

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund

Fri tankes velgerguide

Side 9-11

Naturfag uten puls

Side 14-19

Kamp om tankens frihet

Side 22-23

Sønn av Norge

Side 24-25

De norske Roma-katolikkene

Side 26-27

- Vestens utålelige toleranse

Side 34-35

3/4-05

DOBBELTNUMMER

Human-Etisk
Forbund

Arne og Kjersti sa Ja

Humanistisk vigsel – en suksess i sommer

Side 4-5

Oslo bystyre viser vei

LEDER

Det går riktig vei, heldigvis. Vi er på vei mot et mer sekulært, ikke-religiøst samfunn. Det meste av samfunnsforskningen tyder på dette, til tross for at enkelte prøver å skape inntrykk av det motsatte. Men Norge har dessverre en lovgiving som ikke er i pakt med en slik sekulariseringsprosess. KRL-faget og den seiglivet statskirkeordningen er to eksempler på dette.

Men nå har endelig noen av våre folkevalgte tatt første skritt inn på en annen vei. Oslo bystyre vedtok i sommer å søke om en forsøksordning der det statlig vedtatte KRL-faget erstattes med et fag som er mer i pakt med vår sekulariserte og flerkulturelle samtid – et konfesjonsnøytralt livssynsfag.

Opplæringsloven tillater kun forsøksordninger begrunnet i alternativ pedagogikk eller organisering. Dermed virker det tvilsomt om Oslo får godkjent forsøksordningen de søker om. Likevel har flertallet i Oslo bystyre fattet et viktig vedtak fordi det gir et politisk signal om en ny retning. Vedtaket er ett av de første bruddene med den svært lange tradisjonen Norge har for å se kristendom og statsforvaltning som ett.

Det er ikke likegyldig at det er nettopp Oslo bystyre som har fattet dette vedtaket. Det er en kjent sak at nye idemessige strømninger vanligvis oppstår i de store byene først. Det ser vi tydelig i denne saken. Vedtaket i Oslo bystyre ble støttet blant annet av Arbeiderpartiet og Venstre. På Stortinget danner imidlertid de samme partiene flertall for KRL-linja. Dette bruddet kan Oslo-partiene trygt gjøre, så lenge de har sekulariserte Oslo-velgere å forholde seg til. På Stortinget må partienes representanter forholde seg til velgere og tillitsvalgte fra hele landet, og da blir resultatet et annet.

Det er selvsagt gledelig at flertallet i Oslo bystyre, bestående av RV, SV, Ap og Venstre setter

Høyre-byrådet på plass i denne saken. Byrådsleder Erling Lae tar feil når han overfor Dagsavisen gir inntrykk av at det reviderte KRL-faget «selvsagt» tilfredsstiller FN-komiteens innsigelser. Dette er i overkant arrogant av Lae, all den tid Senter for menneskerettigheter, som staten selv har oppnevnt som nasjonalt tilsynsorgan for menneskerettigheter, entydig har konkludert med at det reviderte KRL-faget slett ikke tilfredsstiller FN-komiteens innsigelser. Det er mildest talt opprørende at Lae og regjeringen lukker øynene for de faglige og juridisk begrunnede innsigelsene dette tilsynsorganet kommer med.

For det «reviderte» KRL-faget er virkelig ikke livssynsnøytralt ennå. «Den evangelisk-lutherske kristendomsforståelse» skal fortsatt fylle opp 55 prosent av undervisningstiden, mens alle andre religioner og livssyn (islam, buddhisme, hinduisme mm.) kun blir tilgodesett med til sammen 25 prosent. Denne skjevheten er i seg selv nok til at faget vil virke forkynnende. Så lenge man viderefører en slik skjevhet, hjelper det ikke å legge inn forsikringer om at «faget ikke skal være forkynnende» i innledningen, samt gjøre andre kosmetiske språkendringer. Det hjelper heller ikke å «fjerne koblingen mellom KRL-faget og skolens kristne formålsparagraf», så lenge den overordnede kristne formålsparagrafen består, og KRL-faget faktisk er det faget der elevene skal lære om kristendom. Det blir i beste fall svært forvirrende.

Den eneste løsningen på dette er at stat og kristendom skiller lag, også i skolen. Den offentlige fellesskolen i et flerkulturelt samfunn kan ikke være en arena for forkynnelse av en spesiell religion. Flertallet i Oslo bystyre har nå tatt det første skrittet i retning av løsningen på dette.

Even Gran

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:
Humanismens hus
St. Olavs gt. 27
Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

REDAKTØR

Kirsti Bergh og Even Gran
E-post: kbergh@human.no
E-post: gran@human.no

REDAKSJON

Arnfinn Pettersen
E-post: pettersen@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatruljen
www.jpg.no

TRYKK

Dagblad-Trykk

FORSIDE FOTO

Svein Utigard

MATERIALFRIST FOR NR. 5 2005

29. september

K O L O F O N

INNHOOLD

VALG 05: HUMANISTISK VELGERGUIDE	Side 9
TEMA: NATURFAG UTEN PULS	Side 14
VITENSKAP: KAMP OM TANKENS FRIHET	Side 22
PORTRETT: SØNN AV NORGE	Side 24
POPRELIGION: DE NORSKE ROMA-KATOLIKKENE	Side 26
ISLAMKRITIKK: - VESTENS UTÅLELIGE TOLERANSE	Side 34
BØKER: HJÅRPE, ØVERENGET OG THELLE	Side 36
KRONIKK: SEREMONIENE TRENGER NYE NAVN	Side 38
DEBATT: FILOSOFISKE BETRAKTNINGER, KREASJONISME OG NAVNEFEST	Side 40

Generalsekretærens kommentar:

Human-Etisk Forbund kan ikke fortsette som før

Lars Gule
Generalsekretær i
Human-Etisk Forbund

KOMMENTAR

Human-Etisk Forbund står foran et nytt landsmøte 23.-25. september i Drammen. Vi har vært gjennom en spennende periode siden forrige landsmøte. En rekke livssynspolitiske, men også organisasjonsmessige utfordringer har stilt store krav til oss. Forbundet er inne i en viktig utviklingsprosess. Etter som de samfunnsmessige forhold endrer seg, må også vi tilpasse oss nye rammebetingelser.

På mange måter er det forbundets formidable suksess som har blitt vårt største problem. Etter iherdig innsats ble Human-Etisk Forbund i 1980 likestilt med andre tros- og livssynssamfunn da «Lov om tilskudd til livssynssamfunn» ble vedtatt. Fra da av fikk HEF offentlige tilskudd pr. medlem. Med offentlige tilskudd ble det mulig å gjøre mer. HEF ble mer synlig, fikk flere medlemmer – og enda mer penger. Dermed begynte også en vekst i antallet ansatte. I dag utføres om lag 55 årsverk fordelt på 60 ansatte. I tillegg kommer en lang rekke deltidsansatte kursledere, vigslere og gravferdstalere.

I 2005 utgjør de fast ansattes lønnskostnader mer enn 50 % av forbundets sentrale budsjett på 55 millioner kroner. Selv om det er flott at vi har mange hender til å gjøre en innsats er det også klart at lønnsutgifter begrenser handlefriheten. Ikke minst fordi den generelle lønnsøkningen sakte men sikkert fører til en stadig større vekst i denne delen av budsjettet. Og samtidig har vi et skrikende behov for enda flere ansatte – både ved fylkeskontorene og i den sentrale administrasjonen – for å kunne ta oss av de løpende oppgavene og for å kunne drive et godt utviklingsarbeid.

Hva gjør vi i denne situasjonen? Ingen har funnet noen enkel patentløsning. Det eneste som synes sikkert er at vi *ikke* kan fortsette som før. Det forteller blant annet det sørgelige økonomiske resultatet fra 2004 – med 3,8 millioner i underskudd – forbundets største noen sinne. På grunn av dette er vi nødt til å vurdere alle muligheter til effektivisering av organisasjonen. Sentralstyret har blant annet satt ned et stillingsutvalg som skal se på *hvilken type* stillinger forbundet har bruk for i tiden som kommer. Generalsekretæren har også gått inn for en overhaling av lønnsystemet i forbundet.

Hele organisasjonen må overhales. På landsmøtet i september vil derfor styret legge fram forslag til både nye formålsformuleringer og endringer i organisasjonsstrukturen. Disse forslagene har vært diskutert i flere omganger og det er gledelig å konstatere en meget stor enighet om oppdateringen av våre formålsformuleringer. Sentralstyrets forslag innebærer å tydeliggjøre Human-Etisk Forbunds identitet som humanistisk livssynsorganisasjon og definerer humanismen som et livssyn basert på menneskelig fornuft og erfaring, rasjonell og kritisk tenkning, følelser og medmenneskelighet, og uten religiøse forestillinger. Menneskerettighetene som et godt vern for menneskelig verdighet og mangfold understrekes også.

Med gjennomføring av disse endringene vil Human-Etisk Forbund sikre den historiske kontinuiteten og få en tidsmessig formulering av de humanistiske målsettinger forbundet har.

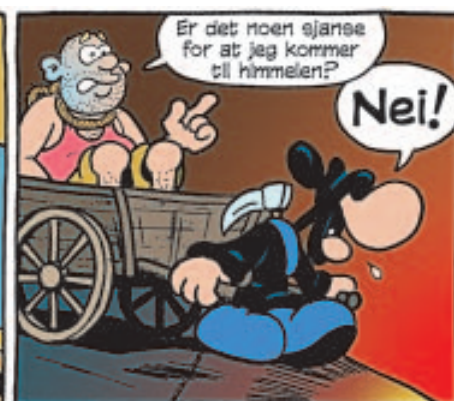
Noe mer kontroversielt er forslaget om

en ny organisasjonsstruktur og den mest omfattende endringen er å gjøre landsmøtet årlig. Grunnen til dette følger delvis av lovkrav om årlig vedtakelse av regnskap og årsberetning, men også av behovet for en organisasjon som kan fatte overordnede vedtak raskere enn i dag. Et årlig landsmøte krever imidlertid en helt annen form. Det lar seg ikke gjøre rent økonomisk å fortsette med et landsmøte med 155 delegater pluss funksjonærer. Derfor foreslås – og det har fått alminnelig tilslutning – et langt mindre landsmøte. Kontroversen handler om den geografiske representasjonen. Sentralstyret har lagt fram et forslag om 51 delegater og representasjon fra alle fylker. Dette vil føre til en tilnærmet matematisk rettferdig fordeling av delegater. Et alternativt forslag om minimum to representanter fra hvert fylke, uten å øke antallet delegater noe særlig, fører til stor skjevhet i hvor mange medlemmer som står bak hver delegat og blir derfor mindre demokratisk. Styret har derfor konkludert med å stå fast på sitt opprinnelige forslag.

For første gang har vi opprettet et debattforum knyttet til landsmøtesaken på våre hjemmesider, www.human.no. Er du interessert i å lese sakspapirer og i å delta i debatten, kan du være med her.

Men til slutt er det landsmøtet som bestemmer, og det skal gjøres mange viktige beslutninger i Drammen. Ikke minst skal det gis startsignal for vår jubileumsfeiring for neste år fyller vi 50 år! Det skal vi i alle fall komme tilbake til.

hinsidige bar&grill
av Lars Gule

Brudeparet Arne og Kjersti er svært fornøyde etter sin humanistiske vigsel i hagen til Arnes foreldre.

Humanistisk bryllup i barndommens hage

I gnistrende julisolskinn har Arne og Kjersti gitt hverandre sitt Ja! i en humanistisk vigselsseremoni i den festkledd hagen på Jeløya.

Tekst: Kirsti Bergh og Vibeke Weibell Eliassen Foto: Svein Utigard

Arne Dahl Guldvog og Kjersti Mathisen har valgt å legge vigselsseremonien i hagen til brudgommens foreldre på Jeløya i Moss, som også er hans barndomshjem. Hagen er nydelig pyntet i anledning bryllupet – den røde løperen er erstattet med en hvit silkeløper, og hvite blomster, strålende solskinn og festkledd gjester preger hagen denne lørdagen.

Mens musikken klinger, kommer bruden anstigende ned den hvite løperen, med tre trippende småprinsesser foran seg. Svetteperlene pipler fram i pannene på brudgommen, men det skyldes nok sommervarmen. Omkranset av 70 bryllupsgjester kan seremonien starte:

Kjære Kjersti og Arne, dette er en viktig dag i livene deres, begynner vigsler Anni Thomassen. Hun taler om kjærlighet og ekteskap, om likeverd og respekt, og setter ord på det Arne og Kjersti har funnet i hverandre.

– Dere har i fellesskap fattet en stor og viktig beslutning i livene deres. Ved i dag å inngå ekteskap vil dere vise at dere ønsker å satse på vennskapet og kjærligheten dere føler for hverandre i dag, og i fellesskap utvikle det til en trygg ramme for livet videre.

Avslutningsvis leser vigsleren det høytidelig vigselsformularet, hvor de to gir hverandre sitt ja og bytter ringer. En høytidelig seremoni, likevel med en egen nærhet, mellom det strålende brudeparet, men også nærhet i vigselstalen og mellom gjestene og selve seremonien. Underveis sang brudgommens bror, og etter at brudeparet hadde befestet sitt ekteskap med et langt kyss, ljomer «Congratulations» utover hele Jeløya.

PERSONLIG PREG

Arne Dahl Guldvog og Kjersti Mathisen valgte humanistisk vigsel først og fremst fordi det var et alternativ

som kunne gjøres på deres måte både hva gjaldt sted og innhold, og ikke minst det at alle gjestene kunne få være tilstede under selve vigselen.

Det var et godt alternativ som vi kunne stå for, og mye mer høytidelig og personlig enn man ellers kan på vanlig borgerlig vigsel, forteller Dahl Guldvog. – Ikke minst er det hyggelig å ha en litt mer personlig tale, at det ikke bare er den helt formelle, juridiske biten, men også om oss to.

Levde vigselen opp til forventningene?

Ja, absolutt, vi var veldig fornøyd med hvordan det ble. Og vi har fått veldig mange hyggelige tilbakemeldinger, også på selve seremonien. Folk syntes det var en fin ramme rundt alt sammen.

EN VIKTIG FULLFØRING

Vigsler Anni Thomassen fra Human-Etisk Forbund (HEF) har foreløpig hatt fem vigsler etter at Forbundet fikk vigselsrett. Hva er det som gjør at læreren bruker av fritiden sin til å forestå vigsler?

Jeg har egentlig veldig mye igjen for det i møte med parene. Det er en glede, rett og slett. Jeg møter folk i en veldig hyggelig livssituasjon som ønsker seg noe annet enn det som er på tinghuset, og for de aller fleste er også kirka utelukka. Det er en veldig hyggelig jobb å ha.

Thomassen var vigselstaler også da seremoniene måtte ha en tinghusvigsel i bunn. Hun mener det er viktig at parene nå kan få selve vigselen innenfor seremonien, som jo er det høytidelige.

– Seremonien er stort sett den samme, med den forskjell at vi på slutten av seremonien har vigselsformularet. Men følelsemessig tror jeg det er en stor forskjell for de som vier seg. Jeg tror det er veldig viktig å få fullført alt innenfor seremonien, at den ikke bare blir delvis, understreker Thomassen.

Humanistisk vigsel har også plass til brudepikers prinsessedrømmer. Her sitter Ida Kvarv Guldvog i den silkepyntede trappen.

Suksess for Humanistisk vigsel

Nær 400 par har giftet seg humanistisk i Norge etter at Human-Etisk Forbund fikk vigselsrett ved årsskiftet. August har så langt vært en klar favoritt.

– I løpet av året antar vi at det er inngått 500 avtaler om Humanistisk vigsel i Norge. Bare i august var det planlagt 124 vigsler. Vi er svært glade for at så mange vil benytte seg av dette tilbudet, sier Yngvild Kvaale, seniorrådgiver Human-Etisk Forbund.

Humanistisk vigsel er en stemningsfull seremoni som både feirer og bekrefter at to mennesker har valgt hverandre. Utgangspunktet er paret selv og det humanistiske grunnlaget de ønsker å bygge sitt samliv på – kjærlighet, likeverd, gjensidig respekt og toleranse. Den humanistiske vigselsseremonien bekrefter den juridiske og etiske avtalen brudeparet inngår med hverandre og med samfunnet.

Ved Humanistisk vigsel står brudeparet forholdtvis fritt i forhold til hvordan de vil gjennomføre selve seremonien.

– Ved planleggingen av en Humanistisk vigsel er utgangspunktet parets egne ønsker. Vigsler og paret vurderer sammen om det vil kunne føre fram til en verdig, høytidelig og humanistisk seremoni, forklarer Kvaale.

Og gifte seg har parene gjort på tradisjonelle og mer fantasifulle valgte steder: på gårder og hoteller, i kunstgallerier og selskapslokaler, i bibliotek og skytterhus, i rådhus og kulturhus, og ved sjøen, i båt, i privat hage eller offentlig park. Det har vært holdt vigsler på festningene Akershus, Oscarsborg og Kristiansten, på Lindesnes fyr og på Dovrefjell, Kvittfjell, byfjellet Aksla og i Teveldalen og Sylane.

Alle bryllupsgjestene fikk overvære selve vigselsseremonien ogetterpå fortsatte festen på samme sted, i hagen på idylliske Jeløya.

Landsmøte 2005

Uenighet om organisasjonsstruktur og

To saker vil kunne skape strid på årets landsmøte: forslaget om å legge ned Landsstyret og gå over til årlige landsmøter og forslaget om å endre navn på seremoniene.

Tekst: Kirsti Bergh

HEFs årsmøte i Tromsø 2002. Hvis årets landsmøte vedtar ny organisasjon kan det bli årsmøte også neste år, med betydelig færre delegater. Foto: Vibeke Weibell Eliassen

Tom Spjeldnæs fra Hedmark fylkeslag vil ikke ha årlige landsmøter med færre delegater.

Når Human-Etisk Forbunds (HEF) landsmøte samles i Drammen 23.-25.september, står en rekke saker på dagsorden. Mye tid skal brukes på å behandle utkastet til nytt Prinsipp- og arbeidsprogram, som nettopp skal legge premissene for HEFs arbeid og prioriteringer de neste fire årene. I tillegg skal det gjøres vedtak som svar på utfordringene fra KRL-saken etter FN-komiteens uttalelse og den nye fagplanen som nå er kommet, og med stat/kirke-spørsmålet nå som den offentlige utredningen snart foreligger.

Men det er i spørsmålet om ny organisasjonsbestemmelse og endring av navn på seremoniene det ser ut som uenighetene er størst. Fri tanke har loddet stemningen blant landsmøtedelegater fra ulike fylker.

MER ELLER MINDRE DEMOKRATI?

Sentralstyret foreslår å bytte ut sentralstyret og landsstyre med et større hovedstyre og i stedet for treårige landsmøter holde årlige landsmøter. I tillegg foreslås det å kutte antall delegater fra 155 til omkring 50, hvor alle fylker er sikret minst én delegat mens videre delegattall bestemmes av medlemstall.

Hedmark fylkeslag har markert seg sterkt mot dette forslaget og foreslår simpelthen å beholde status quo. Tom Spjeldnæs, delegat og kandidat til Sentralstyret, begrunner hvorfor:

– Vi ser ikke helt behovet for å endre organisasjonsstrukturen så dramatisk, det fungerer slik det gjør i dag. Resultatet av forslaget vil være mindre demokrati og vanskeligere å påvirke. Noen få får bestemme alt, i stedet for at alle har mulighet til å påvirke. Vi ser heller ikke at forslaget i sum innebærer noen besparelse.

Hedmark er bekymret for at særlig tynt befolkede distrikter vil bli dårlig representert.

Fylkesleder Rolf Kristian Røssaak i Vest-Agder er ikke redd:

– Vi har ikke behandlet dette formelt i fylkestyret ennå, men jeg opplever det som i sum et godt forslag. Jeg ser ikke faren for demokratisk underskudd. Får vi årlige møter vil vi få en organisasjon som kan reagere raskere. Jeg håper resultatet vil bli en mer effektiv og lettbeint organisasjon, sier Røssaak, som også har et ønske om at folk under det kommende landsmøtet parkerer kjeppehestene i våpenhuset.

Morten Rølling, fylkesleder i Østfold, er positiv til endring, men foreslår at hvert fylkeslag skal sikres minst to delegater.

– Det innebærer at de største lagene blir underrepresentert og de minste overrepresentert, men vi i Østfold mener at hvert fylkeslag er like viktig. Det er viktig at man kan være to, slik at man har noen å diskutere med underveis, for det vil alltid dukke opp nye moment underveis på et landsmøte.

Denne delegatfordelingen fikk også større oppslutning på siste landsstyremøtet enn forslaget om én delegat.

– Men ellers tror jeg organisasjonen blir mer effektiv ved å fjerne landsstyreleddet og faglig sterkere med mindre og hyppigere landsmøter.

Fylkesleder i Troms, Mona K. Fagereng, satt selv i utvalget som har foreslått endringen i organisasjonsbestemmelsene.

– Jeg har tro på at et større hovedstyre og årlige landsmøter vil gjøre organisasjonen godt. Samtidig er det viktig at alle fylker blir representert. Jeg er ikke sikker på hvordan det skal gjøres. Det er klart det er en fordel å være flere på landsmøte. Jeg er derfor usikker på om det er riktig med bare én delegat,

kanskje burde alle vært sikret to. Samtidig er det viktig å få ned antall delegater, og forhåpentligvis sparer vi noen kroner også, sier Fagereng.

Fylkeslaget i Vestfold har ikke behandlet landsmøtesakene ennå, men fylkesleder Inger Helene Borge er positiv til forslaget om hovedstyre og årlige landsmøter og tror det er den riktige veien å gå for HEF. Derimot er hun skeptisk til en delegatfordeling som prioriterer de medlemsrike fylkeslagene framfor de som har få medlemmer.

– Jeg er redd for at med en slik delegatfordeling vil disse fylkene få mindre gjennomslag for sine krav og dermed tape ressurser.

Hun mener det er galt at flere medlemmer skal gi økt påvirkningskraft og er redd fylker som Oslo og Akershus vil overkjøre de mindre fylkene.

Einar Morten Lassen er nestleder i Oslo fylkeslag og mener forslaget kan gjøre HEF til en mer effektiv organisasjon med færre ledd.

– Ankepunktet er at noen mener det blir mindre demokrati og at enkeltdelegater blir viktigere. Samtidig gir det jo mer makt ut til fylkeslag når man på denne måten møtes oftere. Det er selvfølgelig også et pluss at det blir bedre representativitet. Pr i dag er Oslo underrepresentert, uten at det har vært noen kampsak for oss.

IKKE HUMANISTISK KONFIRMASJON?

Med vigselfretten ble spørsmålet om seremoninavn tydelig satt på dagsorden. HEF tilbyr Humanistisk vigsel, i motsetning til borgerlig vigsel på tinghuset. Kan de andre seremoniene fortsette å være «borgerlige» da? Landsmøte skal behandle forslaget om å endre alle seremoninavnene til Humanistisk.

Flertallet blant delegatene Fri tanke har snakket

Seremoninavn

med, er positive til dette, de fleste mener det gir en tydeligere forankring til HEF. Derimot skiller Oslo seg tydelig ut. Fylkeslaget er for navneendring på navnedag og gravferd, hvor Einar Morten Lassesen tror det er større behov for å koble dem til HEF, siden de ikke er så etablerte i offentligheten ennå.

- Men jeg er skeptisk til å endre en femtiårig tradisjon, sier Lassesen. – Vi har et godt innarbeidet begrep, og Borgerlig Konfirmasjon (BK) er jo eldre enn Forbundet også. Det er noe med å huske hvor man startet opp. Jeg tror vi med en slik navneendring taper mer enn vi vinner.

Han mener forankringen til HEF er godt ivare tatt i BKs begrunnelse.

- Det er viktig å få fram at det er for alle borgere – og det var slik det startet. Profileringsmessig er dette det aller viktigste vi gjør, og navneendring vil kanskje føre til at færre vil velge det. For oss, i vårt samarbeid med Oslo kommune, vil det slå uheldig ut hvis det ser ut som det ikke lenger er for alle borgere.

Dette er Solveig S. Jørgensen, fylkesleder i Sør-Trøndelag, sterkt uenig i. Hennes fylkeslag har ikke behandlet landsmøtesakene ennå, men når det gjelder seremoninavn er Jørgensen klar:

- Personlig synes jeg at alle seremoninavnene skal endres. Jeg mener vi har fått en så sterk posisjon i Norge nå, og jeg ser hvilken suksess Humanistisk vigsel har vært, at jeg ikke er redd for det.

Hun mener at Forbundet ikke kan vente med en navneendring på Borgerlig konfirmasjon av redsel for nedgang i antall konfirmanter.

- Spørsmålet blir om vi har en vare og skal drive salg, eller om vi er en livssynorganisasjon. For meg handler dette om livssyn og hva jeg mener HEF står for.

Mona K. Fagereng i Troms er helt enig:

- Det kan hende antall konfirmanter synker, men skal vi være redd for det, blir vi litt som Kirka. De har begynt å jenke ned det uspiselige for at folk skal tåle det. Vi kritiserer Kirka for ikke å være redelig nok, da synes jeg ikke vi skal bruke samme argumentasjon for å gjøre det så ullent at alle kan velge det, sier hun og gir sin støtte til Humanistisk konfirmasjon.

Både Østfold og Vestfold signaliserer at de antagelig vil støtte forslaget om å endre alle seremoninavnene, men i begge fylker foretrekkes egentlig humanetikk framfor humanismebegrepet. Mens Rolf Kristian Røssaak i Vest-Agder ønsker å gå mer radikalt til verks:

- Jeg ønsker navneendringene velkomne og skulle ønske at vi også endret navnet på HEF til Humanistisk forbund.

I forkant av Landsmøtet: Aksjonere eller ikke aksjonere?

Arnfinn Pettersen er redaktør av tidsskriftet Humanist og redaksjonsmedlem i Fri tanke.

K O M M E N T A R

«Vi står i fare for å slite ut ansatte og tillitsvalgte.»

Et nytt landsmøte ligger foran oss. Det er tre år siden sist. Vel 150 delegater skal fastslå hva som skal være forbundets gjeldende politikk. Med funksjonærer og ansatte tipper deltagertallet 200.

Får de innstillende parter det som de vil, blir dette det siste landsmøtet av denne størrelsen. Det er foreslått erstattet med mindre, årlige møter. Samtidig foreslås det å erstatte den nåværende styreformen – bestående av et sentralstyre, valgt av Landsmøtet, og et landsstyre bestående av fylkeslederne – med ett, landsmøtevalgt hovedstyre. Fylkeslagenes innflytelse anses som opprettholdt i og med de årlige årsmøtene.

Alle er ikke enige i forslagene. Signalene tyder på at debatten kan bli frisk. Ikke minst når delegatfordelingen til de eventuelle årlige landsmøtene skal avgjøres. Human-Etisk Forbund (HEF) er ikke helt fritt for distriktsdebatt, for å si det slik.

Men det er ikke bare organisasjonstekniske spørsmål som kan komme til å vekke debatt. Blant forslagene er å gjøre Frihetsaksjonen, som i år ble arrangert for annen gang, til en fast, årvis del av forbundets kalender.

Resultatet fra årets aksjon var oppløftende – nesten en dobling fra i fjor. Og tilbakemeldingene har i stor grad vært positive. Ikke minst virker det som aksjonen er en suksess i forhold til konfirmanterne. Neste års aksjon er for lengst tidfestet og planleggingen er i gang. I utgangspunktet kan det altså se ut som valget burde være enkelt. Og kan egentlig noen være mot å samle inn penger til ofre for religiøs og tradisjonell undertrykking?

Nja, på tross av de beste intensjoner er det grunn for Landsmøtet til å gå grundig i seg selv når de skal vurdere aksjonens fremtid. Én ting er hvorvidt en organisasjon som HEF skal slå seg til for godt på et territorium der andre organisasjoner har tiår med erfaring og store, profesjonelle apparater. Det til side er alt uansett ikke så vel som det ved første øyekast kan virke.

Den opprinnelige tanken var at Frihetsaksjonen skulle aktivere i det minste noen av forbundets mange passive medlemmer – at den skulle bidra til engasjement og idealisme. Noen steder er det blitt slik. Aksjonen har skapt entusiasme og sporet til innsats blant medlemmer som ellers ikke har tatt del i forbundets aktiviteter. Ser man derimot landet under ett, later ikke målet til å være nådd. Tilbakemeldingene tyder på at det i stor grad er fylkessekretærene som, sammen med allerede overbelastede tillitsvalgte, blir sittende med hoveddelen av jobben.

Og nettopp fylkessekretærene har mer enn nok å gjøre som det er. Med innføringen av Humanistisk vigsel – en seremoni som allerede er en stor suksess og som har vist seg å skaffe forbundet en rekke nye medlemmer – har dessuten en ny, stor oppgave havnet på deres allerede velfylte bord.

Vi står i fare for å slite ut ansatte og tillitsvalgte. Da bør det være svært gode grunner for å pålegge seg selv ytterligere oppgaver, selv om de er aldri så positive. Antallet mulige gode saker er nærmest uendelig. Enhver organisasjon må velge noen, og man bør passe seg vel for å spre sine krefter så vidt utover at innsatsen på hver av dem blir skral.

Frihetsaksjonen er en utmerket idé, den kan så absolutt finne seg en naturlig plass blant HEFs gjøremål. Men da må man finne nye skuldre å legge den på, slik at man ikke knekker ryggen på de som allerede bærer tungt.

K O M M E N T A R

Diskusjonsforum for landsmøte 2005

Er du interessert i å diskutere årets landsmøtesaker? Delta i diskusjonsforumet - www.human.no/diskusjonsforum. Kravet for å delta er at man er medlem i HEF. Gå inn via «Ny bruker» på www.human.no.

HAMU med planer i Uganda

Human-Etisk Forbunds hjelpeorganisasjon, HAMU, er i ferd med å innlede samarbeid med den ugandiske humanistorganisasjonen UHASSO.

Tekst: Liz Rekve og Gunnar Olafsen
Artikkelforfatterne sitter i HAMU-styret

Utdanningsprosjekter vil være en viktig del av HAMU-støtten. Foto: Gunnar Olafsen

HAMU, Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land, støtter fra før av prosjekter i India og Nepal. Nå ønsker organisasjonen å etablere samarbeidsprosjekt også i Uganda.

HAMU har vurdert prosjekter som kan passe inn i organisasjonens profil. Et av de viktigste målene for samarbeidet med den ugandiske humanistorganisasjonen UHASSO vil være å arbeide for at respekt for menneskerettigheter, rettferdighet og toleranse blir en del av sivilbefolkningens liv i Uganda.

PRAKTISK HUMANISME

HAMU har vært i dialog med UHASSO siden det internasjonale humanistforbundet IHEUs verdenskongress i Uganda i 2004. Styremedlem i HAMU, Gunnar Olafsen, kan fortelle at flere interessante prosjekter har utkrystallisert seg.

UHASSO er bygd opp rundt praktiske ideer om humanistisk opplæring, ledertrening, opplæring i sosial

rettferd og menneskerettigheter. Det er en praktisk organisasjon, med optimistiske planer som skal nå ut til lokalbefolkningen.

VIL UTVIKLE MEDARBEIDERE

I første omgang vil HAMU bidra med støtte til å utvikle frivillige medarbeidere i UHASSO. Disse skal igjen delta i kursing av sivilbefolkningen og bidra til at de kan skape sitt eget livsgrunnlag, blant annet gjennom et hjelp-til-selvhelp-prosjekt med griser og annet husdyrhold.

I tillegg planlegges et kvinneprosjekt hvor målet er å øke kunnskap og ferdigheter hos kvinner, spesielt når det gjelder lover og regler og politisk representasjon.

Et annet av UHASSOs prosjekt er opplysningsarbeid for å redusere heksetro og annen overtro som er dagligdags i Uganda. Prosjektet involverer informasjon til skoler og informasjon om religiøs funda-

mentalisme og kultreligioner. På lang sikt er målet å etablere et utviklings- og læringscenter som skal øke sivilbefolkningens kunnskap, arbeide for å gi folk skrive- og leseferdigheter, samt kunne gi veiledning og råd av praktisk og religiøs-kulturell art.

NORAD-STØTTE

Samarbeidet med UHASSO vil bli fulgt opp av en NORAD-søknad for 2006 og forhåpentligvis gjennom månedlige og årlige doneringer fra Human-Etisk Forbunds medlemmer.

HAMU ønsker å støtte utvikling av UHASSOs organisasjon slik at de kan vurdere, vedta, forvalte og bruke ressurser der det er viktigst. UHASSOs humanistiske arbeid vil kunne synliggjøre og utøve en humanistisk tilstedeværelse i hverdagen for befolkningen i Uganda, og gi muligheter for alternativer og mangfold.

UHASSO

- Den ugandiske humanistorganisasjonen er ung. UHASSO ble stiftet i 1996. Siden 1993 arbeidet studenter og ansatte ved Makerere Universitet sammen med andre humanister for å etablere humanistorganisasjonen.
- Organisasjonen har et godt nettverk, en strategi for å nå ut til landsbybefolkningen og prosjekter som vil påvirke prosesser og gi innsats ut over det som er initiert av HAMUs bidrag.
- UHASSO vil primært drive:
 - arbeid mot negative, overtroiske bevegelser og fanatiske religiøse grupper (heksedoktorer, selvmordsgrupper, kultgrupper osv.),
 - arbeid mot diktatur og diktatoriske tendenser i politikken,
 - arbeid for sosial velferd for alle og spesifikt rettet mot trengende enkeltgrupper,
 - arbeid med økt utdanning og et bedre utdanningssystem.

HUMANISME I PRAKSIS

HAMU ber om din hjelp!

HAMU ønsker å utvide sin aktivitet og ber om din støtte. Midlene vil kunne bli brukt til prosjekter over hele verden.

Gjennom våre lokale samarbeidspartnere er vi sikre på at midlene kommer uavkortet fram. Med selvsyn kontrollerer vi at pengene blir brukt riktig og at det skjer forbedringer og utvikling.

Benytt vedlagte giro i Fri tanke for å gi din støtte.

Fast givertjeneste

Som fast giver betaler du et fast, valgfritt beløp og velger selv om det skal settes inn månedlig, kvartalsvis eller årlig. For å bli fast giver vedlagte skjema for AvtaleGiro (vedlagt i dette nummer av Fri tanke) eller ta kontakt på hamu@human.no.

Skattefradrag

Som personlig giver kan du få skattefradrag for gaver over kr. 500 og inntil kr. 12 000 pr år. Da må du oppgi ditt personnummer (11 siffer) sammen med innbetalingen, slik at vi kan melde fra til skattemyndighetene ved årets slutt.

Les mer om HAMUs prosjekter på www.hamu.no eller ta kontakt på hamu@human.no

Fri tankes humanistiske velgerguide: Rød-grønn splittelse

Fri tanke har testet hvordan partiene forholder seg til livssynslikestilling, og samtidig sjekket hvordan de to regjeringsalternativene kommer ut. De rød-grønne går av med en knepen seier. Men splittelsen er stor. Både testens vinner og taper er med på det rød-grønne laget.

Tekst: Even Gran

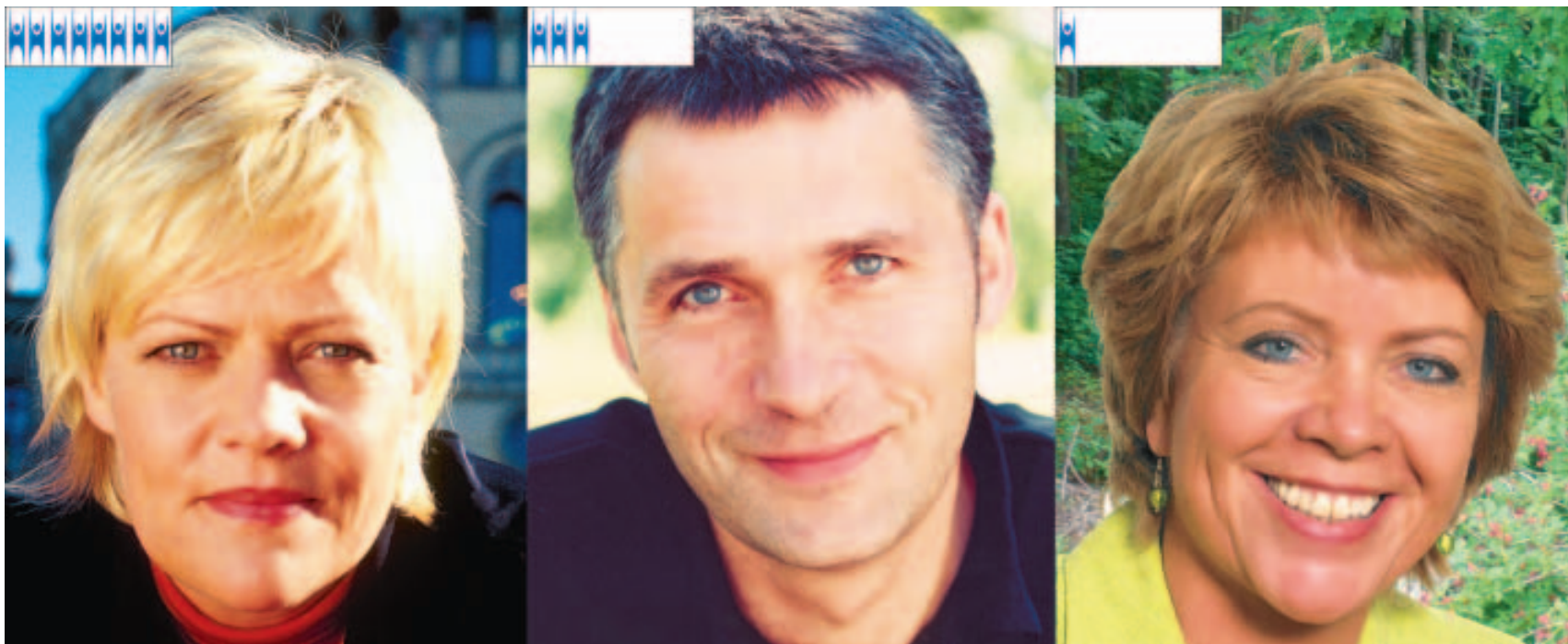

Foto: Stig Weston/SV.

Foto: Arbeiderpartiet

Foto: Renato Langfeldt/Sp

Det er SVs høye poengsum som berger de rød-grønne. Arbeiderpartiet ligger på nivå med Frp og Høyre, mens den tredje regjeringspartneren, Senterpartiet, kommer dårligst ut av alle. Det eneste Sp får poeng for er at de er «tilhengere av livssynsfrihet». Til og med KrF scorer bedre enn Senterpartiet, med sin «vente og se»-holdning i stat/kirke-spørsmålet.

Senterpartiet er forøvrig det eneste partiet som står fast på å beholde statskirkeordningen uavhengig av hva det offentlig oppnevnte stat/kirke-utvalget måtte konkludere med. Venstre, som vanligvis framstår som sterke tilhengere av livssynslikestilling, når ikke helt opp til SV/RV-nivå. Årsaken er deres uklare holdning til den kristne formålsparagrafen. Venstre stemte for å beholde denne i barnehagene, da ny barnehagelov ble vedtatt av Stortinget tidligere i år.

Vi har valgt ut fire konkrete områder som vi har sjekket partiprogrammene opp mot: livssynsfrihet, kristen formålsparagraf i skole og barnehage, stat/kirke-spørsmålet og KRL-faget. Partiene får to poeng hvis de er helt enige med Human-Etisk Forbund. Hvis de er delvis enige, får de ett poeng. På spørsmålet om livssynsfrihet har vi trukket fra ett poeng hvis partiet samtidig presiserer at de bygger sin politikk på et «kristent verdigrunnlag».

«Senterpartiet er det eneste partiet som står fast på å beholde statskirkeordningen uavhengig av hva det offentlig oppnevnte stat/kirke-utvalget måtte konkludere med.»

SLIK GIKK DET:

Sosialistisk venstreparti: 8 poeng
Rød valgallianse: 8 poeng
Venstre: 6 poeng
Høyre: 3 poeng
Fremskrittspartiet: 3 poeng
Arbeiderpartiet: 3 poeng
Kristelig folkeparti: 2 poeng
Senterpartiet: 1 poeng

Hvis vi slår sammen poengsummene til de to regjeringsalternativene, ender vi opp slik:

De rødgrønne:

12 poeng (SV 8 + Ap 3 + Sp 1)

De borgerlige:

11 poeng (Venstre 6 + Høyre 3 + KrF 2)

Se alle resultatene på neste side.

Dette mener partiene om:	Livssynsfrihet	Stat/kirke-spørsmålet	Kristen formålsparagraf i skole/barnehage	KRL-faget
 TOTALT 8 POENG	2 POENG RV er for full religions- og livssynsfrihet. Tros- og livssynssamfunn må behandles på lik linje med andre frivillige organisasjoner som søker støtte til sin virksomhet.	2 POENG Ønsker et skille mellom kirke og stat.	2 POENG Vil avskaffe den kristne formålsparagrafen.	2 POENG RV er imot KRL-faget. Ønsker en nøytral opplæring om forskjellige ideologier og religioner.
 TOTALT 8 POENG	2 POENG Ønsker at staten skal være nøytral i trosspørsmål. Ønsker full likestilling mellom livssyn og religioner.	2 POENG Ønsker et skille mellom kirke og stat.	2 POENG Vil avskaffe den kristne formålsparagrafen i skole og barnehage.	2 POENG Er motstandere av dagens KRL-fag. SV vil erstatte faget med et livssynsnøytralt og inkluderende fag.
 TOTALT 6 POENG	2 POENG »I et samfunn i endring er toleranse og respekt for andres valg og ytringer på tros- og livssynsområdet viktige verdier. Ingen skal diskrimineres på grunnlag av sitt livssyn.«	2 POENG Ønsker et skille mellom kirke og stat.	0 POENG Venstre uklare på dette punktet. De sier at «holdningsdannelsen i grunnskolen skal være forankret i grunnleggende kristne og humanistiske verdier». Partiet vil videre «endre grunnskolens formålsparagraf i tråd med disse forutsetningene». Venstre stemte for fortsatt kristen formålsparagraf da Stortinget behandlet ny barnehagelov i juni 05.	2 POENG Vil gjøre om dagens KRL-fag til et ikke-forkynnende livssyn-, etikk-, og verdifag.
 TOTALT 3 POENG	1 POENG »Alle mennesker skal respekteres og behandles som likeverdige, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, funksjonsdyktighet eller seksuell legning.« Partiet poengterer at de ønsker å bygge på det «kristne kulturgrunnlag».	2 POENG Ønsker et skille mellom kirke og stat.	0 POENG Støtter den kristne formålsparagrafen.	0 POENG Ønsker KRL-faget. Etter at faget fikk kritikk av FN for at det ikke er i tråd med menneskerettighetene, ønsker Høyre et todelt kristendoms- og livssynsfag. Livssynsdelen skal være obligatorisk, mens det kan gis fritak fra kristendomsdelen.
 TOTALT 3 POENG	1 POENG »Fremskrittspartiet bygger på Norges Grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv med basis i det kristne livssyn (...). Fremskrittspartiet vil verne om trosfriheten.«	2 POENG Ønsker et skille mellom kirke og stat.	0 POENG Støtter den kristne formålsparagrafen.	0 POENG Støtter KRL-faget. Ønsket først ikke å gjøre noen endringer da FN slo fast at faget strider mot menneskerettighetene. Stilte seg deretter «i hovedsak positive» til endringene, men poengterer fortsatt at «kristendommens betydning i norsk historie og kultur skal betones særskilt».
 TOTALT 3 POENG	2 POENG »Alle kirker og religiøse grupper må fritt kunne utøve sin virksomhet ut ifra egne verdier og selvforståelse. Arbeiderpartiet vil at det offentlige legger til rette for og bidrar økonomisk til et mangfold av religions- og livssynsutøvelse i Norge.«	1 POENG Ap har tidligere støttet statskirkeordningen entydig, men når har de en åpnere holdning. Vil ta en skikkelig diskusjon på dette i partiet når Stat/kirke-utvalgets innstilling kommer til høsten.	0 POENG Vil ha kristen formålsparagraf, men presiserer at den «må praktiseres varsomt».	0 POENG Støtter dagens KRL-fag, forutsatt at fritaksretten fungerer.
 TOTALT 2 POENG	1 POENG KrF bygger på et kristent verdigrunnlag og en kristen-demokratisk ideologi. Vil gi alle reell livssynsfrihet.	1 POENG Vil «arbeide for en nyordning» i forholdet mellom stat og kirke. Vil ikke ta stilling før Stat/kirke-utvalgets innstilling kommer til høsten.	0 POENG Støtter den kristne formålsparagrafen.	0 POENG Støtter dagens KRL-fag. Aksepterer justeringene som er gjort etter FNs kritikk av faget, men poengterer at «formidlingen av kristendoms kunnskap ikke må bli svekket».
 TOTALT 1 POENG	1 POENG Sp mener at trosfrihet og religionsfrihet er grunnleggende verdier som samfunnet og lovverket må styrke og beskytte. Partiet vil at Norge skal bygge framtida «på den kristne og humanistiske kulturarven».	0 POENG Senterpartiet vil bevare statskirkeordningen. Ser på statskirken som en bærende institusjon i samfunnet.	0 POENG Støtter den kristne formålsparagrafen.	0 POENG Støtter KRL-faget. Etter kritikken fra FN, har de støttet de omleggingene. Men partiet poengterer at de vil «bevare K-en» i navnet.

Djupedal tror statskirkeordningen blir avviklet

Nestleder i SV, Øystein Djupedal, er sikker på at statskirkeordningens dager er talte. Ellers er han lite villig til å snakke om livssynspolitikken til en eventuell ny rød-grønn regjering.

– Jeg vil bare snakke om hva SV står for, og vi kommer til å stå på for livssynsneutralitet, garanterer Djupedal. Ellers vil han ikke spekulere i hvorvidt SV kommer til å bli nedstemt i regjeringsforhandlingene. – Politikken til en rød-grønn regjering avgjøres i forhandlinger. Alt er åpent. Det er ingen som kan uttale seg på vegne av en regjering som ikke er dannet ennå, poengterer han.

– *Sp-leder Åslaug Haga har overfor den kristne avisa Dagen nærmest garantert at den kristne formålsparagrafen vil bestå under en ny rød-grønn regjering. Kommentar?*

– Jeg kan godt forstå at noen vil se det sånn, men dette blir bare spekulasjoner fra hennes side. Hvis det rød-grønne alternativet får flertall, skal alt løses i forhandlinger. Hvem som får gjennomslag, er avhengig av styrken velgerne gir de enkelte partiene i valget.

Men det er en ting Djupedal vil spekulere i likevel, og det er statskirkeordningen.

– Jeg er temmelig sikker på at vi får satt i gang med en prosess for å få avviklet statskirkeordningen i neste stortingsperiode, slår han fast.

– Det er i ferd med å bygge seg opp et solid politisk flertall for et skille. Men et endelig skille vil ikke bli vedtatt i neste stortingsperiode. Stortinget kan ikke bare vedta dette over bordet. Et skille mellom stat og kirke krever blant annet at Grunnloven endres. I denne prosessen er det viktig at alle, inkludert kirken selv, er med, understreker Djupedal.

Øystein Djupedal holder alle muligheter åpne. Han vil ikke spekulere i om SV blir nedstemt i spørsmålene om kristen formålsparagraf og KRL. Fotograf: Knut Åserud/SV

STORTINGSVÅLG 2005

Kristen-SV har oppskriften

Even Gran er påtroppende redaktør av Fri tanke

KOMMENTAR

«Så var det disse fordømte følelsene, da.»

Fornuft og følelser kommer som kjent i konflikt en gang i blant. Man forstår så inderlig godt hva som er best, men føler sterkt for noe annet. Skal jeg sitte hjemme og lese til eksamen, eller gå ut og drikke øl? Noen som kjenner igjen studietidens prøvelser? Hvis man prøver å finne kompromisser mellom slike ytterpunkter, ender man ofte opp med noe svært merkelig, for ikke å si beint fram umulig. Men det hindrer ikke de rød-grønne vennene Senterpartiet og Arbeiderpartiet, samt regjeringspartiet Venstre fra å prøve seg i livssynspolitikken. Senterpartiet og Venstre vil bygge på «kristne og humanistiske verdier» og Arbeiderpartiet ønsker seg en «kristen formålsparagraf som skal praktiseres varsomt». Der Sp og Venstre lister opp to verdisett som er delvis i motstrid til hverandre, sier Ap at man «ikke skal bry seg så veldig mye om» den formålsparagrafen de vitterlig er med å støtte.

I disse partiene er det selvsagt stor forståelse for at det eneste riktige i et moderne samfunn, er å ha en livssynsneutral stat og likestilling mellom livssynene. Men så var det disse fordømte følelsene da. Dette sterke suget i magen som oppstår når man er overbevist om at kristendommen er den eneste *riktige* religionen, og de andre tar *feil*. Man kan ikke argumentere mot slikt. Folk går i vranglås. Det er her Sp, Venstre og Ap prøver seg med et kompromiss for å forene ulike partifraksjoner og motstridende ideer i hodet. Men forsøket er dømt til å mislykkes. Det må bli selvmotsigende. For det finnes ingen kompromisser her. Man kan ikke særbehandle kristendommen samtidig som alle livssyn skal være likestilt. Det er og blir umulig.

Fri tanks lille undersøkelse viser at det bare er RV og SV som ønsker full likestilling på livssynsområdet. I RV er det langt mellom kristenfolket, men i SV er det flust av dem (f.eks. Kristin Halvorsen, Berge Furre, Helen Bjørnøy, Rolv Reikvam, Heidi Sørensen og Erik Solheim). Hva er det disse kristne SV-erne skjønner som kristenfolk i andre partier ikke skjønner? Hvordan klarer disse SV-erne å relativisere sin egen religion og likestille den med andres, samtidig som de nødvendigvis må mene at kristendommen er riktigere og bedre enn andre livssyn? Ikke vet jeg. Men de kristne SV-erne viser at det er mulig. Og det er ingen tvil om at hvis vi noen gang skal få likestilling mellom livssynene i Norge, må holdningen til de kristne SV-erne etterhvert smitte over på deres trosfeller i de andre partiene.

Denne smitteeffekten har dessverre ikke slått til ennå. Hvis det skulle bli noe av den rød-grønne regjeringen er det liten tvil om at SV vil bli nedstemt både når det gjelder den kristne formålsparagrafen og KRL-faget. Statskirkens dager later imidlertid til å være talte. Og det uavhengig av hvem som vinner valget. Heldigvis. Så får vi heller leve med at tungen på vektskåla er at Kirken helst vil utpeke sine konservative biskoper og diskriminere sine homofile i fred – uten innblanding fra plagsomme politikere.

KOMMENTAR

KRL-plan vedtatt:

– Dette er majoritetens maktarroganse

Departementet ba om innspill, men har ikke tatt hensyn til kritikken fra verken Human-Etisk Forbund eller Norsk senter for menneskerettigheter i den nye læreplanen for KRL-faget.

Tekst: Morten Harper

Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) har nå fastsatt en ny læreplan for KRL-faget. Planen imøtekommer, ifølge UFD, fjorårets kritikk fra FNs menneskerettighetskomité om at KRL-faget er i strid menneskerettighetene. Den endelige læreplanen er imidlertid nesten identisk med det utkastet som var ute på høring i vår. Dette utkastet ble kraftig kritisert blant annet av Human-Etisk Forbund og Norsk senter for menneskerettigheter.

– Læreplanen viderefører dagens uholdbare situasjon. Det er ikke gjort endringer for å imøtekomme våre kommentarer. Jeg kan ikke se at dette er et tilstrekkelig svar på FN-komiteens kritikk, konkluderer HEFs generalsekretær Lars Gule.

UENDRET FORMÅL

HEF sendte i mai en høringsuttalelse til læreplanutkastet, og kritiserte blant annet:

- Skolens formål er fortsatt å hjelpe til med å gi elevene en kristen og moralsk oppdragelse.
- Det er en sammenblanding av *religionskunnskap* og *religionsopplæring*.
- Kristendommen dominerer: 55 prosent av innholdet skal vies kristendommen, og under 25 prosent tilgodesees alle andre religioner og livssyn.
- Europeisk idé- og filosofihistorie er dårlig behandlet.

Konklusjonen i høringsuttalelsen er at så lenge faget ikke endres mer gjennomgripende enn i den foreslåtte læreplanen, må det gis full foreldrebestemt fritaksrett. Lars Gule er irritert over at den endelige læreplanen har ikke tatt hensyn til noen av innvendingene

– Dette er majoritetens maktarroganse, slår han fast.

OVERSER EGEN FAGINSTANS

Norsk senter for menneskerettigheter kritiserte også den skjeve timetallsfordelingen i læreplanutkastet. De mente dessuten at fagets fritaksrett, der elevene må oppgi at de har en annen religion eller livssyn enn kristendom, antageligvis bryter med retten til religionsfrihet (menneskerettsloven § 2).

Stipendiat Njål Høstmælingen ved Senter for menneskerettigheter mener det ikke er gjort særlige endringer i den endelige læreplanen:

– Når du ser på vår uttalelse og resultatet, er det ikke mulig å lese ut av planen at man har tatt hensyn til kritikken, sier Høstmælingen.

Lars Gule synes det er oppsiktsvekkende at UFD overser kommentarene fra en av statens egne faginstanser. Senter for menneskerettigheter har status som nasjonal institusjon for menneskerettigheter og er pålagt å sikre at de internasjonale menneskerettighetene respekteres av norske myndigheter.

– KRL-saken demonstrerer at det politiske miljøets forståelse av menneskerettighetene er underutviklet, refser Gule.

Usikkert om Oslo får eget livssynsfag

Staten må godkjenne Oslo kommunes ønske om å bryte med det statlige KRL-faget og opprette et eget livssynsfag. Utfallet av en søknad fra Oslo er usikkert, og hvis den blir innvilget blir det nye faget uansett tidsavgrenset.

Av Morten Harper og Even Gran

Oslo bystyre vedtok i juni et forsøksprosjekt der det statlig definerte KRL-faget gjøres om til et felles religions-, livssyn-, etikk- og verdifag. Faget skal legge mer vekt på filosofi og menneskerettigheter. Byrådspartiene var imot, men forslaget fikk flertall med støtte fra Arbeiderpartiet, SV, Venstre og RV.

Mediene rapporterte dette som om Oslo faktisk ville få et nytt livssynsfag. Så enkelt er det imidlertid ikke. – Det kan ta lang tid før faget eventuelt er på plass i klasserommene, forteller direktør Astrid Søgner i Utdanningsetaten i Oslo kommune. Hun vil ikke love noe starttidspunkt for prosjektet, og forteller at det først blant annet må godkjennes av Utdanningsdirektoratet. Hun regner med at Oslo kommune sender søknaden i løpet av høsten.

Hos Fylkesmannen i Oslo og Akershus, som skal behandle søknaden, er det ingen blankofullmakt å hente. – Det er ingen automatikk i at enkeltkommuner får dispensasjon fra det statlige læreplanverket selv om et politisk flertall i kommunen måtte ønske det, forteller rådgiver Inger Børte hos Fylkesmannen. – Når vi får den, må vi vurdere om søknaden tilfredsstiller kriteriene i «forsøkshjemmelen» sier hun. Denne hjemmelen krever at forsøksordningen det søkes om må være av pedagogisk eller organisatorisk art. Siden det kun er anledning til å søke om forsøk, må ordningen naturlig nok være tidsavgrenset, forteller Børte.

– Det kan virke som den endringen Oslo ønsker først og fremst dreier seg om innholdet i faget. Tror du søknaden vil bli innvilget når forsøkshjemmelen krever at forsøket må være av pedagogisk eller organisatorisk art?

– Det har jeg ingen kommentar til. Vi vil behandle søknaden når vi får den.

KRL-læreplanen

Den nye læreplan for KRL-faget (kristendoms-, religions- og livssynskunnskap) ble fastsatt av Utdannings- og forskningsdepartementet 3. august. Planen er tatt i bruk allerede ved skolestart i høst.

Læreplanen på nett: odin.dep.no/ufd/norsk/aktuelt/nyheter/045071-140004/dok-bn.html
HEFs nettside som KRL-faget: www.human.no/krl/

FOTBALL OG TEOLOGI

Einar Gelius fikk pepper da han ba for Vålerenga. Han er ikke den eneste geistlige med et tvilsomt forhold til lærkula. Den danske avisen *Politiken* skriver at Pave Johannes Paul II nektet å be for Polens lag i fotball-VM i 1982. «Gud har ikke favoritter i fotball», slo paven den gang fast. Men så var det dette med liv og lære, da. Visstnok fortalte pavens personlige sekretær den polske fotballstjernen Zbigniew Boniek at hadde Paven visst at Polen skulle komme på tredje plass, ville han bedt for landslaget...

Kall oss gjerne konspirasjonsteoretikere, men med tysk pave mistenker vi at Tyskland kommer til å gjøre det skarpt i VM fremover.

BRANN I ROSENE'S LEIR

Også Human-Etisk Forbunds svar på paven, den høystærede Lars Gule (fredværemedham), har uttalt seg om fotball i det siste. Dette etter at Klassekampen konfronterte ham med andelen av landets befolkning som er medlemmer av statskirken. Vi siterer (på originalspråket, for å få opp nynorskprosenten): «— Det vert stendig brukt som eit argument for at folk er opptekne av kristendomen, men det er ikkje sant. Dei er *nominelle* medlemmer av kyrkja. For å ta ein haltande parallell: Om supporterklubben til fotballklubben Brann hadde 5000 medlemmer, og ein intervjuar dei og spurde kva dei var opptekne av, og fann ut at dei fleste berre var interesserte i handball, så er det openbert at dei berre er nominelle medlemmer.»

... OG MENS VI ER I BERGEN

NRK har markert 30 år med artisten Jan Eggum, og Eggum fortalte i den anledning om sin tro: «*Det kan grense mot en form for panteisme. Jeg tror alt har liv. Og det er ikke bare menneskene som kommer til himmelen.*» Denne spalte gratulerer Eggum, og gleder seg over at det er noen som klarer å beholde troen på hundehimmelen og kattehimmelen også i voksen alder. Vi bare håper det samme ikke gjelder myggen.

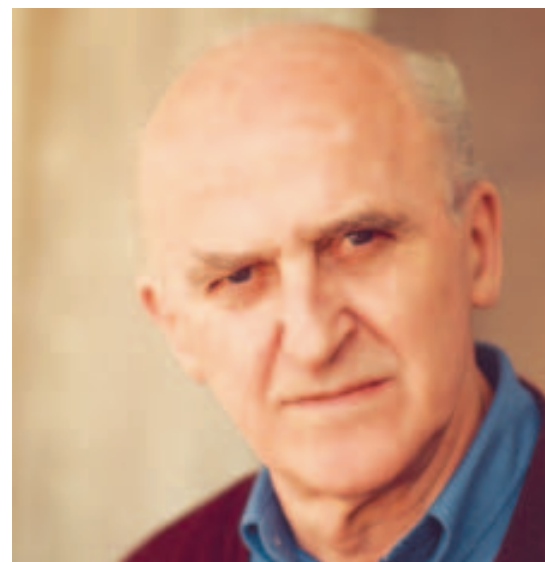
FRA GENERALSEKRETÆRMUNN

Vi slutter gjerne av med et visdomsord fra vår store leder, små *gulkorn*, som vi gjerne kaller dem. Denne gang en kommentar til at Demokratenes Amund Garfors vil forby islam: «Det er jo bare idioti! Mot dumheten kjemper selv *gudene* [vår uth.] forgyves.»

Hm, er det noe humanetiker-generalen ikke har fortalt oss?

Betalte sin kontingent med glede

Finn Gustavsen var medlem av Human-Etisk Forbund helt fra starten. Arkivfoto

Nylig avdøde SF-veteran Finn Gustavsen deltok på Human-Etisk Forbunds stiftelsesmøte i 1956.

Tekst: Kirsti Bergh

Den nylig avdøde SF-pioneren, journalisten og tidligere stortingspolitikeren Finn Gustavsen var ikke bare en av Norges mest markante sosialister, men var også medlem i Human-Etisk Forbund (HEF) helt fra starten. Gustavsen deltok på stiftelsesmøtet i 1956.

Da HEF fylte 40 år i 1996, var Gustavsen et av medlemmene med like lang fartstid som ble intervjuet i daværende medlemsblad *Humanist*. Selv var han aldri aktivt med i Forbundets virksomhet, men var glad for at andre tok seg av den jobben.

Jeg har betalt min kontingent med glede, sa Gustavsen den gang.

Gustavsen kom fra en familie av Jehovas vitner, men fortalte til *Humanist* at han kvittet seg med troen på mystikk og overnaturlige fenomener i ung alder. Han hadde fått en ganske streng religiøs oppdragelse, men ble selv aldri med i menigheten.

På spørsmål om han syntes Forbundet hadde gjort seg fortjent til hans støtte gjennom 40 år, svarte Gustavsen:

Ja, absolutt. HEFs eksistens har betydd at folk i alle disse årene har hatt et alternativ. HEF har gjort det greiere for mange å melde seg ut av Statskirken. Det er blitt skapt en forståelse for at man kan være et skikkelig menneske uten å tro på guder.

Gustavsens råd til HEF var at det burde prøve å nå ut til bredere lag av folket. Han mente Forbundet var for akademisk.

Finn Gustavsen (1926-2005) døde 20. juli og ble bisatt fra Vestre krematorium i Oslo 2. august.

Stilt til ansvar for menneskerettsbrudd

Human-Etisk Forbund står bak anmeldelse av Aker Kværner.

Tekst: Norunn Kosberg

Aker Kværner anklages for å delta i menneskerettsbrudd ved å drive virksomhet ved Guantánamo-basen der USA holder fanger uten lov og dom. Den norske bedriften er nå anmeldt for forholdet, og Human-Etisk Forbund er en av organisasjonene som står bak.

Paraplyorganisasjonen Forum for utvikling og miljø (ForUM) leverte i juni inn anmeldelse av Aker Kværner. Human-Etisk Forbund er tilknyttet medlem i ForUM hvor mer enn femti norske miljø-, utviklings- og menneskerettsorganisasjoner er tilsluttet.

Det er godt dokumentert av blant annet Amnesty International og Human Rights Watch at Guantánamofangenes rettigheter er krenket. Det mest opplagte rettighetsbruddet er langtidsfengsling uten lov og dom, men det er også rapportert om tortur ved hjelp av lys og lyd, fysisk vold, seksuell trakassering. Norske myndigheter mener leiren er i strid med internasjonal lov.

Ifølge ForUM har Aker Kværner, gjennom sitt heleide amerikanske datterselskap, oppført fengselsceller og utført vedlikeholdsarbeid i fangeleiren siden 2001. ForUM leverte i juni i år en grundig dokumentert klage på selskapets grove menneskerettighetsbrudd. Etter organisasjonens oppfatning er dette i strid med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap. ForUM krever at selskapet umiddelbart må legge ned sin virksomhet knyttet til fangeleiren.

Fakta om ForUM

Human-Etisk Forbund er tilknyttet medlem i nettverket av mer enn 50 frivillige organisasjoner engasjert i miljø- og utviklingsspørsmål. ForUM er en politisk og faglig møteplass for debatt, initiativ og politisk påvirkning i utviklings- og miljøspørsmål. ForUM deltar i internasjonale politiske prosesser og formidler kontakt mellom norske og internasjonale organisasjoner og ressurspersoner.

Midlertidig redaktørskifte i Fri tanke

Fri tanks redaktør, Kirsti Bergh, går ut i svangerskapspermisjon fra august. Redaktør i hennes fravær blir Even Gran. Gran har bakgrunn fra blant annet Informasjonsavdelingen ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. Her har han først og fremst har jobbet med webutvikling. Som journalist har han skrevet for Universitetsavisa ved NTNU og Gemini, forskningsmagasinet til NTNU og Sintef. Even Gran er cand.polit. i samfunnsgeografi og har tidligere vært redaktør for studentavisa Under Dusken i Trondheim.

Naturfag uten puls

Norske ungdommer skyr naturfagene, søkningen til realfag i høyere utdanning stuper og skoleprestasjonene er dårligere enn i nabolandene. Trenger vi å bry oss?

– Fravær av kunnskap og vitenskapelig tankegang gjør at man blir et lett offer for sjarlataner, advarer professor Svein Sjøberg.

Tekst: Morten Harper

– Det er demokrati- og kulturargumentene som er de sterkeste for betydningen av naturfaget i skolen, fastslår Svein Sjøberg. Didaktikkprofessoren ved Universitetet i Oslo er forfatter av læreboken *Naturfag som allmenndannelse* og leder av det internasjonale ROSE-prosjektet om naturfagenes mål og mening.

– Naturfagsforkjemperne har brukt økonomisk eller praktisk nytte som hovedargument for at alle skal lære naturfag. Det er selvsagt et argument, men trivialiserer de viktigste sidene ved naturvitenskapen. Kjennetegnet ved moderne teknologi er dessuten at den er lett å bruke og stadig vanskeligere å forstå fordi den indre funksjonsmåten er så komplisert. Selv med doktorgrad i fysikk kan du ikke reparere en mobiltelefon.

Sjøbergs hovedanliggende er at folk flest må gjøres i stand til å delta på en rasjonell måte i vårt kunnskapsbaserte og teknologiavhengige samfunn.

– I et demokrati må vi kunne titte ekspertene i kortene. Vi er rammet inn av teknologi fra før vi er født til siste sukk. Men naturfag er ikke 'common sense'. Du kan ikke mene noe med tyngde om miljøvern eller informasjonsteknologi uten å ha en grunnleggende forståelse av en del sentrale begreper, sammenhenger og naturvitenskapelig tenkemåte. Naturfag er kumulativ kunnskap, og med uvitenhet faller man pladask. Det er skremmende for mange i et samfunn hvor alt skal være lett, forklarer Sjøberg. Han viser til at den gjennomsnittlige zapptiden foran fjernsynet er åtte sekunder, og tilføyer oppgitt:

– Du lærer ikke naturfag på åtte sekunder.

ALLMENNDANNELSE

En særlig viktig problemstilling fra et humanistisk ståsted er om mangelen på allmenndannelse i naturfag kan åpne for en mer magisk virkelighetsforståelse.

Fravær av kunnskaper og vitenskapelig tankegang gjør at man blir et lett offer for sjarlataner av ulikt slag, mener Sjøberg. Han frykter en polarisering der mange enten blindt aksepterer fagekspertene og teknokratenes standpunkt, eller avviser alt som har med vitenskap å gjøre og flykter inn i en innadvendt og New age-aktig livsanskuelse.

Fagredaktør Erik Tunstad i Forskning.no påpeker at det moderne samfunnet er mer og mer avhengig av utviklingen innenfor naturvitenskapene.

– Du kan si det så enkelt som at vi ikke kan leve uten realfag. Måten vi lever på er et resultat av at noen har hatt realfaglig allmenndannelse. Enkeltindivider kan likevel godt fungere uten å ha disse kunnskapene, fordi det ikke kreves eller forventes. Man blir snarere sett på som en pussig type hvis man vet noe mer enn det helt elementære.

Martin Ystenes, kjemiprofessor ved NTNU i Trondheim og velkjent kritiker av uvitenskapelige påstander i media, mener den allmenne kunnskapen er viktigst der den har politisk betydning.

– Realfaglig allmenndannelse vil si at man er i stand til å avsløre fordommer og kunne forstå viten-

skapelig baserte resonnement. Skrekkeksempelen er den som diskuterer genmanipulert mat som om vanlige matvarer ikke har gener. Hvis mange vet for lite, kan det for eksempel tenkes at forskningsmidler feilaktig kanaliseres for å løse et problem som ikke er reelt.

Tunstad fremhever at skolering i den naturvitenskapelige metoden påvirker hvordan man danner seg et bilde av verden:

– Man utvikler en rasjonell tenkemåte hvor man sjekker kildene og spør: stemmer nå virkelig dette?

Han mener det er mulig å kombinere vitenskap og et religiøst livssyn, og viser til at det ikke er uvanlig at amerikanske fysikere er kristne og støtter kreasjonismen. Biologer er imidlertid ifølge Tunstad «vak-sinert» mot slike oppfatninger.

Sjøberg beskriver situasjonen som en «borgerfred mellom religion og vitenskap». Selv Paven har akseptert evolusjonen.

– Religiøse forskere ser tro og vitenskap som to ulike sfærer. For meg personlig er imidlertid en religiøs tro fullstendig uforenlig med en vitenskapelig grunninnstilling.

**«– I et demokrati
må vi kunne titte
ekspertene i kortene.
Vi er rammet inn av
teknologi fra før vi er
født til siste sukk.»**

Svein Sjøberg

STERIL STANDARD

Ifølge den internasjonale PISA-undersøkelsen er norske elever (tiendeklassinger) klart svakere enn gjennomsnittet blant OECD-landene i naturfag. Den siste undersøkelsen i 2003 viste en betydelig tilbakegang for Norge siden den forrige testen tre år tidligere. Det er bare Danmark som er dårligere enn Norge av de nordiske landene. Særlig Finland er markant bedre. En ny PISA-undersøkelse gjennomføres neste år, og det skal da legges særlig vekt på naturfag.

Sjøberg er kritisk til den uniformeringen PISA-undersøkelsene innebærer.

– Det blir et press for å tilpasse faget slik at man får gode resultater på testene. I og med at testene skal være like i hele verden, blir alt som er etisk kontro-

versielt eller særlig aktuelt i et eller annet land fjernet. Resultatet blir et sterilt fag som stenger ute diskusjonene og de dagsaktuelle koblingene som kan tenne ungdom.

Han har derfor tatt initiativet til ROSE-prosjektet, hvor målet er å belyse hva som skal til for å gjøre naturfagene meningsfulle og interessante for elevene. Her er nettopp ulikhetene mellom land og kulturer det sentrale. Fagmiljø i over tretti land er involvert i prosjektet, og gjennom avhandlinger og rapporter håper de å legge premisser for den faglige debatten. Undersøkelsene prøver å forstå hvem elevene er; hva slags holdninger og ønsker de har.

– Vi vil få frem variasjonen mellom land og grupper. Det går ikke å ha én læreplan som er universell. Faget må møte elevene i det som er deres virkelighet, oppsummerer Sjøberg.

TØRKE FOR ETIKKEN

Naturfag står ikke sterkt i norsk skole. Norge har det laveste timetallet i hele OECD-området til naturfag, og vil fremdeles være sist etter den planlagte læreplanreformen i 2006. Mens Bibelens skapelsesberetning inngår i undervisningen allerede fra første klassetrinn, dekkes evolusjonslæren først i åttendeklasse. Elevene i videregående rømmer fra fysikkfaget, og på lærerutdanningen velger studentene vekk naturfaglig fordypning.

– Naturfagkunnskapen er basal, og vi burde hatt flere timer i faget. KRL og samfunnsfag er viktig for åndelig ballast, men det er i naturfaget at elevene lærer prinsippene for de fysiske sammenhengene, hevder lærer Anne Finborud ved Skullerud skole i Oslo. Hun legger til:

– Jeg mener alt bunner i en fysisk forståelse av verden og relasjoner. Om politisk makt tenker jeg for eksempel på arv og biologi. Dette kunnskapsgrunnlaget har alt for liten plass i skoleverket.

Sjøberg mener dagens naturfag mangler et etisk og aktuelt fokus.

– Naturfaget er et jag med nye begreper, og elevene får aldri tid til å se hvor viktige de er. Hvis elevene møter et fag som ikke tar opp etiske forhold, men fremstår som udiskutabel og objektiv kunnskap, vil de oppleve faget som lite interessant. Faget vil da stort sett rekruttere de som synes det er helt greit at det ikke er etiske avveininger.

Han viser til at filosofihistorien er tett knyttet til naturvitenskapen, og mener skolen har definert vekk at også naturfag er et dannelsesfag.

– De store, klassiske filosofene var naturvitere. Det var også naturviterne som i konflikt med tradisjoner, autoritet og religion kjempet frem det moderne, vitenskapelige verdensbildet. Naturviteren av i dag har gått fra å være radikal opprører til å bli lojal støtte-spiller for industri og maktelite.

KONKURRANSEDYR

Martin Ystenes forteller at han blant flere studenter ved Institutt for materialteknologi merker mangel på

ROSE - PROSJEKTET

«– Naturfag er kumulativ kunnskap, og med uvitenhet faller man pladask. Det er skremmende for mange i et samfunn hvor alt skal være lett.»

Svein Sjøberg

Professor Svein Sjøberg mener naturfaget må knyttes til mennesket og naturens livsvilkår. Det viktige er filosofien og undringen. Foto: iStockphoto/Maartje van Caspel

faglig interesse og at det generelle kunnskapsnivået hos ferskingene fra videregående er synkende.

– Problemet er svake lærebøker og lærere som ikke selv er interessert i faget. I lærerutdanningen kan man velge og vrake mellom emner, og resultatet er at mange har valgt vekk de vanskeligste emnene. Dette forplanter seg i skoleverket som en klassisk glideflukt i ambisjonsnivå.

Ystenes minnes at han på gymnaset leste forordet til en av historiebøkene, hvor forfatteren begrunnet hvorfor man skal lære: fordi det er morsomt!

– Poenget er å få en ny interesse og lære så man har noe å snakke om. Jo mer du vet, jo flere kan du prate med og ha en givende samtale.

Konkurranse er en annen motivasjonsfaktor som Ystenes mener skolen feilaktig forsøker å styre unna.

– Særlig gutter er konkurransedyr, og jeg er overrasket over hvor labert konkurranseinstinktet er i forhold til før. I stedet konkurrerer de om andre ting enn skolen, som dataspill, sport, musikk og klær. Og da blir de tingene viktigere enn skolefagene.

Gjennom engasjementet for særlig intelligente barn og deres problemer i skolen, har Ystenes merket seg at naturfag generelt scorer ganske høyt på inter-

esseskalaen, men at interessen er mindre hos de aller mest intelligente.

– Det kan virke som naturfaget gjøres mest interessant for de som har mindre forutsetninger for å fordype seg og utvikle faget. Kunnskapsmengden i samfunnet er større, og vi må akseptere en sterkere differensiering. Det betyr ikke at vi bør dele klassene etter prestasjoner, men utnytte fleksibiliteten i skole-systemet ved å sette riktige lærere til de barna som trenger større utfordringer.

FEIL VAKSINE?

– Hvis skolens fag er en vaksine mot interessen for naturfag, nytter det ikke bare å doble dosen, spissformulerer Sjøberg på spørsmål om løsningen er flere undervisningstimer. Han utdyper:

– Norge er på bunn i forhold til antall naturfagstimer. Slik sett er ikke resultatene i PISA-undersøkelsen veldig dårlige. Men god undervisning krever også gode lærere. Det utdannes nesten ikke realfagslærere, og fraværet av nye lærere er et kjempeproblem.

Nettsiden Forskning.no har mye stoff rettet til lærere og elever både i grunnskolen og på videregående. Erik Tunstad forteller at de får mange tilbakemeldinger

særlig fra elever som trenger hjelp til prosjektoppgaver, og spalten «Spør en forsker» druknet i spørsmål.

– Vårt inntrykk er at det er en stor interesse for oppdatert informasjon om naturfag, men det er selvsagt mulig at det er et oppvakt mindretall som skriver til oss.

Hovedsatsingen overfor skolene er forklarende animasjonsfilmer om teorier og fenomener som tor-den, drivhuseffekt og nanoteknologi. Tunstad tror en tilrettelagt bakgrunnsdatabase som Forskning.no er stimulerende for elevene fordi de selv må utforske og søke på sidene for å finne det stoffet de trenger.

UNDRING OG UENIGHET

Sjøberg understreker at man må skille mellom den allmenne naturfagsundervisningen i grunnskolen og første klasse på videregående, og spesialiseringen på de andre videregående trinnene og universitet.

– I fellesdelen er det allmenndannende viktig. Her må man skape en positiv interesse for faget, og sørge for at dette oppleves som viktig kunnskap. Skolen må vise elevene at det er et fag som er relevant og gir mening for dem som personer.

Fascinasjonen over hva teknologien får til er én

Professor Svein Sjøberg mener naturfaget må knyttes til mennesket og naturens livsvilkår. Det viktige er filosofien og undringen. Foto: iStockphoto/Maartje van Caspel

Professor Martin Ystenes, NTNU
Foto: NTNU Info/G.K.

Fagredaktør Erik Tunstad,
Forskning.no
Foto: Kristin Grønli Straumsheim

måte Sjøberg vil fenge elevene på, og det er nok av konkrete eksempler i en hverdag med mobiltelefoner, hjemmekino og internett. Han mener det også er viktig å få frem uenighetene i vitenskapen.

– Det at forskere er uenige er et tegn på at forskningen er et menneskelig kulturprodukt, der man ivrig diskuterer hvordan data skal forstås. Til slutt oppstår en slags enighet. Skolens naturfag formidler dessverre bare det ferdige resultatet av en slik diskusjon. Derfor blir mange forvirret over at forskere kan være uenige i dagsaktuelle spørsmål.

Fokuset for undervisningen må ifølge Sjøberg være på tanker og ideer som forandret verden og vårt syn på tilværelsen.

– Man må simpelthen endre det faktaspringende naturfagets kroppspråk og identitet. Faget må knyttes til våre og naturens livsvilkår. Det viktige er ikke nytteaspektet, men filosofien og undringen.

Naturfaglig dannelselse

Naturfaglig allmenndannelse er ifølge Svein Sjøberg bl.a. å kunne:

- Kombinere respekt og beundring for naturvitenskapen med kritisk distanse.
- Forstå naturvitenskapens plass i vår kulturarv.
- Veie vitenskapelig argumentasjon mot verdimeslige vurderinger i dagsaktuelle samfunnsmessige problemstillinger.
- Skille mellom vitenskapelig og kvasivitenskapelig argumentasjon.
- Anvende vitenskapelige verdier, holdninger og metoder der de har mening – og la det være der de ikke har mening.
- Forholde seg kritisk og konstruktiv til vitenskapsens rolle i dagens samfunn.
- Ha begrunnede oppfatninger om hvordan vitenskap skal prioriteres og styres – og når det er behov for slik styring.

MER INFORMASJON

- Forskning.no med nyheter og kunnskapsbase - www.forskning.no.

- Pisa-undersøkelsen på norsk - www.pisa.no.

- Svein Sjøbergs hjemmeside - folk.uio.no/sveinsj.

- Martin Ystenes' populærvitenskapelige fagbok - www.vitenskap.com.

Vet du dette

Her er noen teorier og metoder som har forandret naturvitenskapen. Test hva du selv kan!

- Kosmologi: Det er naturvitenskapen som har kjempet frem det moderne verdensbildet og dermed menneskehetens selvforståelse. Vi vet at vi lever på én av flere planeter til en middels stor sol, som er én av milliarder soler i vår galakse, som igjen er bare én av milliarder andre galakser. Vi er altså ikke universets sentrum. Det er sannsynligvis liv også på andre planeter. Universet oppsto gjennom det såkalte Big bang for cirka 14 milliarder år siden.

- Grunnstoff: Vi kjenner til 92 naturlige grunnstoff, systematisert i den periodiske tabellen. Mesteparten av massen i universet utgjøres av de 18 første grunnstoffene, fra hydrogen til argon.

- Atomer: Et atom er «den minste stoffmengden av et grunnstoff som er karakteristisk for grunnstoffet» (Store ettbinds leksikon). Alt i universet er kombinasjoner av atomene, og de samme atomene finner vi igjen på andre planeter. Et atom består av en positivt ladet kjerne og negative elektroner som vi kan tenke oss organisert i skall rundt kjernen. Et atom vil søke å dele, avgi eller ta til seg elektroner slik at det får et fullt skall. Slik kan to eller flere atomer forme et molekyl, som når ett karbonatom (C) og to oksygenatomer (O) danner klimagassen karbondioksid (CO₂).

- Evolusjon: Livet på jorden har utviklet seg gjennom en gradvis prosess fra enkle til mer avanserte former. Alt liv har samme opphav, og mennesket er også en dyreart. Charles Darwin formulerte prinsippene for utviklingslæren: det er et naturlig utvalg der de best egnede overlever i kampen for tilværelsen.

- Bevegelse: Isaac Newtons tre bevegelseslover er grunnlaget for klassisk mekanisk fysikk: et legeme vil fortsette å være i ro eller konstant bevegelse så lenge det ikke blir utsatt for ytre krefter (treghetsloven), kraft = masse * akselerasjon (dynamikkens grunnlov), og to legemer virker på hverandre med like store og motsatt rettede krefter (loven om kraft og motkraft).

- Tid og rom: Relativitetsteorien brukes til å beskrive hvordan naturen oppfører seg ved ekstreme hastigheter eller gravitasjonsfelt. Ifølge Albert Einsteins teori vil lengden av en gjenstand være mindre når den måles av en person som beveger seg forbi den, enn når den måles av en som følger gjenstandens bevegelse. To hendelser som oppfattes samtidig av én person, vil vanligvis ikke oppfattes slik av den som beveger seg i forhold til den første personen. Teorien etablerer også en sammenheng mellom masse og energi, uttrykt i den velkjente ligningen $E=mc^2$ der E er energi, m masse og c lyshastigheten. Relativitetsteorien brøt med etablerte forestillinger om absolutt tid og rom og Newtons mekanikk.

Kilder: Aschehoug og Gyldendals store ettbinds leksikon (Oslo 2002) og Wikipedia (no.wikipedia.org).

Johan Tjaaland er død

- Når det stormer fra vest

Johan Tjaaland er død, 96 år gammel. Han var blant de mest aktive i Human-Etisk Forbunds pionertid. Sammen med sin kone Liv var han særlig engasjert i den internasjonale siden av vår virksomhet. De påtok seg et betydelig ansvar i forbindelse med den humanistiske verdenskonferanse som forbundet arrangerte i 1962. Forbundet var da bare 8 år gammel og hadde noen hundre medlemmer. Øyenlegen Tjaaland hadde da overlatt sitt 3-roms store kontor i Pilestredet 30 A til forbundet. Han betalte selv husleien vår i flere år fremover. Liv og Johan Tjaaland ble personlige venner av forbundets stifter Kristian Horn og hans kone, Ester. Megetsigende ga Tjaaland følgende karakteristikkk av gründer-ekteparet:

Horn var klar, men Ester, hun var betydelig! Tjaaland skrev den første boken om «Borgerlig bisettelse» i 1965. Fra samme år var han medlem av Human-Etisk Forbunds Råd og dets visepresident til 1969,

Tjaaland vokste opp i Stavanger og var ivrig til å peke på at hans hjemfylke ikke var noe ensidig mørkt fastland. Han fortalte blant annet historien om prost Rasmussen i Skudeneshavn. Prosten holdt preken under den langvarige stormen som skapte store problemer både for fisket og inntektene.

Da har vi ikke noget andet at gjøre enn at bede til Herren. Bare han kan hjelpe oss nu!

Da repliserte en av fiskerne at - Jo, det er sant det at me skal beda, men eg trur ikkje det nytta å beda når han rege fra vest. Utlagt på bokmål: Også Vårherre står maktesløs når det stormer som verst fra vest.

Rolf Solheim

15.507 dobbeltførte medlemmer

Staten har nå ryddet opp i medlemsregisteret til Den norske kirke. Der fant de at Kirken har feiloppført nær 75.000 mennesker som «medlemmer», selv om de egentlig er medlemmer i andre tros- og livssynsorganisasjoner. 15.507 av disse er medlemmer av Human-Etisk Forbund. - Dette er en krenkelse av organisasjons- og livssynsfriheten, sier generalsekretær i HEF, Lars Gule.

Les mer om dette på www.human.no

– Forsøk gjør faget spennende

Flere forsøk, egenpresentasjoner og andre praktiske øvelser er Skullerud-elevenes ønsker for naturfaget. Både de og læreren mener faget fenger bedre enn mye annet på timeplanen.

Tekst & foto: Morten Harper

Khadija Khalid, Eirik Grytli og Kristian Lundstad Havik tror naturfag passer best for de som er nysgjerrige.

Lærer Anne Finborud ved Skullerud skole mener naturfag har høy status blant elevene.

Skullerud skole i Oslo vakte oppsikt da de tidligere i år satte elevene i sving med å dissekere kuøyne som en del av undervisningen om hvordan vi oppfatter lys og farger.

Det er viktig å forankre teorien i praktiske forsøk. Jeg er sikker på at elevene lærer stoffet og får praktisk forståelse på denne måten. Alle leverte flotte rapporter etterpå. Når elevene føler at de har opplevd noe, blir de også interessert i å jobbe ordentlig videre med stoffet, forteller naturfaglærer Anne Finborud.

ARTIG LEK?

– Disseksjonen av kuøyet husker jeg godt, og ble nok ekstra engasjert fordi det var så spesielt, sier 10-klasingen Khadija Khalid.

Medelevene Eirik Grytli og Kristian Lundstad Havik mener gode forsøk gjør flere interessert i faget, og at det er viktig å la dem selv demonstrere hva de har lært i praktiske øvelser.

– Jeg merker at hele klassen blir mer med, men jeg tror kanskje ikke alle skjønner hva vi skal lære av forsøkene. Det blir mer en artig greie, fastslår Kristian.

Khadija er ikke enig:

– Jeg er sikker på at vi forstår bedre når vi ser det i praksis, forsøk viser jo hvordan det vi har lest om virker.

Finborud mener det er riktig å gjøre faget mer praktisk, og er glad for at skolen har to velutstyrte laboratorierom.

– Men forsøkene skal ikke bare være en lek, det er viktig å holde fokus på det faglige i dem, presiserer hun.

VANSKELIGE GENER

Dagen før skolebesøket hadde Stortinget endret bioteknologiloven, og gjort det lovlig å forske på befruktede egg. Elevene forteller at de lærte om arvestoff og gener i naturfagstimene, og synes det var vanskelig.

Eirik mener det er bra at forskerne får denne muligheten:

– De kan jo finne måter å behandle sykdommer. Men det må ikke være uten kontroll, for vi skal ikke skape supermennesker. Det virker som mange vil rette på mer og mer.

– Selv om vi ikke forstår alle de tekniske detaljene, er det viktig at vi lærer om positive og negative sider. Blir alt lovlig, er jeg redd vi får en genteknologi uten grenser, tilføyer Khadija.

Hva med moderne datateknologi. Opplever de at den er vanskelig å begripe, og at internett fremstår som en slags mystisk koblingssentral?

– Nei, jeg tror ikke det. Vi har vokst opp med data, digitale kamera, mobiltelefoner og mp3-spillere. Derfor har vi et naturlig forhold til tingene og kan bruke dem, mener Eirik.

– Jeg kommer aldri til å klare å reparere en bilmotor, men synes heller ikke det er interessant eller viktig så lenge det finnes verksteder, konkluderer Kristian.

IKKE MYSTISK

Alle tre tror naturfag passer best for de som er nysgjerrige.

– Det er nok litt for spesielt interesserte, men det er mange som liker det bedre enn andre teorifag.

Når du tenker litt grunnleggende på det, handler jo naturfag faktisk om hvordan verden er bygd opp – med atomene som utgangspunkt, forklarer Eirik.

De synes ikke det er forvirrende at universet og Jordens utvikling forklares på vidt forskjellige måter i naturfag og KRL.

– Naturfaget består av det vi vet. Det må alle tro på, fordi det er fakta – som evolusjonslæren. Men imellom her er det tomrom, hvor vi kan velge hva vi vil tro på, mener Khadija.

Eirik legger kjapt til:

– Jeg tror religion ble laget for å finne svar på ting vi ikke helt vet. Nå kjenner vi til mer, slik at naturfag og vitenskap dekker en større del av verdensbildet.

Med tre så reflekterte elever er det ikke overraskende at Finborud synes det er en takknemlig oppgave å være naturfaglærer.

– Jeg føler at faget har status blant elevene. Vi må ikke være redde for å anvende vitenskapen som er i faget. Jeg bruker bevisst både fagtermer som hypotese for å beskrive metoden og hvit frakk på laboratoriet. Det er tydelige symbolske uttrykk for at vi er på skolen for å forstå.

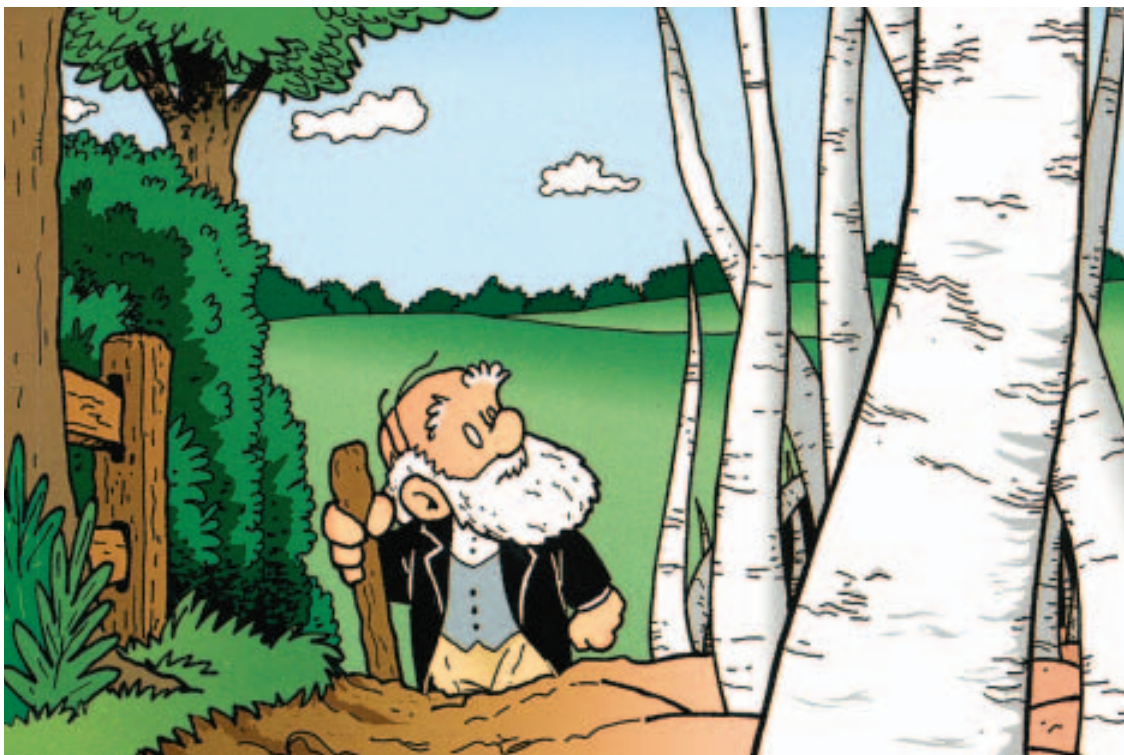
Hun legger til at forholdene selvsagt kunne vært enda bedre:

– Som alle trenger lærere påfyll for å utvikle arbeidsmåten. Kommunen burde hvert år la lærerne møtes i en happening der vi fikk presentert nye forsøk og metoder. Det er viktig at arbeidsgiver hever blikket fra det rent administrative, og bygger et langsiktig grunnlag for det som skjer i skolen.

Biologi som bobledrama

Den amerikanske biologen Jay Hosler gjør naturfag til tegneserieeventyr. I *The Sandwalk Adventures* diskuterer Charles Darwin evolusjonslæren med sin egen hårmidd.

Av Morten Harper

Faksimile fra Jay Hoslers Darwin-tegneserie *The Sandwalk Adventures*.

Charles Darwin er for meg enormt fascinerende fordi han fullstendig knekte det viktorianske verdensbildet. Han gikk i klinsj med datidens religiøse og sosiale oppfatninger, og dro rett og slett vekk pedestallen menneskeheten hadde plassert seg selv oppå, forklarer Jay Hosler. Biologiprofessoren ved Juniata College i Pennsylvania begynte først å skrive en biografi om Darwin, men fant ut at han ville gjøre sin egen vri på stoffet i stedet for å legge til en tomme i hyllemeterne som allerede finnes av Darwin-biografier.

Resultatet ble tegneserieboken *The Sandwalk Adventures*. Her diskuterer Darwin teoriene sine med en av hårmiddene i det venstre øyenbrynet. Midden lever av kroppen hans, og tror Darwin er Gud. Ved å forklare evolusjonslæren og prinsippene for naturlig utvelgelse, greier Darwin til slutt å overbevise midten om at han ikke har skapt verden eller er noen gud.

– Gjennom serien blir hårmiddene gradvis avlært den magiske forståelsen, og Darwin innvier ham i sine vitenskapelige teorier, oppsummerer Hosler.

Både den absurde samtalsituasjonen og den karikerte streken gir serien en humoristisk tone, og boken er særlig rettet mot ungdom. Hosler har tidligere laget en lignende dokumentarserie om livssyklusen til bier, kalt *Clan Apis*. Helt siden studietiden på åttitallet har tegneserier og biologi vært hovedinteressene hans.

ANGRIPER KREASJONISTENE

I *The Sandwalk Adventures* avviser Darwin at evolusjonen er styrt av Gud. Hosler forteller at han ønsker å forklare de grunnleggende forholdene i evolusjonslæren,

men også å angripe kreasjonistenes argument om «Intelligent Design».

– Det viktige for meg er ikke gudstro eller ateisme, men å få frem at en aktiv gud er overflødig for å forklare evolusjonen og at kreasjonisme ikke er vitenskap. Argumentet om at naturens utvikling er så kompleks at den må være planlagt har ingen eksperimentbaserte bevis. Det er et rent filosofisk argument, som er retorisk tiltalende og dermed en farlig bakdør for kreasjonistene inn i skolen.

Hosler er oppgitt over mange amerikanske skolars likestilling av kreasjonisme og evolusjonslæren og håper at tegneserieboken gjør elevene nysgjerrige på det naturvitenskapelige stoffet.

– Å undervise om at Jorden er 4000 år gammel og skapt på syv dager parallelt med evolusjonslæren er direkte absurd. For å tro på denne skapelsen må du overse ikke bare biologi, men også fysikk, geologi og kjemi. Du må med andre ord ignorere vitenskapen og tenke som så: Jeg vet at vitenskapen fra alle disse perspektivene sier at evolusjon er svaret, men vi har en alternativ teori. Og vår teori er som den er, fordi den står skrevet i denne boken og er oversatt på ulike måter gjennom to tusen år.

MÅ KOMMUNISERE

Det er vanlig å beskrive den vitenskapelige metoden i fire trinn: *observasjon, hypotese, eksperiment og konklusjon*. Hosler vil legge til et femte:

– *Kommunikasjon*! Hvis forskning skal være relevant og ha betydning, må du kunne fortelle folk hva du har gjort og få dem oppglødd over det vitenskapelige innholdet.

«– Det viktige for meg er ikke gudstro eller ateisme, men å få frem at en aktiv gud er overflødig for å forklare evolusjonen og at kreasjonisme ikke er vitenskap.»

Jay Hosler

Han bruker mye humor både i *The Sandwalk Adventures* og *Clan Apis*, men understreker at underholdningsverdien ikke er noe mål i seg selv.

– For meg handler formidling om integritet. Det faglige grunnlaget skal være solid, både når jeg underviser og tegner serier. Min oppgave er å sette denne informasjonen inn i en sammenheng som gir mening for elevene. Jeg skal forhåndstygge stoffet slik at det blir lettere å ta til seg.

Begge bøkene brukes i amerikanske skoler (både ungdomsskole og videregående skole) og frontes av bibliotekene som lesestimulerende fagbøker. De har fått rosende omtaler i aviser og vitenskapelige tidsskrift som *New York Times* og *New Scientist*. Ved Ohio State University har *Clan Apis* til og med blitt pensum i entomologi. Hosler arbeider nå på en ny serie kalt *The Age of Elytra*, om biller, bein og livets historie.

Kilder: *The Comics Journal* nr. 261 og *Sciscoop.com* 28/2-04. Jay Hoslers tegneserier er grundig presentert på nettsiden hans: www.jayhosler.com.

Sci-fi-stemning på bioetikkonferanse

Barn som fødes i dag kan leve i hundrevis av år som robotmennesker. Intet mindre. Fri tanke fikk være med inn i vår nære framtid da «Appignani Center for Bioethics» ble åpnet i New York i april.

Tekst: Didrik Söderlind

21. april i år åpnet Appignani-senteret i New York. Senteret drives av paraplyorganisasjonen International Humanist and Ethical Union (IHEU), der også Human-Etisk Forbund er medlem. Åpningen ble markert av konferansen *Bioethics: A Humanist Approach*.

I to dager diskuterte filosofer, feminister, biologer og humanister den nye bioteknologien og dens etiske konsekvenser.

UDØDELIGE ROBOTMENNESKER

Konferansen var til tider en merkelig opplevelse. Noen ganger føltes det som om man var på et treff for science fiction-fans. Men det skyldtes kanskje at vitenskap i dag beskjeftiger seg med ting som for få år siden var science fiction?

Et av de beste eksemplene på dette var foredragsholderen James Hughes, som til daglig underviser ved Trinity-universitetet i Connecticut. Han har nylig utgitt boka *Citizen Cyborg: Why Democratic Societies Must Respond to the Redesigned Human of the Future*. Hughes mener at vi mennesker nå står foran en terskel der vi er kan overskride de begrensningene naturen legger på oss. Dette betyr at teknologiske hjelpemidler som opereres inn i kroppene våre i dag, som pacemakere, bare er en forsmak på fremtidens maskinmennesker. Ordet *Cyborg* – eller kyborg på norsk – er en forkortelse for *kybernetisk organisme* – et robotmenneske.

Mindre oppsiktsvekkende vyer kom ikke fra Aubrey de Grey, forsker ved Cambridge University i Storbritannia. De Grey ser for seg at mennesker veldig snart vil kunne leve tilnærmet uendelig. Det er i denne sammenhengen viktig å fremheve at han er en anerkjent gerontolog ved et viktig universitet, og at hans arbeid tas svært alvorlig av den vitenskapelige pressen. De Grey mener at vi allerede i dag er nær å kunne forlenge menneskelivet radikalt, og mennesker som får sitt liv forlenget, vil oppleve at disse terapiene stadig blir bedre og kan forlenge livet stadig lenger. Slik blir udødelighet en realistisk mulighet.

– HJERNEN GJØR DE RELIGIØSE AGGRESSIVE

Mer «vanlig» humanisttematikk kom fra kanadiske Robert Buckman, som kombinerer et professorat i medisin med en omfattende løpebane som popularisator i britiske og kanadiske medier. Hans siste bok heter *Can we be Good Without God?*, og var en bestselger i hans hjemland. Buckman fortalte om at religiøse opplevelser kunne frembringes ved å tilføre elektrisitet til visse deler av hjernen, og at dette tyder på at man har funnet det religiøse senteret i menneskehjernen. Problemet er at dette senteret ligger farlig nær senteret for aggresjon, og at religiøse mennesker dermed blir mer tilbøyelige til å bruke vold. Disse påstandene førte, ikke overraskende, til en viss diskusjon.

Bioteknologien reiser ofte spørsmål om råderetten

Filmen Artificial Intelligence fra 2001 handler om en familie som får i oppdrag å teste ut en ny prototype; robotgutten David. Han er programmert til grenseløs kjærlighet overfor sine «foreldre». Men hva skjer når familien går lei? Vil en slik teknologi noen gang bli virkelighet? Hvordan skal humanister forholde seg til det? På bildet har David slått seg sammen med sex-roboten «Gigolo Joe» som også er forlatt av menneskene. Foto: SCANPIX/CAMERA PRESS/Jerry Watson

«Forskeren James Hughes mener at vi mennesker nå står foran en terskel der vi er kan overskride de begrensningene naturen legger på oss.»

over vår egen kropp, en gammel og viktig kampsak for kvinnebevegelsen. Derfor var det spennende å høre feministen Marin Gillis sammenligne debatten om stamcelleterapi med abortdebatten. Likhetene var nifst mange. Gillis' innlegg belyste et gjennomgående tema for konferansen, nemlig hvordan bioteknologi-debatten er blitt et sted der vante politiske merkelapper som «progressiv» og «konservativ» ikke lenger gir særlig mening. Man ser det samme i Norge, der gamle motpoler som SV og KrF fort vil kunne snakke samme språk i slike spørsmål.

LANG HUMANISTTRADISJON

Appignani-senteret er foreløpig i startgropen, men arbeider nå med å samle et råd av eksperter i bioetikk og jus, og skal samarbeide med et nettverk av institusjoner som arbeider innen samme felt. Senteret nyter også godt av at IHEU har rådgivende status i FN og Europarådet, og har et godt samarbeid med UNESCO.

Appignani – gavmild fritenker

Appignani-senterets navn fortjener en forklaring. Senteret er nemlig gjort mulig gjennom donasjoner fra næringslivsmannen Louis Appignani.

Louis Appignani, som holder til i Florida, har kombinert en fremgangsrik forretningskarriere med en livsholdning som er blitt treffende beskrevet som «klassisk fritenkeri». I et land der livssynsarbeid ikke får støtte fra myndighetene, slik HEF har i Norge, er det mennesker som Appignani som sørger for at amerikanske humanister har en økonomisk ryggrad.

– Utfordringene for humanister er mange. Så hvorfor donere penger til nettopp humanistisk bio-aktivisme?

– Fordi jeg mener at humanisme og bioetikk er synonymer. Bioteknologi har potensialet til å gjøre verden til et bedre sted. Jeg håper at humanister gjennom dette senteret kan være en motvekt mot noen av de ekstreme standpunktene til den religiøse høyresiden, som har tatt over her i USA. Jeg føler at dette landet er på vei mot å bli et teokrati, et prelestyre, og ligner snart mer på enkelte islamske land enn et vestlig.

– Er ikke dette i overkant harde ord?

– Nei, jeg synes ikke det. Jeg ser på planeten som mitt hjemland, så jeg tror ikke på «my country, right or wrong». Jeg vil ikke være anti-amerikansk, men jeg mener at i et demokrati er det viktig å si fra når ens land utvikler seg i en retning man ikke ønsker seg, sier Appignani. Som altså har plassert pengene sine der munnen er, som amerikanerne sier det.

– Tukling med arvestoffet bør angå humanister

– Humanister må også ta stilling til hvor mye vi mennesker bør tillate oss å manipulere med oppskriften på livet, mener Ana Lita. Hun er direktør for det nyetablerte humanistiske Appignani-senteret for bioetikk.

Rumenskfødt Ana Lita har utdannelse i filosofi og sosiologi fra Romania, Tsjekkia og USA. Hun er nå ansatt som leder for IHEU-Appignani-senteret i New York.

– Bioteknologien har dekket mange medisinske behov, men har også reist mange nye etiske spørsmål. Disse spørsmålene kan ikke unngås av humanister, selv om de kan være kontroversielle eller vanskelige, understreker Ana Lita og peker på spørsmål som stamcelleterapier, kloning og organdonasjon.

Så hvorfor trenger vi et eget humanistisk senter for bioetikk?

– Bioetikk kan virke som et smalt felt som bør holdes adskilt fra humanisme. En del vil jo også si at humanisme bare skal handle om religionskritikk og slikt. Men bioteknologien skaper moralske dilemmaer, reiser spørsmål om hva vi mennesker skylder hverandre, og utfordrer våre måter å se ting på og våre tradisjonelle verdisystemer, sier Lita.

Hun understreker at nettopp bioteknologidebatten også bør engasjere humanister som først og fremst er opptatt av religionskritikk.

– Den høye temperaturen innen debatten om bioteknologi skyldes at konservative religiøse syn har kommet på banen med ny kraft. Bioetiske spørsmål står høyt på agendaen for mange religiøse krefter, og den nye paven har signalisert at bioetiske spørsmål skal få en sentral plass.

– Hva er den første utfordringen for Appignani-senteret?

– Det som gjør senteret unikt er at vi ikke fokuserer på enkeltspørsmål. Mange som opererer innen dette feltet er for eksempel bare interessert i stamcelleforskning, mens vi har et bredere fokus, sier Lita, som regner med at senteret innen kort tid vil komme med uttalelser om grunnleggende spørsmål.

Foreløpig vil hun helst si minst mulig om sine posisjoner. Men at hun har en grunnleggende positiv innstilling til bioteknologi, råder det lite tvil om. Dette vil ikke være uproblematisk i humanistkretser, for det er ikke bare religiøse mennesker som er skeptiske til bioteknologi. Bioteknologi er en slik arena

der nye allianser og fronter oppstår, og der man fort finner seg selv under dyna med merkelige sengekamerater. For eksempel er det en del humanister som ikke vil være komfortable med argumenter som at man ikke skal «titte Gud i kortene», som likevel vil dele religiøse menneskers skepsis mot kloning, genmanipulasjon og så videre.

Ana Lita innser dette, men mener det er viktig å beholde sansen for proporsjoner.

– Hvis man ser det historisk, så var det mange opphetede diskusjoner før vi fikk til prøverørsbefruktning. Folk kom med alle slags motargumenter. Noen var redde, og snakket om de moralske resultatene for barna og så videre. Men i dag er det tusenvis av prøverørsbarn i verden, og ingen bryr seg lenger. De er mennesker som lever lykkelige liv og ikke har det minste problemer med sin identitet selv om de er prøverørsbarn. Så det er viktig å ikke bli for dramatiske i slike sammenhenger, mener hun.

Lita minner dessuten om at det er begrenset hva bioteknologien kan få til, selv om vi av en eller annen grunn skulle ønske å leke Frankenstein:

– Bioskeptiske humanister kan nok ta det med ro. Vi kommer neppe til å ta til orde for å klonere mennesker. For teknologisk sett er vi så langt unna å få til noe slikt at dette er spørsmål som stort sett egner seg til å diskutere over en øl, avslutter Lita.

Direktør for Appignani-senteret for bioetikk, Ana Lita, er grunnleggende positiv til bioteknologien.

Din tanke er fri?

Kunnskapen om hjernen eksploderer. Som en konsekvens åpnes større muligheter til å manipulere det som skjer i hodet ditt med teknologi eller medisiner. Velkommen til kampen om tankens frihet.

Tekst: Kristin Grønli Straumsheim

Din tanke er fri, eller? I filmen *Eternal sunshine of the spotless mind* får Jim Carreys rollefigur slettet alle minner om kjæresten, men angret... Foto: Focus Features

Individets rett til å styre sine egne tanker: Vi snakker om en type frihet som i stor grad blir tatt for gitt, til tross for at vi husker det skammelige kapitlet om lobotomi, at mennesker i Norge fortsatt tvangsmedisineres, og at vi alle sikkert har møtt noen som virket hjernevasket.

Likevel er ikke tankens frihet noe lovfestet prinsipp. Vi har ytringsfrihet, religionsfrihet, og vi forsøker å verne om privatlivets fred. Fri tanke er funda-

mentet for alle våre andre friheter, men likevel rimelig ukjent terreng som borgerrettighet.

I FILMENS VERDEN

Føler vi oss fortsatt ganske trygge inne i vårt harde kranium? «Og slik vil det alltid bli: Din tanke er fri» lyder refrenget i den gamle visa. Alltid? Sangen omtaler tanken som om den var en indre perle ingen kan røre ved.

I fiksjonens verden er ikke dette noen selvfølge. I filmen *Minority Report* løper politifolk rundt og arresterer mennesker for drap de kommer til å begå i fremtiden. Hovedpersonen oppdager at han har fått implantert falske minner om en krigshendelse i filmen *Manchurian Candidate*. Et kjærestepar sletter alle minnene om hverandre etter at de har slått opp i filmen *Eternal sunshine of the spotless mind*. I *The Matrix* har maskinene redusert menneskene til energikilder ved å manipulere hjernene deres.

Tankens frihet er ikke noe nytt tema. Menneskene har nok snakket om dette siden den første hypnotisøren manipulerte de andre stammemedlemmene til å gi ham flest kokosnøtter, men hvem kjenner til frihetsforkjempere som faktisk står på barrikadene for den frie tanke?

KJEMPER FOR TANKENS FRIHET

I 2000 trådte den amerikanske organisasjonen Center for Cognitive Liberty & Ethics (CCLE) inn på scenen. Dette er den første og så langt den eneste organisasjonen i verden som er opprettet for å forsvare tankens frihet.

CCLE gjør dette fordi initiativtakerne mener noe nytt er i emning. Utviklingen innenfor nevroteknologi og nevrofarmasi – teknologi og medikamenter rettet mot dine hjerneceller og prosessene inne i din hjerne – har vært eksplosiv og har mange juridiske implikasjoner.

– Det finnes ingen andre organisasjoner som jobber med dette. Jeg er sikker på at dette kommer til å forandre seg, siden disse temaene er så viktige – spesielt når det gjelder menneskerettigheter, sier Wrye Sententia, daglig leder for CCLE.

De siste årene har hjernevitenskapen gjort enorme fremskritt. Forskere vet stadig mer om hvordan den grå massen i hodet fungerer – helt ned på celle- og genetisk nivå. Hvor står tankens frihet i en tid med hjerneimplantater og medikamenter som for eksempel kan dempe eller fremme hukommelse?

– Oppblomstringen av nevrovitenskapen og teknologien denne vitenskapen gir grobunn for representerer store muligheter, men også store farer, fordi lovverket omkring tankens frihet er så underutviklet, sa CCLEs grunnlegger Richard Glen Boire til *New Scientist* for litt over ett år siden.

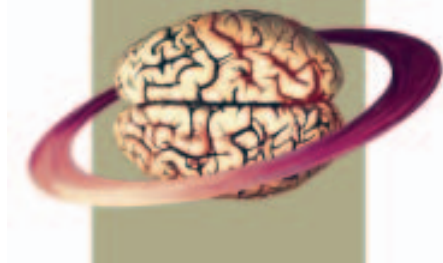
– Dette er den viktigste av alle friheter, men den minst artikulerte.

BESKYTTELSE OG FRIHET

Ifølge CCLE handler det om selve kjernen av hva det betyr å være et fritt menneske: Individets rett til frihet, autonomi og privatliv når det gjelder eget intellekt. Boire kom opp med begrepet «kognitiv frihet» for å beskrive dette.

CCLE mener med dette at det du tenker tilhører ditt privatliv med mindre du velger å dele det med noen andre. Det innebærer også at du bestemmer over prosessene i din egen tenkning så du kan foreta frie valg. Sist, men ikke minst, anser CCLE at potensialet i menneskets hjerne ikke bør begrenses.

Vitenskap

Begrepet kognitiv frihet er altså laget for å beskrive et juridisk rammeverk som skal beskytte oss mot nevroteknologi og nevrofarmasi og samtidig tillate oss å bruke og å ha nytte av dem.

– Inntil nylig har tankens frihet vært en slags fornuftig antagelse, en medfødt rett i et fungerende demokrati. Når noen av de sannsynlige utvekstene av dagens nevroteknologier får tak på storsamfunnet, kommer vi til å stå ansikt til ansikt med en helt annen type frihet. Det vil bli viktig at vi kjenner og forutser grunngitte bekymringer over hvordan nevroteknologier skal brukes, sier Sententia.

MINNREGULERENDE MEDIKAMENTER

Du tenker kanskje at det hele høres ut som Science Fiction, men faktum er at mange av disse teknologiene allerede er her:

For eksempel utvikles det stadig flere minneregulerende medikamenter. Noen av disse medikamentene skal forbedre hukommelsen. De fleste utvikles for mennesker som har hukommelsesproblemer, som for eksempel mennesker med Alzheimers sykdom. Et relevant spørsmål er om slike medikamenter også kan forbedre hukommelsen hos friske mennesker.

Andre medikamenter lages for å dempe eller slette minner som hjemsøker traumatiserte mennesker med posttraumatisk stress. Enkelte av disse medikamentene er allerede tilgjengelige. Propranolol er for eksempel et medikament som vanligvis brukes for å kontrollere høyt blodtrykk. Forskere har imidlertid oppdaget at det samme medikamentet også kan brukes til å dempe minnene fra en traumatisk hendelse, og medisinen er under utvikling til nettopp dette formålet.

– Hva om personalet på legevakten begynner å gi minnedempende medisiner automatisk til mennesker som har opplevd et traume? Hva om du er et voldsoffer og gjerne vil glemme det som skjedde, men samtidig trenger de samme minnene til å vitne i retten eller identifisere gjerningsmannen?, spør CCLE på sine nettsider.

– Hva om du er det eneste øyenvitnet til en forbrytelse? Kan styresmaktene tvinge deg til å ta minnefremmende medisiner inntil du har vitnet i retten?

DEN GALE TANNLEGENS SAK

I 2003 kjempet CCLE i en rettssak i den amerikanske Høyesterett. Saken dreide seg om en tannlege ved navn Charles Sell som ble arrestert av FBI og anklaget for bedrageri. Mens de hadde ham i varetekt hevdet de at han var gal og prøvde å tvinge ham til å ta antipsykotiske medisiner.

FBI mente det var nødvendig at mannen tok disse medisinene slik at han kunne stille i retten. I USA er det nemlig et krav om at du må forstå anklagene mot deg for at du skal få en rettfærdig rettergang. CCLE vant, og tannlegen slapp å ta medisinene. CCLE var imidlertid ikke fornøyd med Høyesteretts begrunnelse.

– De formulerte ikke hva som var Sells interesse i denne saken. Retten anerkjente bare at mental inte-

gritet er i en persons interesse. Høyesterett undersøkte ikke den frie tankes historie, eller hvordan den frie tankes fremtid er avhengig av at vi opprettholder integriteten i nevroelektrokjemiske prosesser, sier Boire.

Han hadde et ønske om at amerikansk Høyesterett skulle anerkjenne at vi har kommet til en tid hvor tankens frihet blir meningsløs dersom vi ikke anerkjenner og beskytter individets rett til privatliv, autonomi og valg med hensyn til hans eller hennes egen hjernekjemi.

RITALIN OG «BRAIN FINGERPRINTING»

CCLE rapporterer også om mange amerikanske skoler som har tvunget foreldre til å medisiner sine barn for at de skal få lov til å gå på skolen. Dette gjelder barn med ADHD som tvinges til å ta medisinen Ritalin. For to år siden slo amerikanske styresmakter fast at skoler med offentlig finansiering ikke hadde lov til å utøve slik tvang.

«Hvor står tankens frihet i en tid med hjerneimplantater og medikamenter som for eksempel kan dempe eller fremme hukommelse?»

Overvåkning av hjernens aktivitet er en annen trussel mot tankens frihet, mener CCLE, og fokuserer spesielt på såkalt «brain fingerprinting». Dette er en databasert metode for å registrere minner, og teknikken har blitt tatt i bruk i noen få rettssaker. Metoden har blitt trukket fram som en mulig måte å avsløre terrorister på. Den er designet slik at den registrerer hvorvidt en person gjenkjenner spesifikk informasjon ved å måle hjernens respons på ord, fraser eller bilder.

Teknikken kan bare brukes i tilfeller hvor etterforskerne har tilstrekkelig med informasjon som bare gjerningsmannen og etterforskerne vil kjenne til. I motsetning til den tradisjonelle løgndetektoren som registrerer reaksjoner som håndsvette og puls, registrerer den nye teknikken elektrisk hjerneaktivitet og

skal dermed være mer presis. CCLE mener at det må være frivillig å gjennomgå en slik test.

– Tvungen «brain fingerprinting» er en overtreddelse av individets rett til mentalt privatliv, og bør ikke utøves av retten, styresmaktene eller noen andre institusjoner, skriver CCLE.

BESTEMME MENTAL TILSTAND

Organisasjonen har også engasjert seg kraftig i den såkalte «krigen mot narkotika» den siste tiden. Årsaken er nye medikamenter som er designet for å blokkere eller dempe virkningen av narkotiske stoffer.

– Som del av et behandlingsprogram kan dette være verdifull hjelp for mennesker som vil ha hjelp til å begrense eller eliminere et narkotikaproblem. Problemet er at enkelte kan bli tvunget til å bruke slike medikamenter. Dette truer flere konstitusjonelle rettigheter, skriver CCLE i en rapport.

Når det gjelder narkotiske stoffer generelt, er CCLE motstander av lovgivning som kriminaliserer mennesker som bruker psykoaktive stoffer.

– Vårt fokus er på tankens frihet, og vi mener at kriminaliseringen bryter med dette prinsippet ved å begrense retten til å selv bestemme sin egen mentale tilstand, skriver CCLE.

ANBEFALINGER TIL FN

I januar i år møttes FNs Intergovernmental Bioethics Committee og International Bioethics Commission for å diskutere kommentarer til utkastet til International Declaration on Universal Norms on Bioethics. CCLE anbefalte i denne forbindelse å tydelig formulere beskyttelsen av hjernens og tankens privatliv, autonomi og valg. Det gjenstår å se om anbefalingen kommer med.

– Ved å manipulere hjernen kan du endre tanken, og fordi tankene dine er sentrale for hvem du er, og fordi tankens frihet er grunnleggende for alle våre andre friheter, bør det være individet og ikke styresmaktene som har den ultimate kontrollen over tanken. Uten tankens frihet, hvilke friheter har vi igjen? spør Boire.

MER INFORMASJON

Les mer på Center for Cognitive Liberty & Ethics' nettside:
<http://www.cognitiveliberty.org/>

Sønn av Norge

17. mai 2005 uttalte Kjell Magne Bondevik at han synes hetsen mot de kristne har gått for langt og mante til større toleranse. Denne dagen, selveste feiringen av Norge som et fritt og demokratisk land, feiret forfatter og humanetiker Dag Skogheim 77 år – og hans møte med kristendommen vitner om alt annet enn toleranse:

– Det ligger ingen subtil filosofi bak min holdning til livet, sier Dag Skogheim.

– Da jeg som ung fikk tuberkulose møtte jeg mange døende mennesker, og mitt eget liv holdt flere ganger på å slukke. Og i disse institusjonene var dørene alltid vidåpne for kristen forkynnelse, uten hensyn til febersvekkede og døende mennesker. Det å se mennesker i dødsangst for dom og helvete, det glemmer en aldri. Å være vitne til hvordan respekten for mennesket krenkes nettopp når det mest trenger ro og fred lærte meg grundig at ingen skal ha rett til å ydmyke andre, sier han med ettertrykk.

ETISK BEVISST

Vi møter Dag Skogheim midt mellom 8. og 17. mai, to viktige datoer for ham: Feiringen av krigens slutt og feiringen av hans egen fødselsdag, en dag som markerer enda et års seier over tuberkulosen. Han er hvit i hår og skjegg, tungpustet etter tuberkulosen og stolt etter nettopp å ha mottatt LOs kunstnerpris. Han har skrevet 30 bøker på nesten like mange år og mottatt talløse priser: Han er en forteller som aldri har glemt engasjementet sitt for de svakeste i samfunnet, selv etter at han er blitt en feiret forfatter.

– Det er et ansvar å være etisk bevisst i alle situasjoner, rett og galt kan man ikke relativisere, det er ikke så enkelt. Det er en krevende holdning, men det er et absolutt krav at man ikke skal ydmyke andre. Tortur kan man utholde, men ikke at man fratas sin selvrespekt, sier Skogheim.

Dag Skogheim ble født i Vik på Helgelandskysten og vokste opp i et borgerlig hjem med trygge rammer. Da krigen kom, endret alt seg for familien: faren, som var offiser, ble arrestert og sendt i krigsfangenskap i Tyskland, mens familien ble kastet ut av huset sitt for at tyske tropper kunne bruke det som sambandsentral. Samtidig fikk den unge Dag tuberkulose og kunne ikke lenger fortsette skolegangen av frykt for smitteoverføring til andre. Sykdommen varte i 11 år, inntil han i 1954 ble operert og reddet, men merket for livet, med langt mindre lungekapasitet enn folk flest. Møtet med krigen og med sykdommen ble avgjørende for resten av Dag Skogheims liv. Sykdomstiden har gjort ham både sterk og sårbar, engasjert og lyttende.

– På sanatoriet fikk vi ikke bestemme noen ting selv, det var et lukket system hvor helsepersonellet hadde absolutt makt. Holdningen var at vi skulle være takknemlig for at vi var på en institusjon i det hele tatt. Det var rigorøst, som militæret, eller et fengsel. Det hendte at folk ble utvist for å ha drukket sprit eller røkt, eller rett og slett fordi en sykepleier ikke likte deg. Da jeg 36 år senere ble innlagt på

sykehus med blødende magesår, merket jeg hvordan ting hadde forandret seg: Legen tok meg i hånda og hilste. Det var nesten så jeg ble mistenksom! Det hadde jeg aldri opplevd før, forteller Dag Skogheim.

ENGASJERT LÆRER

Oppholdet på institusjonen lærte ham en gang for alle at det å misbruke makten man har over andre, er utilgivelig. Mange av dem som ble utskrevet fra tuberkuloseinstitusjonene, gikk til grunne. Knekket av et uutholdelig system kom de tilbake til lokalsamfunn hvor tuberkulose var mer fryktet enn hiv-smitte er i dag. Mange mistet jobben og ble totalt utstøtt. Senere har denne lærdommen gjennomsyret alt i livet hans:

– Da jeg senere ble lærer i real- og ungdomsskolen, så jeg det samme. Som lærer satt jeg med bukta og begge endene, elevene hadde lite de skulle ha sagt. Jeg kom snart på tvers av skolesystemet og ble nok

upopulær blant noen kolleger, men elevene var jo unge mennesker jeg hadde ansvar for.

Det var som lærer han utga sin første, skolekristiske diktsamling, «Gagns menneske!» i 1970. Siden ble skrivingen levevei for ham. Blant hovedverkene rager «Sulis-Valby-kvartetten»: «Sulis» (1980), «Café Iris» (1982), «November -44» (1984) og «Sølvhalsbåndet» (1986), om et frodig nordnorsk arbeidsmiljø under krigen.

PIONÉRTIDEN

Det var da han arbeidet som lærer i Asker at han engasjerte seg i arbeidet for det alternative livssynsfaget. Skogheim var allerede aktiv i Human-Etisk Forbund da datteren hans skulle begynne i ungdomsskolen. Tanken på at hun skulle gjennom kristendomsundervisning opprørte ham. Med Human-Etisk Forbund i ryggen la han ned en veritabel innsats for å få etablert livssynsundervisning ved Torstad ung-

– Det at jeg var med og startet opp livssynsfaget ser jeg på som én av mine største seire, sier forfatteren pionér, forfatter og humanetiker Dag Skogheim.

Tekst: Hilde Østby Foto: Kamran Karimi

domsskole i Asker – og fikk tillatelse til å sette i gang høsten 1970.

– Det var og er et mål for meg at vi i Norge skal ha en sekulær skole. At man nå har KRL-faget er jeg fullstendig og prinsipielt mot. Kristendom er ikke etikk, sier han.

Pionérinnsatsen for livssynsfaget er noe av en bragd når man vet at han som 26-åring ble utskrevet av en helt lukket tuberkuloseinstitusjon på Grefsen i Oslo, uten en eneste eksamen å vise til. Og å drive med fysisk arbeid var ikke lenger et alternativ for ungdommen, for kroppen kunne ikke tåle det.

– Heldigvis hadde jeg ingen økonomiske problemer, jeg flyttet hjem, leste min fars gamle bøker fra 1. verdenskrig og tok realskoleeksamen som privatist. Etterpå skaffet jeg meg bøker og plater med språkundervisning og tok eksamen artium. Da hadde jeg papirene jeg måtte ha for å begynne på Universitetet i Oslo.

Der studerte han folkeminnefag, noe han skulle få god bruk for senere i livet, i sitt arbeid med å samle historisk materiale om framveksten av arbeiderbevegelsen i «høga nord», om sider ved krigen der han ikke minst søkte tyske og østerrikske kilder, og om tuberkulose som sosialt fenomen, som bred kulturhistorie, alle temaer som er blitt viet flere bøker. Arkivene er gitt til universitetene i Bodø og Tromsø og forvaltes i dag som viktig forskningsmateriale. Her kan man blant annet finne billedmaterialet etter den tyske offiseren og evangeliske presten Franz Affolderbach, som ble Skogheims venn, til tross for alle åpenbare forskjeller.

– Det er vanskelig å tilgi, og jeg som alle andre følte hat mot tyskerne i tiden etter krigen, det var bare å kaste et blick på min fars torturerte rygg, det, sier han.

– Skadeverket under en krig er så stort. Det tar lang tid å reparere, det er traumer som varer i generasjoner. Og tiden har ikke endret seg, nå er det en

verdensleder på den andre siden av Atlanteren som under dekke av Gud og Jesus skaper krig. Som humanetiker kan man se hvilket stort skadeverk det er, sier han.

Interessen hans for historie er like levende som den er knyttet til det å forstå og å takle nåtiden.

– For meg er historie et redskap for å verge meg mot stupide forestillinger bygget på sneversyn og intoleranse, sier han.

Nå er det danske kalkmalerier fra middelalderen som interesserer ham.

– Det er synd, djevel og helvete, jeg ser den kristne pedagogikk som dette representerer og blir forstemt, sier han og rister på hodet.

Kanskje blir det en bok om danske kirkemalerier en gang. Skogheim er ikke kjent for å ta lett på tingene, og når han først setter seg inn i ting gjør han det grundig, enten det er sakprosa eller skjønnlitteratur.

KVINNESAK OG HUMANETIKK

Kvinner har alltid hatt en avgjørende plass i hans forfatterskap. Romanene hans er full av sterke kvinneskikkelser, og han har også skrevet flere verk om avgjørende figurer i nordnorsk kvinne- og arbeiderkamp: Ellisif Wessel, Gitta Jønsson og Kathrine Bugge. Kvinnene i Sulitjelma og på fabrikkene måtte jobbe 12-14 timer, hadde ofte barn utenfor ekteskap og levde et hardt liv. Skogheims farmor var én av disse arbeiderkvinnene.

– Selv om kvinnekampen i dag har kommet langt, holder det ikke å si at det er bedre enn det var før. Gudskjelov! Man må jo få denne verden til å bli litt bedre! Vi må fjerne mannssamfunnets maktstrukturer til vi har full likestilling. Min kone, som jeg har holdt sammen med i 50 år, er sykepleier. Før hun var 60 år var hun ufør, med totalt nedslitte hofter etter uendelige arbeidsdager fylt med tunge løft. Likevel skal de som arbeider i våre sosialinstitusjoner fremdeles måtte kjempe for anstendige forhold. Det gjør meg forbitret – og det akter jeg fortsatt å være!

Under krigen manglede familien aldri mat, siden mormoren hans drev et lite småbruk. Hun ble et sterkt forbilde for ham.

– Hun styrte den gården slik hun ville ha det, da hadde morfaren min ingen ting han skulle sagt. Men hun administrerte sin tid, skjønner du, slik at hun etter middag sørget for en times ro. Da la hun seg på loftet og røykte og leste bøker. Det samme var det om kvelden: Da lå hun på kjøkkenbenken og røykte og leste. Hun var svært moderne, sier Dag Skogheim.

Nå lever han inspirert av henne: Ved å bestemme over sin egen tid, har han mulighet til å dykke ned i viktige historiske begivenheter, skrive kåserier for Klassekampen, historiske skildringer og skjønnlitteratur.

– Jeg trenger så lite, jeg lever nøyosomt og er ikke bundet av noe luksusbehov. Derfor administrerer jeg min tid som jeg vil. Det er den største friheten, at jeg kan få utrettet noe som får folk til å si at det der var et viktig arbeid. Ikke noe flagg og hurra, men finnes det noen større glede enn å få respons av andre og vite at det du brukte dine dager på var viktig?

De norske Roma-katolikkkene

De er akademikere og kunstnere. De svermer for mystikk og ritualer. De overser Pavens kristen-konservatisme. De er de nye norske katolikkkene.

Tekst: Hilde Østby

Roma, senteret for over en milliard katolikker i verden: Dette er byen som ble Nobelprisvinner Sigrd Undsets åndelige sentrum, etter at hun konverterte til katolisismen. Dette er byen som med sine utallige kirker står for det kultureliten ønsker seg: en religion fylt av historie og estetikk, ritualer og tradisjoner. Forfatter Arne Berggren, arkitekturprofessor Thomas Thiis-Evensen, KrF-professor Janne Haaland Matlary, Pater Pollestad og tidligere kulturminister Lars Roar Langslet... Eksempelene er de senere årene mange på intellektuelle og kunstnere som i voksen alder konverterer til katolisismen. Blant de som alltid har vært katolikker kalles de spøkefullt for «Roma-katolikkkene».

– Mitt inntrykk er at det er to typer konvertitter: De som går over til katolisismen fordi de er misfornøyd med at den norske kirken er utydelig på en del områder den katolske kirken er tydelig på. Paven kaster ikke akkurat kjøttbein til de liberale. Den andre typen konvertitter er liberale, halvåndelige mennesker

som tiltrekkes av mystikk, sier Asbjørn Dyrendal, førsteamanuensis i religionsvitenskap ved NTNU i Trondheim.

Han mener at den siste typens tilknytning til Den katolske kirke er preget av at de ikke interesserer seg for de sidene av katolisismen som er politisk ukorrekte, som synet på kvinnelige prester, abort, homofili og bruk av kondom. Det politiske innholdet i katolisismen har uansett ingen konsekvenser for dem, siden man i Norge ikke er nødt til å leve med disse konservative holdningene.

– Det er mest akademikere, og de tiltrekkes av katolisismen ikke bare fordi det er en religion som bevarer mystikk og ritualer – mystikk kan ta mange former. Men dette er mennesker som ikke er interessert i å dyrke wicca eller New Age-mystikk, det å bli katolikk uttrykker en kulturtilhørighet. Det regnes som litt finere. Det er en form for eksotisme hvor man svermer for en religion for deretter å inkorporere den, sier Asbjørn Dyrendal.

Det er over 40.000 katolikker i Norge, de fleste født til det. Knappt 100 mennesker konverterer i Norge hvert år. Mange av dem samler seg i Communio Café hver måned i Oslo, startet av Janne Haaland Matlary, Søster Anne Bente Hadland og Arne Berggren. I tradisjon med Sigrd Undset er de kulturelle, intellektuelle og opptatt av tradisjoner.

INSPIRASJONEN FRA UNDET

– Gjennom de 150 års historie med katolisisme her til lands har det vært mange europeiske utlendinger som har definert katolisismen. Nå de siste 20-30 årene har man fått et større mangfold av katolikker, siden det er kommet katolikker fra Filippinene og Thailand som har skapt et mer sammensatt bilde, sier Sigurd Hjelde, professor i religionshistorie ved Universitetet i Oslo.

– Men mange nordiske katolikker er kunstnere og intellektuelle i en tradisjon fra Sigrd Undset, det er det ingen tvil om, sier Hjelde.

«– Det å bli katolikk uttrykker en kultur-tilhørighet. Det regnes som litt finere. Det er en form for eksotisme hvor man svermer for en religion for deretter å inkorporere den.»

Religionsviter Asbjørn Dyrendal

Søster Maria konverterte etter å ha hørt polske nonner synge på en messe i Tromsø. Nå er hun nonne i Katarinahjemmet på Majorstua.

Foto: Roy Karlsbakk

Katolisismen er turistindustri: Ved Peterskirken i Roma kan man kjøpe all slags katolsk «juggel».

Foto: Hilde Østby

– Jeg tror nok Undset har hatt stor betydning for norsk katolisisme. Hun har åpnet for en større forståelse for det å være katolikk i Norge, sier Liv Bliksrud, professor i nordisk ved Universitetet i Oslo og spesialist på Undset. Hun konverterte i voksen alder, etter å ha vokst opp i et typisk norsk hjem hvor man gikk i kirken på julaften.

– Det jeg møtte i Den katolske kirke var en åpenhet for mange forskjellige mennesker og for en kultur og estetikk som jeg ikke hadde opplevd i den mørke, dystre norske kirken. Det er en kirke som omhandler mysteriet og en mangfoldig kulturtradisjon, sier hun.

Det at så mange akademikere og kunstnere er konvertert til katolisismen i voksen alder tror hun skyldes den lange kulturhistorien som Den katolske kirke står for.

– Det er en svært lang filosofisk tradisjon, som det intellektuelt sett er mye å fordype seg i. Og det er en utrolig rik kunst- og musikkhistorie som er viet

Den katolske kirke. Hele den europeiske kultur er jo basert på den katolske kirken, også den protestantiske kirken, sier Bliksrud.

– Men er det ikke vanskelig å svelge de konservative sidene av den katolske kirken?

– Kirken jobber langsomt, og jeg er sikker på kirkens holdning til kvinnelige prester og homofili vil endre seg. Men dette er en global institusjon, som bruker lang tid på å forandre seg. Men jeg tror at den vil forandre seg, historien viser at kirken er i stand til endre seg og åpne seg, sier hun.

LIKER IKKE FRIHET

I Roma, på vei mot Peterskirken, øker antall suvenirboder. Alle selger religiøse artikler som rosenkranser i grelle farger, meterhøye figurer av Jomfru Maria, helgensmykker og kalendere for 2006 med bilder av nylig avdøde Johannes Paul II. Selv om byen er en av verdens motehovedsteder, gjenspeiles ikke det i de utallige gruppene med nonner som flokker seg mot den store kirken: De går tildekket i side drakter i alle sjatteringer fra hvitt til brunt og lyseblått.

Søster Maria, nonne i Katarinahjemmet på Majorstua, møtte katolisismen første gang gjennom en gruppe polske nonners vakre og rene sang i et kapell i Tromsø.

– Den enkle sangen grep meg sterkt. Disse nonnene levde enkelt, men virket så glade. Og i den kirken opplevde jeg en veldig god stillhet, forteller hun.

Søster Maria var strålende fornøyd da Johannes Paul IIs høyre hånd, kardinal Ratzinger, ble pave Benedict XVI i april, og deler ikke professorens håp om forandring. Hun mener tvert i mot at noe av katolisismens styrke er at den på mange måter ikke er i takt med tiden, og at den er konservativ.

– Det er en bra ting, den har styrke til å stå for ting og være konsekvent. Det er mange ting som skremmer meg med vår tid, jeg liker ikke den overdrevne tanken om menneskelig frihet, det kan være et fengsel for folk. Frihet er ikke bare å gjøre hva man vil, men å ta ansvar for sine handlinger i en større kontekst. Noen ganger har man ikke oversikt over hva som er det beste for en, som for eksempel i tilfellet abort, sier hun.

Søster Maria er barn av akademikere, født i Tromsø, og konverterte til katolisismen da hun var 17 år. Vennene syntes ikke det var rart at hun konverterte, men at hun ble nonne.

– I Norge har man en veldig institusjonsangst. Folk var redde for at jeg var hjernevasket. Men dette er mitt liv, og jeg opplever det som meningsfylt. Jeg har en dyp tro på at Gud elsker verden, men om det skulle vise seg at jeg tok feil i min tro, har jeg i det minste levd et meningsfylt liv som også har vært til betydning for andre, sier hun.

Søster Maria studerer ved Menighetsfakultetet i Oslo. Klosteret, som ligger rett ved siden av en av de travleste handlegatene i Norge, huser også et studenthjem. Katarinahjemmet ble stiftet i 1928 og bygningene er enkelt innredet. I det lille kapellet ber nonnene sammen tre ganger om dagen.

– Noe av det som traff meg mest med katolisismen var at det ikke er noen motsetning mellom tro og viten. Mennesker trenger kanskje å uttrykke seg gjennom annet enn ord, ord, ord. Sang, musikk og annen kunst er måter å røre ved den religiøse erfaringen på. Det er en metthet i samfunnet i forhold til argumenter og ord. Jeg tror også dette er grunnen til at deler av Den norske kirke tar opp i seg den katolske liturgien, sier Søster Maria.

Mens mange vil oppfatte katolisismens holdning til homofili, abort og kvinnelige prester som fordømmende, mener søster Maria at det handler om tilgivelse.

– Når det gjelder det moralske praktiserer man i katolisismen noe som er veldig annerledes fra en nordeuropeisk må tenke på: Nemlig at man stiller opp idealer som man ikke nødvendigvis klarer å leve etter, men som man likevel søker å strekke seg etter. Det man sier fra prekestolen er ikke det samme som man sier i skriftestolen. Men det gjør en større at man innser sine begrensninger og søker hjelp og tilgivelse, sier hun.

UFORSTÅELIG KONVERTERING

I Peterskirken flokker turistene seg sammen ved hovedalteret. Hvert sekund går en ny blitz av. Det koster penger å komme seg opp i kuppelen til kirken eller ned i graven til St. Peter. På gulvet i sideskipet er Johannes Paul IIs navn og segl foreviget på en stor steinhelle og navnet og levetiden er hugget inn i tavlen som viser rekken av paver i Roma. Utenfor kan man kjøpe postkort med bilde av den nye pave Benedict XVI og poste det i Vatikanets eget postkontor. Vatikanet mottar millioner av turister hvert år, og turister er butikkk.

– For meg er det helt uforståelig at kunstnere og intellektuelle konverterer, og jeg kjenner ingen som har gjort det. Selv blir jeg kvalm når jeg går i Vatikanet, fordi kirkene er prydet med gull stjålet fra Sør-Amerika av de spanske conquistadorene, sier forfatter Gert Nygårdshaug.

Hans roman «Prost Gotvins geometri», bygger på samtaler med en 80 år gammel pater i Vatikanet. Pateren kalte Vatikanets agenter for inkvisisjonens forlengede arm og fortalte at disse agentene er til stede ved hver arkeologiske utgravning for å fjerne de funnene som går mot skriftens ord. Overvåkingen og kontrollen i Den katolske kirkes mest hemmelige korridorer fikk pateren til å tvile på sin tro.

– Selv han mente at om han var ung i dag, ville han ikke vært katolikk, sier Nygårdshaug.

– For meg står Den katolske kirke for det motsatte av kultur: Det er en kirke som har brent bøker, drept kjettere og forfulgt vitenskapsmenn. Det er en middelaldersk institusjon basert på helgentro – ren overtro! – samtidig som det er et regime av gamle menn som undertrykker kvinner. Jeg ser ingen ting vakkert med denne religionen og kan ikke skjønne at andre kan gjøre det heller, sier han.

Katolske fascister vinner frem i Polen

Vesten bekymrer seg for islamistene. Imens bygger katolske fascister en sosial og politisk bevegelse i Polen – som vinner økt innflytelse. Målet er en ren polsk, katolsk stat.

Tekst & foto: Tor Bach

Menneskerettsaktivisten Rafal Pankowski advarer mot katolsk fascisme i Polen.

«– Visjonen til Radio Mariya er *Den katolske staten til den polske nasjon*. Et slagord som ekskluderer andre etniske grupper enn polakker og andre religiøse grupper enn katolikker.»

Med basis i den katolske radiostasjonen Radio Mariya har en bevegelse med røtter tilbake til 20- og 30-tallets høyreekstremisme fått stor oppslutning i Polen. Ligaen av Polske Familier (LPR) fikk ti representanter inn i EU-parlamentet ved siste valg.

Menneskerettsaktivisten og talsmann for den polske antisemittiske organisasjonen Nigdy Wiece – Aldri igjen, Rafal Pankowski, forteller at LPR ikke er noe isolert politisk fenomen, men springer ut av en lang nasjonalistisk katolsk tradisjon hvor det å være katolsk er det samme som å være polsk. For både mellomkrigstidens og dagens katolske nasjonalister innebærer dette at de øvrige etniske minoritetene i Polen ikke teller som ekte polakker. Russere, roma (sigøynere), jøder, ukrainere og tyskere er alle sammen annenrangs borgere.

– Å være polsk og katolsk blir et spørsmål om etnisitet, ikke om statsborgerskap eller religion, forklarer Pankowski.

PREST BAK RADIOSTASJON

– Enkeltfaktoren som har bidratt til å gi LPR masseoppslutning, er den ytterliggående radiostasjonen Radio

Mariya og grunnleggeren, presten Tadeusz Rydzyk. Radioen har millioner av lyttere, og flesteparten av lytterne og de økonomiske bidragsyterne er kvinner og pensjonister, sier Pankowski.

Partiets gjennombrudd ved valget i 2001, med sju prosents oppslutning, skyldtes ifølge ham ene og alene den støtten de fikk gjennom Radio Mariya.

– Radio Mariya er interaktiv, lyttere kan ringe inn og gi uttrykk for sine frustrasjoner. Samtidig fungerer radiostasjonen som mer enn bare en radio – den er uttrykk for en sosial bevegelse. Tadeusz Rydzyk omtaler polsk tv som Telavisjon, en henvisning til Telaviv og jødernes påståtte innflytelse på media. De har nå startet sin egen tv-stasjon og driver en av Polens største aviser, *Nasz Dziennik* – «Vår daglige».

Budskapet som Tadeusz Rydzyk sender ut over eteren er sterkt nasjonalistisk, EU-skeptisk og antisemittisk. Pankowski understreker imidlertid at dette ikke er en populistisk bevegelse: Både LPR og Radio Mariya har en klar ideologisk forankring, og man kan kjøpe et femtitalls bøker om bevegelsen og dens ideologi. Og de er i ferd med å opprette et eget universitet i Torun. Institusjonen blir kalt Den høyere skole for sosial- og mediekultur.

– Men antisemittisme? Ved siste folketelling var det 1100 personer i Polen som oppgav at de var jøder? Hva er vitsen med antisemittisme når man knapt har en eneste jøde i Polen?

– Antisemittisme har i denne sammenheng intet å gjøre med jøder. Det er snakk om at jødene symboliserer ondskapen, det kosmopolitiske og liberalismen. Liberalismen er hovedfienden i det budskapet som forkynnes, og Tadeusz Rydzyk har erklært at liberalistisk totalitarisme er verre en kommunistisk totalitarisme. Ifølge Rydzyk styres liberalismen av frimurerne. Visjonen til Radio Mariya er *Den katolske staten til den polske nasjon*. Et slagord som ekskluderer andre etniske grupper enn polakker og andre religiøse grupper enn katolikker. På trettitallet hadde dette slagordet en helt spesifikk betydning, siden en tredjedel av polens befolkning den gang bestod av andre etniske grupper enn polakker.

Motstanden mot homofile ekteskap er en annen viktig sak foran årets valgkamp. Paradokset er at dette ikke er aktuelt i Polen i dag.

– Men motstanden mot homofile ekteskap og EU går hånd i hånd hos disse menneskene, forklarer Pankowski. Dette er blitt en symbolsak, hvor EU sees som de onde maktene som vil påtvinge Polen ukatolske bestemmelser som kjønnsnøytral ekteskapslovgivning. Partiets ungdomsorganisasjon har også stått bak angrep på homofile arrangementer.

Pankowski beskriver bevegelsen som springer ut fra Radio Mariya som et imperium, hvor myndighetene og den offisielle katolske kirken gjør få eller halvhjertede forsøk på å bremse virksomheten, til tross for Polens klare antidiskrimineringslover og at Radio Mariya i praksis opererer i strid med Kirkens lære. Støtten til Radio Mariya og til LPR er simpelthen så sterk at man ikke tør utfordre dem.

Solveig Bonde Ormestad 1915 – 2005:

En ytterst lojal humanetiker

Solveig Bonde Ormestad framheves som en ytterst lojal humanetiker, og Levi Fragell vet ikke hva han skulle gjort uten henne da han tok over ledervervet i 1976.

Tekst: Kirsti Bergh

Hovedkjennetegnet ved Solveig Bonde Ormestad var hennes nesten selvutslettende lojalitet over saken og humanetikken, overfor Kristian Horn og deretter hans etterfølger, Levi Fragell, mener historiker Paul Knutsen, som arbeider med et historieverk om Human-Etisk Forbund. Og i dette arbeidet har han nytt godt både av hennes arbeid med *Human-Etisk Forbunds historie 1956-1986* og hennes private HEF-arkiv, som hun overlot ham: «Hvis det kommer Forbundet til gode, er det bare å forsyne seg», sa hun.

Knutsen oppfatter det som at Bonde Ormestad var skeptisk til Fragell og hans aksjonsrettede virksomhet i begynnelsen da han overtok, men etter hvert skjønnte at han var lederen Forbundet trengte i en nye tid.

– Ja, hun hadde et helt spesielt anlegg for lojalitet, jeg har aldri opplevd maken, forteller Levi Fragell.

Ifølge Fragell var Bonde Ormestad den medarbeideren som – sammen med Ester Horn – i all stillhet og mer enn noen annen bar det organisatoriske ansvaret i pionertiden. Hun var sentral da HEF i 1962, den gang med 500 medlemmer, arrangerte en svært vellykket verdenskongress på dugnadsbasis.

Jeg vet ikke hva jeg skulle ha gjort uten Solveig da jeg tok over. Hun representerte en kontinuitet, og gjennom sin tilknytning til det gamle og de eldre, respektable medlemmene, legitimerte hun meg.

Solveig Bonde Ormestad arbeidet på dugnadsbasis, ofte fra tidlig morgen til seint på kveld. Hun stod for en dugnadsånd som ikke eksisterer lenger.

– Sammen med Ester Horn gjorde hun et gratis arbeid uten å vente å få noe igjen. Ikke en gang prestisjen fikk de, for jeg fikk jo all æren.

Fragell synes det er viktig å få fram at Bonde Ormestad ikke bare var en kontormedarbeider, men en intellektuell og kulturelsker, med juridisk embetseksamen og evne til å formulere klare innlegg og foredrag om saken.

Dere må ikke bli forbauset om jeg dør nå. Det gjør ikke noe. Så gammel som jeg er!, sa Solveig Bonde Ormestad da mangeårig medarbeider i Human-Etisk Forbund Rolf Solheim besøkte henne, bare noen timer før hun døde.

Solheim arbeidet sammen med Bonde Ormestad i en årrekke. Han ble kjent med trioen på HEFs kontor – Kristian og Ester Horn og Solveig Bonde Ormestad – mens han var ung og engasjert humanetiker i Stavanger.

Kristian Horn skrev lærerike brev på 28 sider. Lillian skrev personlige brev på en side, med akkurat de oppmuntrende bemerkninger som en ny aspirant i bevegelsen hadde bruk for, forteller han.

Senere ble det klart at Lillian også hadde en sensitiv og fordomsfri moderne innstilling. Jeg søkte henne når det var bruk for personlige råd i denne aspirant-tiden min.

Det ble holdt Borgerlig gravferd for Solveig Bonde Ormestad fra Vestre krematorium 20. april. Levi Fragell holdt minnetalen og etterpå var det minnestund i Humanismens hus.

Solveig Bonde Ormestad til minne

Solveig Bonde Ormestad døde 13. april, 90 år gammel. Hun sovnet fredfullt inn etter en aktiv dag i samvær med mennesker hun var glad i.

Solveig ble født i Oslo, og vokste opp hos sin mor. Tross atskillelsen mellom foreldrene ble det et nært forhold mellom far og datter. Faren hadde filosofiske interesser og skrev boken «Naturen Vår herre og barnet Det evige liv» – et skrift på humanistisk grunnlag som datteren senere i livet ofte henviste til. Solveig ble i ungdommen en selvstendig tenkende rasjonalist.

Hun valgte jusstudiet og ble cand. jur. i 1938. Hun jobbet noen år ved Norges Geologiske Undersøkelser. Allerede i gymnasen hadde hun møtt Helmut Ormestad, som hun giftet seg med i 1940. Helmut ble kjent gjennom sine mange opptredener i fjernsynet. De var gift i 53 år, til Helmut døde i 1993.

Solveig begynte som frivillig medarbeider på Human-Etisk Forbunds kontor i 1965. Samtidig ble hun medlem av utvalget for Borgerlig konfirmasjon, hvor hun satt i ulike roller helt til 1991. I perioden 1970-80 var hun også sentralstyrets sekretær – en posisjon som i praksis også kunne kalles generalsekretær. Deretter skrev hun forbundets 25-års historie (1982) og redigerte senere *Human-etikk – mål og midler* på Tiden Forlag (1993) med et utvalg av taler og tekster av forbundets stifter Kristian Horn. I tillegg til å være saksbehandler ved hovedkontoret har hun reist landet rundt som foredragsholder og festtaler, samt skrevet utallige artikler og avisinnlegg.

Hun fortsatte sitt aktive liv på forbundets kontor frem til hun var 86 år. Hun har hatt en unik karriere i organisasjonen som hun ved sin mangfoldige begavelse, sin ufattelige arbeidsinnsats og sin makeløse lojalitet hadde vært med på å bygge opp til en av verdens største humanistorganisasjoner. I den første perioden var hennes nærmeste medarbeidere Kristian og Ester Horn. Deres innsats la grunnlaget for den vekst og utvikling som har gjort forbundet til hva det er i dag. Human-Etisk Forbund minnes Solveig Bonde Ormestad i stor takknemlighet.

Roar Johnsen, styreleder i Human-Etisk Forbund

Solveig Bonde Ormestad fortsatte sitt aktive liv på HEFs kontor fram til hun var 86 år.

Flerkulturelt dilemma: Sekularisering – frihet eller tvang?

Den 16.verdenskongressen til IHEU – den internasjonale humanistunionen – ble arrangert i Paris i begynnelsen av juli. Temaet var forholdet mellom religion og stat.

Tekst og foto: Staffan Gunnarson

Svenske Christer Sturmark (i midten) er kritisk til å tillate religiøse skoler, i motsetning til HEFs Lars Gule. Her samtaler han med Dr. E. Onuoha fra Nigeria og Swami Manavatavadi fra New Dehli, India.

Humanistene som deltok på kongressen var langt fra enige. Under seminariet «Kultur, moral og religion» kom det fram mange ulike oppfatninger rundt hva sekularisering egentlig innebærer. Det ble ganske klart at deltagerne hadde svært ulike tolkninger av menneskerettighetene.

Britisk-iranske Azam Kamguian framførte blant annet sterk kritikk mot det hun kalte den *ideologiske multikulturalismen*. Hun påstod at vestlige kulturrelativister har vært overtolerant, og at de har sviktet når det gjelder å ta et oppgjør med undertrykkende strukturer i ikke-vestlige land. (Se forøvrig intervju med Kamguian på side 34 og 35.)

VANSKELIG Å GENERALISERE

Andre var enda mer kritiske til multikulturalismen som Kamguian snakket om. Noen påstod til og med at fraser som «minoritetenes rettigheter», toleranse og dialog når det er snakk om undertrykkende mekanismer i ikke-vestlige kulturer, er det rene nonsens. Man kan ikke dra alle over en kam og bruke generaliseringer som «den arabiske verden», «muslimer» og lignende, ble det hevdet. Det handler alltid om individer som alle må ha full frihet og ta ansvar for seg selv. Flere kritiserte tendensen til å la et fåtall «innvandrerledere» få uttale seg på vegne av samtlige innvandrere. Ingen kan oppheve seg til representanter for en så heterogen gruppe, ble det hevdet.

Lars Gule, generalsekretær i Human-Etisk Forbund, stilte spørsmål om hvordan vi kan komme videre. Han pekte på at viljen til respekt er noe som kan

forene alle humanister. Gule trakk fram menneskerettighetene som et mulig minste felles multiplum. Han understreket imidlertid at menneskerettighetene aldri må utvikle seg til et dogme innen humanistbevegelsen.

– Det færlige med kollektive rettigheter er at de alltid må administreres av noen, hevdet Gule. I verste fall er de bare laget med utgangspunkt i stemmen til noen ganske få enkeltindivider. Det kan føre til uønskede skjevheter. Man må ha klart for seg at man kun snakker med en organisasjon og dens ledere. Ikke til en hel kultur eller et helt folk.

– INGEN MÅ HINDRES I SELVREALISERING

Men det var også enighet om at det er nødvendig å akseptere at ulike kulturer har forskjellige skikker, så lenge disse ikke er direkte skadelige. Tvinger man på folk en likhetskultur i sekulariseringens navn, blir det også feil. Azam Kamguian trodde ikke det er noe stor risiko for dette. Han var ikke noe redd for at vestlige samfunn ville begynne å tvinge muslimer til å spise svinekjøtt, for eksempel.

– Det store problemet innenfor gruppen er heller det motsatte, at barn hindres fra å prøve nye ting. Og der hjelper vestlige myndigheter godt til gjennom sin overtoleranse, hevdet Kamguian. Han mente at myndighetene heller burde konsentrere seg om å gi enkeltindividene et valg, slik at for eksempel muslimske jenter kan la være å bruke hijab hvis de ønsker det. Kamguian mente at forbud mot hijab på skolen, slik de har gjennomført i Frankrike, kunne være et fornuftig tiltak i så måte.

– ALLE VET BEST FOR SEG SELV

Lars Gule var ikke enig i dette. Han mente at Frankrike bryter mot menneskerettighetene når de forbyr hijab på skolen. Når staten griper inn via loverket på denne måten, risikerer man å innskrenke livssynsfriheten, mente han.

– Spørsmålet er om vi bør løse dette med lovgiving, eller om det rett og slett er et moralspørsmål, slo Gule fast. – Grunnprinsippet om foreldrenes rett til å sende sine barn til en religiøs skole er også det samme prinsippet som humanetikere i Norge bruker for å hevde sin rett til å slippe, hevdet han. Gule var redd for et totalitært system, der ting som Vesten ikke liker eller forstår etterhvert blir forbudt. Hvor skal grensen gå? lurte han. – Vi humanister mener jo at vi selv vet vårt eget beste, så da bør vi anerkjenne denne retten også for andre, mente Gule.

– LIVSSYNSSKOLER BØR FORBYS

Zelda Bailey fra de australske humanistorganisasjonenes råd så annerledes på saken. Hun mente at skolen må være en rent sekulær sfære.

– Hvorfor skal de troende får bestemme over skolen? spurte hun. Skolen bør ikke ha religiøse innslag så lenge den finansieres av offentlige midler. Generelt undergraver statlig støtte kampen for livssynsfrihet, ettersom de religiøse alltid kommer til å være sterkest på den fronten. Til og med humanister kan bli korrumpert av å motta støtte fra det offentlige, mente Zelda Bailey.

Hun fikk støtte fra Christer Sturmark fra svenske Humanisterna. Han mente at alle humanister burde kjempe for å få stoppet religiøse skoler.

Ungdom for aktivt medborgerskap

Aktivt medborgerskap i en flerkulturell verden var overskriften på årets internasjonale konferanse for unghumanister i Paris.

Tekst og foto: Christoffer Bekeng Larsen

Unge humanister møttes til dialog og fremtidsrettet prosjektarbeid på Paris-konferansen i juli.

IHEYO, den internasjonale paraplyorganisasjonen for humanistisk ungdom, samlet i juli et bredt spekter av unge humanister fra ulike deler av verden til konferanse. Skjønt, ulike deler av verden: En konferanse i et Schengen-land betyr nødvendigvis visumproblemer.

– Det ser ut til at mens penger kan bevege seg fritt over landegrensene i vår globaliserte verden, kan ikke mennesker gjøre det samme, bemerket konferanseansvarlig og IHEYO-styremedlem Lars-Petter Helgestad lakonisk i sin åpningstale.

– Ikke én av våre afrikanske venner fra Uganda-konferansen i fjor kom med, forteller Mari-Marthe Apenæs, en av deltagerne fra Human-Etisk Forbund. Hun synes det er trist at nasjonale og internasjonale formalitetskrav gjør IHEYO mindre verdensrepresentativt enn ønsket.

DEBATT OG ØVELSER

De som var så heldige å være tilstede var stort sett fornøyde med konferansen.

– Når vi vet at deltagerne har sittet 48 timer i buss fra Kiev og kommer nesten direkte fra oransjerevolusjonen i Ukraina, blir vi minnet om utfordringen i å skulle lage en konferanse for all verdens unghumanister. Disse deltagerne har et annet utgangspunkt enn de norske. Det har også deltagerne som kjemper mot tros- og overtrobasert undertrykkelse i India.

Gjennom innledninger, debatter og øvelser fokuserte konferansen på fordeler og utfordringer ved å være en aktiv medborger i et flerkulturelt samfunn.

– Det var mye kjent stoff fra idealet for borgerlige konfirmasjonskurs, men det er interessant å se variasjoner over kjent stoff, og ikke minst er det gøy å oppleve, som deltager, at metodene faktisk funker, forteller Mari-Marthe Apenæs.

IHEYO-konferansen brukte mye tid på et fremtidsrettet gruppearbeid: Oppgaven var å lage et prosjekt som IHEYO skal jobbe med fremover.

Åtte grupper jobbet inspirert med ulike prosjekter, som omfattet ungdomsutvekslinger, nettressurser, spesialinnsatsstyrke til støtte for ferske humanistgrupper, humanisme gjennom kunst, samt internasjonal humanistisk (ut)dannelse. I tillegg til prosjektmål, måtte gruppene kunne redegjøre for delmål, midler, timeplan og finansiering.

Vinnerne, stemt frem av folkejuryen (deltagerne) og fagjuryen (representanter fra IHEYO og erfarne prosjektledere innenfor EU- og Europaråd-programmer), presenterte følgende: «Training of trainers» – en opplæring av undervisere.

– Tanken er at vi anerkjenner en humanistisk metode, forteller Baukjen van Wieringen fra Nederland. Arbeidsgruppen, bestående av deltagere fra India, Bulgaria, Finland, Romania og Norge foruten Nederland, formulerte prinsipper om en deltagende læring som tar hensyn til hele mennesker.

– De lærende har tanker, følelser og erfaringer, en kompetanse som vi må bruke i læringssituasjonen. Vi må selvsagt bruke metoden også når vi lærer den bort.

Gruppen la vekt på at det i dag finnes til dels omfattende ressurser på dette området, men lite som

er tilgjengelig utenfor det enkelte lands grenser. Samlingen av denne kompetansen, videreformidlingen ved hjelp av en humanistisk metode, samt de praktisk-økonomiske overveiningene, førte dette prosjektet til topplassering.

Christoffer Bekeng Larsen var en av Human-Etisk Forbunds delegater til konferansen og arbeider deltid med ungdomsaktiviteter i Oslo fylkeslag av HEF.

MER INFORMASJON

IHEYO er den internasjonale paraplyorganisasjonen for humanistorganisasjoner som arbeider med og for unge mennesker. I internasjonal organisasjonssammenheng er man ung til man er 35 år. IHEYO gjenoppstod i 2002 og har bl.a. årlige konferanser. Human-Etisk Forbund har over 14.200 medlemmer under 36, og har deltatt aktivt siden starten. Lars-Petter Helgestad fra Buskerud har sittet i styret siden starten og er nå første visepresident. Les mer: www.iheyo.org.

Karismatisk ledelse – beånde

Pyramidegambling i World Games, Enrons fall og George Bushs krig mot terror. Moderne ledelse preges av et karismatisk trosforhold med besvergelses, blind tro og ofringsprosesser.

**Tekst: Morten Harper
Illustrasjon: Sven Tveit**

Nyere internasjonal tenkning om ledelse fremelsker den karismatiske lederskikkelsen, slik vi først og fremst kjenner ham fra religiøse bevegelser. Ledelsesforsker Tian Sørhaug har sett nærmere på fenomenet.

En karismatisk leder lever i en kokong. Tilhengerne tilber ham som om de var barn, samtidig som den karismatiske lederen selv kan være ureflektert som en bortskjemt guttunge. Grynter han, prøver omgivelsene desperat å tilpasse seg behovene hans, spissformulerer Sørhaug.

Sørhaug mener karismatisk ledelse skaper en todeling mellom gruppen og de andre, og er basert på et forenklet bilde av de som står utenfor. Tenkemåten gir lisens til å være brutal mot motstanderen, om det er konkurransekonkurrenter, idrettslag eller andre nasjoner.

God ledelse vil ofte ha en karismatisk dimensjon. Baksiden av den karismatiske entusiasmen er at det fostres en blindhet. Lederen appellerer til å tro på veldig enkle ting, og det blir en vond tro i den forstand at man vet at man er blendet. Det er som når Donald henger i luften selv om han trasker utfor et stup. Problemet forsterkes ved at man holder på samme retning for lenge, og straffer folk som påpeker at noe er galt, utdypes Sørhaug. Sosialantropologen har over 20 års erfaring med arbeidslivsforskning, og er nå seniorforsker ved Senter for studier av teknologi, innovasjon og kultur (TIK), Universitetet i Oslo.

TAKLE DET NYE

I boken *Managementlitet og autoritetens forvandling* fastslår Sørhaug at ledelse er et *trosforhold*; lederen må få andre til å tro på beslutningene sine, og han må selv tro på grunnlaget for dem.

Karisma vil si at man har en nådegave og er et religiøst begrep. I Bibelen kommer det til uttrykk i befalingen «det står skrevet, men jeg sier dere». Det karismatiske er altså bruddet og det uvanlige ledelse, forklarer Sørhaug.

Det karismatiske innebærer en sjelden evne til overtalelse og motivasjon, men lederens autoritet og status er samtidig skapt av folks forventninger. En karismatisk leder får folk til å tro fremfor å måtte vite. Prosessene som virker i et samfunn eller en bedrift er for de fleste utilgjengelige og uberegnelige, og lederen kan gi mening til det man ikke forstår. Slik sett minner det karismatiske også om magi. Gjentakelser av symbolbeladde ord er et viktig virkemiddel både i magi og moderne ledelsesformer.

I en bedrift kan de ansatte tilskrive lederen fantastiske og magiske egenskaper, og han fyller et behov eller en mangel hos de ansatte som får en slags erotisk karakter. Evnene hans blir overdimensjonerte, og lederen blir et fantasiobjekt. Det kan føre til at han blir isolert og at de ansatte ikke forholder seg til ham som en faktisk person.

Karisma bryter med tradisjon og fornuft. Tradisjon står for historie og erfaring. Det karismatiske møter det nye og tilskriver seg selv en evne til å takle det eksepsjonelle som ikke lar seg gripe av regler og rasjonalitet, forteller Sørhaug. Og legger til:

Dermed fremstår karismatiske ledere med spesielle egenskaper. Det virker som evnene kommer utenfra selv om det er tilhengernes tiltro som gir denne makten.

SAMMENBRUDD

– Den karismatiske lederens prosjekt vokser og vokser så lenge troen på det er der, men det faller gjerne fullstendig sammen når denne troen svikter. Et grotesk eksempel er pyramider som World Games, som er tuftet på vekkelsesteologi og psykologiske gruppeprosesser. Her tror man på hverandres grådighet. Så

lenge mange nye tror sterkt nok, kommer deltagerne ut med hendene fulle av penger.

Sørhaug kvier seg for å gi eksempler blant dagens norske ledere, og mener at fenomenet er mindre tydelig i Norge fordi våre karismatikere har vært mer diskret. I stedet bruker han USAs president George Bush som eksempel på hvor tilfeldig etableringen av det karismatiske kan være, og hvilke negative konsekvenser det kan få når troen kobler ut fornuften.

–Med terrorangrepet fikk Bush en situasjon han passet til, og inntok en ny karismatisk rolle.

«God ledelse vil ofte ha en karismatisk dimensjon. Baksiden er at det fostres en blindhet.»

Tian Sørhaug, ledelsesforsker

Problemet er at både retorikk og tiltak er ekstreme, og minner mer om en troende på villspor enn en visjonær leder.

OFRING

Selv om man kan finne karismatiske trekk også hos ledere tidlig på 1900-tallet, mener Sørhaug at det er en ny type ledelsesmåte og tankegang som vokser frem i og med de store endringene av arbeidslivet på begynnelsen av 70-tallet.

Ledelse hadde handlet om å forholde seg til regelverk og hvordan organisere arbeidsoppgavene mellom folk. Nå ble næringslivet basert på raskere og flere endringer, og lederen måtte innta en ny rolle: Han måtte skape regler og nye verdier. Karismatisk ledelse er å lede ved å forandre verdier.

Sørhaug mener likevel ikke at nåtidens ledere har overtatt prestens tradisjonelle åndelige rolle, men at moderne ledelse mer generelt er et substitutt for struktur.

Ledere er garantister for orden og retning. I tider preget av store forandringer kan det bli en overbelastning. Vi gir dem umulige oppgaver, betaler dem for mye og sparker dem for ofte. Det blir ofringsprosesser, rett og slett.

Ledelsesforsker
Tian Sørhaug

Amerikanske mirakler

Karismatiske ledere dominerer i de store amerikanske selskapene, ifølge *Ukeavisen Ledelse*. Avisen viser til forskning av Rakesh Khurana ved Harvard Business School. Khurana fastslår at tiltroen til karismatiske ledere er et problem. Man overvurderer lederens betydning for selskapets resultater, og karismatiske ledere kan gjøre hele organisasjonen ustabil.

Forventningene er skyhøye: den karismatiske lederen skal vekke døende selskaper til live, og få mirakler til å skje ute i bedriftene. Ett eksempel hvor det gikk riktig galt er det havareerte Enron, ledet av den karismatiske Jeff Skilling som skulle styre energikolossen inn i den «nye økonomien».

Innvendinger mot humanismen:

«Humanismen har ikke noe å tilby mennesker som opplever store kriser og livets tunge stunder.» Er det egentlig slik?

Hva har humanismen som livssyn å tilby mennesker som opplever store kriser og livets tunge stunder? Svaret er ikke enkelt eller entydig. På samme måte som kristendommen har mange varianter, både trøstende og truende, både frigjørende og undertrykkende, er også humanismen mangfoldig mangetydig. Begrepet humanisme utgjør en romslig ramme hvor det finnes en rekke mer detaljert utarbeidede livsfilosofier. Hvor stor trøst og støtte de ulike varianter gir for mennesker i ulike livssituasjoner kan være så ymse.

Ulike mennesker kan ha ulike motiver bak det å formulere et livssyn. Sentralt blant disse motivene er gjerne en oppfatning om hva det er rimelig å tro er sant og virkelig – om hvordan virkeligheten egentlig er skrudd sammen. Et annet utbredt motiv er et ønske om å gi ens handlinger mening og retning, å gi håp og livsmot, og gjerne trøst og støtte i livets motbakker.

Å ta inn over seg livets sanne realiteter kan stundom oppleves som både tragisk og særs trøstesløst. Det er et dilemma i ethvert dypere gjennomreflektert livssyn. Eksistensialismen – en viktig filosofisk retning innenfor humanismen – er veldig opptatt av at angst og usikkerhet er den viktigste opplevelsesmessig dimensjonen ved livet, en dimensjon som ethvert menneske bør tilstrebe å forholde seg konstruktivt og meningsskapende til og ikke forsøke å flykte fra.

Å flykte fra angsten er i henhold til eksistensialismen det samme som å flykte fra friheten. For frihet er alltid knyttet til det usikre og til det som ikke er entydig forutbestemt. Frihet forutsetter at man i enhver situasjon må vurdere og velge. Man kan også velge å ikke velge, bare følge konvensjoner: tenke og gjøre «det andre gjør», følge det store anonyme *Man*.

Eksistensialismen legger avgjørende vekt på det den kaller *autentisitet* eller *autentisk livsopplevelse* (noe som gjerne kan oversettes med *ekthet*). Det betyr å ville oppleve livet i sin fulle og sanne dybde, uten å ty til formildende illusjoner og forskjønnende omdiktninger. Dette kan være krevende og smertefullt, men kan gi en egen form for dyp tilfredsstillelse, ved at man føler seg sannferdig og i pakt med livet slik det er: Man ser livets realiteter i øynene.

Human-Etisk Forbunds stifter, biologen Kristian Horn, har en formulering som er beslektet med eksistensialismens livsholdning: *Ærlighetsopplevelse ved erkjennelsens grense*. Den binder sammen holdningen til det etiske med holdningen til det erkjennelsesmessige og til det emosjonelle. Man føler seg moralsk forpliktet på det man rasjonelt og kritisk oppfatter som det sanne – samme hvor stritt det kan være. Belønningen for dette er en fordyppet livsopplevelse som gir tilfredsstillelse i seg selv, som har en eksistensiell verdi i seg selv: *livsautentisiteten*.

Jeg spurte ansatte i Human-Etisk Forbund om hva de ville ha svart på spørsmål om hva humanismen har å tilby i livets tunge stunder. Jeg fikk en rekke kloke svar, blant annet fra erfarne gravferdstalere og andre med sorg-erfaringer. Det interessante med disse svarene var at de alle la hovedvekten på hvordan humanister bør *oppføre* seg i møtet med medmenneskers livskriser, framfor å komme inn på ideologiske og filosofiske ting. Det viktigste i den humanistiske holdning i slike situasjoner er den empatiske tilstedeværelse, den innlevende og lyttende respekt for medmenneskers egne forsøk på å finne livsmening og forsoning i vanskelige situasjoner. Humanisme er i denne sammenheng først og fremst handling. Humanisme er en bestemt holdning til medmenneskelig kommunikasjon.

Svaret er skrevet av Kjartan Selnes, spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund.

Det eksisterer mange fordommer og vrangforestillinger om det humanistiske livssyn. Hvordan møte disse innvendingene? Vi forsøker å imøtegå vanlige og noen mindre vanlige innvendinger mot livssynshumanismen og gi deg argumenter *du* kan bruke. Har du forslag, send til: fri.tanke@human.no.

– Vestens utålelige toleranse

Ytringsfrihet, likestilling og en sekulær stat – er det ikke skammelig at Vesten er villig til å oppgi disse verdiene i toleransens navn?, spør eksil-iraneren Azam Kamguian. Ifølge henne er ikke fundamentalistisk islam problemet, men islam som sådan.

Den Londonbaserte iranske kvinneaktivisten, forfatteren og ateisten Azam Kamguian (46) deltok på IHEU-konferansen i Paris i juli, hvor hun var blant de som stod for en sterkt kritisk holdning til religiøse innslag i samfunnet. Dette gjaldt især islam, som hun selv har følt på kroppen. Hennes holdning er klar:

– Politisk islam må ikke tolereres. Et tolerant samfunn kan fort ende opp med å tolerere urettferdighet. Verdier som ytringsfrihet, likeverd mellom menn og kvinner og en sekulær stat er verdier vestlige land må forsvare.

Kamguian påpeker hvordan islamske krefter i det siste har fått forsterket kraft.

– I Sentral-Asia er det sterke religiøse ledere. Jeg tenker blant annet på Pakistan, Iran og Afghanistan, Algerie og Egypt. I disse landene har ikke folk rett til å uttrykke seg fritt. De kan ikke lese eller skrive den litteraturen eller filosofien de vil eller spille musikk, sier hun.

Kamguian ble politisk aktiv som 16-årig medisinstudent i Iran i 1975 og ble arrestert og fengslet to ganger for sitt engasjement. Etter 14 år i Vesten har frykten for undertrykking ennå ikke sluppet taket.

– Islamske religiøse krefter har i det siste også fått forsterket kraft i Vesten, hevder Kamguian. Hun mener at situasjonen for kvinner i stater med politisk islam og i islamske miljø i Vesten ikke blir bedre, snarere tvert imot.

– I dag er det slik at de som kritiserer islam ikke bare er truet i de muslimske landene, men også i Vesten. Folk tier og er stille på grunn av frykt.

TROR IKKE PÅ REFORM

I motsetning til fredsprisvinner og kvinneaktivist Shirin Ebadi avviser Kamguian at reform av politisk islam er mulig.

– Daglig kjemper den ikke-islamske opposisjon i islamske stater. Siden 1979 har det iranske samfunnet

forandret seg dramatisk. Flere og flere ønsker sekularisering og ateisme, de er for moderne ideer og kultur, for individuell frihet, for kvinnefrigjøring og borgerrettigheter. Opposisjonen er bred og dyp. Avskyen mot religion og den bakstreverske kulturen er enorm, hevder Kamguian. Hun mener at islam – i enhver form for fortolkning – alltid har motarbeidet modernisering, menneskelikeverd, sekularisering og kvinners rettigheter.

I 1982 ble Kamguian arrestert for andre gang, og i Iran kan det bety dødsstraff. Hun fikk tøff behandling med tortur og isolat, men Kamguian oppga falsk navn og klarte å holde sin identitet skjult. Da hun ble løslatt i 1983 rømte hun til Kurdistan, den gang en fristilt region. I åtte år bodde hun i fjellene i Kurdistan før hun flyktet til USA.

I dag kritiserer hun Vesten for dens misforståtte toleranse – det hun kaller *omvendt kolonialisme*.

– Da jeg kom til Vesten i begynnelsen av 1990-tallet opplevde jeg at majoriteten av intellek-

Kvinneaktivisten Azam Kamguian mener den religiøse toleransen i Vesten resulterer i at innvandrerkvinner forblir undertrykt i Vesten.

Islams ansikt

Kirsti Bergh er redaktør for Fri tanke, men i permisjon f.o.m. 4. august 2005

K O M M E N T A R

«Er sommerens terrorbomber islams sanne ansikt?»

tuelle, mainstream-media, den akademiske verden og mange feminister, i respekt for andre kulturer og religioner, prøvde å rettferdiggjøre islam ved å dele den inn i en fundamentalistisk og en moderat tro, at det skulle finnes en progressiv og en reaksjonær praktisering av islamsk tro, forteller Kamguian.

– Jeg, som var et offer for islamsk politikk, fikk kvelningsfølelser av å høre dette og opponerte mot de som på denne måten rettferdiggjorde terror, misgjerninger og kvinnehat. De prøvde å redusere den anti-islamske kampen til en kamp mot fundamentalisme. De fortalte meg at det jeg avskydde var fundamentalisme, ikke den «sanne» eller den «riktige» islam. De snakket om «islamsk reform» og en «positiv fortolkning av Koranen» som – ved en «lingvistisk vending» – også kunne være til fordel for kvinner. De prøvde å selge inn ideen om islamsk feminisme og prøvde å gjøre islam human, sier hun og legger ikke skjul på hvor urettferdig og ydmykende dette synet var for henne.

– Vi burde heller klart og tydelig si at det hele handler om islam. Det vi har sett *er* islams sanne ansikt.

SKAPER UNDERKLASSE

– I 2005 har vi et religiøst tyranni i øst og et flertall i vest som stilltiende godtar det, sier Kamguian og tar til orde for et oppgjør med den misforståtte toleranse som vi finner i Vesten. Hun mener den misforståtte toleransen gir seg forskjellige uttrykk. Kamguian kritiserer hvordan kvinnelige politikere og diplomater fra Vesten har dekket seg til når de har møtt muslimske statsoverhoder. Dette opplever hun som å bli tråkket på.

– Det er ydmykende å se at vestlige kvinner tilpasser seg maktpersoner innenfor islam på denne måten. Særlig for oss som har lidd under de samme maktpersonene.

Kamguian reagerer også på velmente forslag om forskjellsbehandling av muslimer på kulturell bakgrunn.

– Problemet er at vestlige myndigheter rådfører seg med imamer og mullaer med konservative holdninger. I stedet burde de lytte mer til kritikere av tradisjonen og det religiøse maktapparatet, som for eksempel meg selv. Hvis ikke kan regler som hindrer integrering legitimeres under påskudd av religiøs toleranse. Men dette er ikke toleranse, understreker Kamguian. Hun kritiserer vestlige land for å bevisst skape en underklasse ved å segregere muslimske innvandrere.

– Myndighetene i mange vestlige land skaper med vilje en underklasse ved å segregere innvandrere og utviser ikke noe ekte ønske om å integrere dem. Dette gjerne under dekket av toleranse for deres kultur og annerledeshet. Ved at muslimer fritas fra svømmetimer og annen undervisning og ikke blir gitt obligatorisk språkopplæring, risikerer man at innvandrere blir andreklassens borgere som mangler viktige kvalifikasjoner. Dette går særlig utover kvinner. Muslimske kvinner lider også i Vesten. Og mangel på integrering er noe som igjen skaper grobunn for islamisme og fiendtlighet, mener Kamguian.

Azam Kamguian (46)

er forfatter og kvinneaktivist fra Iran. I dag bor hun i London der hun blant annet jobber som redaktør for «Bikhodayan» – en månedlig ateistavis på farsi. Hun var en av få kvinner som holdt innlegg på Ateistkonferansen i India tidligere i år. Kamguian har skrevet en rekke bøker om kvinners rettigheter, religion og Midt-Østen. Kamguian stiftet og leder «Committee to Defend Women's Rights in the Middle East» og er redaktør for bulletinen på nettet: «Women in the Middle East».

www.middleeastwomen.org

«Islams sanne ansikt». Er det sommerens terrorbomber? Den strenge pakistanske taxisjåføren eller han snakkesalige og hyggelige? Bevisste unge kvinner med hijab i protest mot vestlig kroppsfokusering? Imamer som lyver? Tvangsektenskap og kjønnslemlestelse? Eller moderne muslimer i Europa?

Finnes det et ekte, sant islam? Når det hevdes at islamstenes terrorbomber ikke er ekte islam, eller at det er misforstått islam, er det kanskje både rett og galt. Satt på spissen kan vi vel si at islam har like mange ansikt som det finnes muslimer i verden – det vil si en drøy milliard.

Og det innebærer utrolig mange forskjellige utgaver av islam. Like lite som verken USAs abortbombende kristenfundamentalister eller norske statskristne liberalprester representerer kristendommens *sanne* ansikt, utgjør de islamistiske terroristene et noe mer eller mindre sant ansikt enn andre sider av islam.

Men vi kommer ikke utenom at det er sider ved islam som utgjør en større utfordring for demokrati og likestilling i dag enn kristendommen gjør, holdt i tøylen som det er av vestlig, sekulært demokrati. Det at mange muslimer ønsker islam skal ha større innflytelse på samfunnet, gjennom for eksempel den islamske sharia-lovgivningen, er en av disse utfordringene. Den overveiende underordnede stilling kvinner har i verdens muslimske kulturer er en annen. Noe kan til dels sies å være knyttet til kultur, men mye er definitivt også begrunnet konkret i sharia-lovene. Et eksempel er hvordan kvinners vitnemål teller mindre enn en manns.

Det går heller ikke an å bagatellisere den behandling kvinner utsettes for i regimer som Iran og Saudi-Arabia – med islam som direkte grunnelse – og i mindre offisiell grad i land som Pakistan og det «frigjorte» Afghanistan. At kvinner i Irak nå kjemper mot at islamsk lovgivning skal bli del av den nye grunnloven sier også sitt.

Vi som står utenfor de troendes rekker må utsette islam for samme religionskritikk som den som har vært med og bidratt til å humanisere kristendommen.

Dette krever, som Lars Gule skriver i sin anmeldelse (s. 36 dette nummer), at vi tilegner oss kunnskap om hva islam er. Ikke bare litt, men mye kunnskap – og at vi er villige til å se verden i andre farger enn svart og hvitt. Vi kommer ikke unna å støtte moderate muslimers moderniseringsprosjekt. Det krever av oss at vi også må være nyanserte nok til å anerkjenne dem som en del av islam og ikke hevde, som enkelte islamhatere gjør, at det er umulig å være moderat muslim. Vårt mål må være at religioner blir mer menneskevennlige, og da kan ikke våre allierte være de som mener islam er en grunnleggende ond religion. Men vi kan heller ikke alliere oss med de som nekter for at selvmordsbombere og terrorister har noe som helst med islam å gjøre.

Og vi må aldri henfalle til en kulturrelativistisk posisjon, men hevde menneskerettene som en global standard som gjelder alle – uavhengig av kultur og religion.

Men kanskje hadde ikke du tenkt deg ut i den ideologiske krigen akkurat nå. Er det likevel noe du bør gjøre? Definitivt. Hva med dette: prøv å møte den neste muslimen (eller antatte muslimen) du på en eller annen måte må forholde deg til, ikke først og fremst som et uttrykk for islam, men som et individ. Og like lite en representant for islam med stor i, som du selv er en representant for hva Human-Etisk Forbund mener i ett og alt.

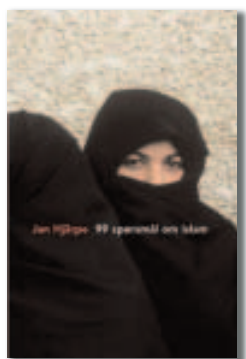
K O M M E N T A R

Aktuelle

Innhyllet og farlig, eller bare innhyllet? For å kunne møte utfordringen den islamske fundamentalismen representerer må vi vite ikke bare noe, men mye om islam. Illustrasjonsfoto

Svært nyttig innføring i islamsk tro og praksis

Jan Hjärpe (red.)
99 spørsmål om islam
Humanist forlag, 2005

På nytt smeller bombene. Over 50 døde i London og over 80 døde i Sharm el-Sheik. Selvmordsterrorister har drept på nytt i sin hellige krig mot Vestens og den moderne verdens imperialism, dekadanse og gudløshet. Og vi kan vente nye terrorangrep. Men disse fanatiske selvmordsbombene har også drept og dødd for noe – for islam og en ny islamsk verdensorden.

Dette kan få noen og enhver til å frykte islam. Er islam en døds kult? Er islam en politisk ideologi? Den islamske fundamentalismen har satt islam på dagsorden som aldri før. Humanister står overfor en alvorlig utfordring. Vi skal også bidra til å bekjempe terroreren i islams navn og islamsk fascisme. Men for å kunne gjøre det må vi faktisk også vite ikke bare noe, men mye om islam. Kunnskaper vil være et av våre viktigste våpen.

Vi har alle registrert de mange kvinnene, særlig i Oslo, som går med ikke bare skaut, men noen ganger også helt innhyllet. Hva sier så Koranen om sløret? Hva menes med sharia? Hva omfatter den islamske loven? Tillater islam flerkoneri? Eller tvangsekteskap?

Dette og mye annet gir boka 99 spørsmål om islam svar på. En av Nordens fremste islamologer, professor Jan Hjärpe, har sammen med en rekke av sine kolleger ved religionshistorisk avdeling, Universitetet i Lund, skrevet en liste over de vanligste spørsmålene de får om islam. Det nærmer seg 99 spørsmål som de fordelt mellom seg og har gitt fylldige og gode svar på. Det hele er skrevet sammen til en ganske god og oversiktlig tekst. At så mange forfattere har bidratt, gir en viss språklig ujevnheter i enkelte avsnitt, men det er en mindre skjønnhetsplett.

Boka gir også svar på hva en imam, en mullah og en ayatollah er, og hvilken stilling de har innenfor islams forskjellige retninger. Andre områder som avstraffelse og dødsstraff, høytider og skikker, forholdet til alkohol, medisin, familieliv og ekteskap forklares i boka, sammen med mye annet. Her får du faktisk nyanserte svar på mye av det du måtte lure på om islam.

Det er et nyansert bilde som tegnes av islam. Dette er bokas store styrke. Allerede innledningsvis gjør forfatterne rede for sin metodiske tilnærming. De understreker at det ofte kan være store forskjeller på *normativt* islam, altså det Koranen og de lærde tolkerne sier, og det folk faktisk praktiserer, muslimers *praksis*. Dette kan slå både positivt og negativt ut, sett fra en moderne individ- og rettighetsorientert syns-

vinkel. For eksempel vil det være lite grunnlag i det normative islam for omskjæring av kvinner eller tvangsekteskap. Dette er likevel gode islamske praksiser for mange dypt religiøse mennesker, selv om disse skikkene ofte er før-islamske. På den andre siden skal vi nok være glade for at såpass få stater praktiserer det normative islams barbariske straffereaksjoner som pisking og amputasjoner. Dette er straffemetoder svært mange muslimer tar klar avstand fra.

Den norske oversettelsen er i all hovedsak god, men også her finnes det noen skjønnhetspletter. Mer alvorlig er likevel en uryddig bruk av arabiske ord og uttrykk. Det er typisk at mens baksideteksten skriver *ayatollah* (med h), er det gjennomgående skrevet *ayatolla* i boka. Dette ordet bør skrives med *h* fordi det er en sammenstilling av *ayat* og *Allah* (uaktet hva Språkrådet måtte ha sagt om dette). På baksiden er det også skrevet *mullah* (med h), mens dette ordet skrives uten *h* i boka – og det er like riktig (fordi det ikke har noe med *Allah* å gjøre). Litt for mange trykkfeil irriterer også.

Likevel, skjønnhetsfeil kan leseren godt leve med (og forlaget gjøre bedre neste gang), for dette er en nyttig bok for alle som vil skjønne mer av den viktigste religionen i vår tid. For islam er faktisk mye mer enn fanatisme og terrorbomber. Med større kunnskaper om dette vil vi være bedre rustet til å avgjøre hvilke strategier som har mulighet for å lykkes med tanke på de fanatiske muslimske gruppene, og hvilke strategier som bare vil forsterke problemene ved at de rammer alle muslimer på en urimelig måte. Dette er relevante kunnskaper ikke bare i forhold til kampen mot terror, men også i integrasjonsdebatten. Derfor er dette en bok ikke minst mange av våre politikere bør lese.

Lars Gule

Einar Øvereng
Å bli sin egen venn
Aschehoug, 2005

Man kan ikke elske andre før man elsker seg selv

Gjør mot andre slik du vil andre skal gjøre mot deg. Slik lyder en av kristendommens formuleringer av etikens Gyldne Regel. Det interessante med den Gyldne regel er at man finner den formulert i ulike

bøker

varianter nærmest overalt opp gjennom historien i ulike etisk reflekterte kulturer, religioner og samfunn. Men de konkrete tolkningene og anvendelsene kunne variere sterkt. Avspeiler dette noe biologisk, krysskulturelt og allmennmenneskelig? Noe som er selvinnsynende som all mellommenneskelig morals urkilde og utgangspunkt?

Det spørsmålet skal vi la ligge her, og heller ta opp en meget interessant omformulering eller videreutbygging av den Gyldne Regel som lanseres av filosofen Einar Øverenget i denne boka. Den lyder slik: *Du skal gjøre mot deg selv slik du vil andre skal gjøre mot deg*. Også formulert som: *Vær mot deg selv slik du er mot din venn*.

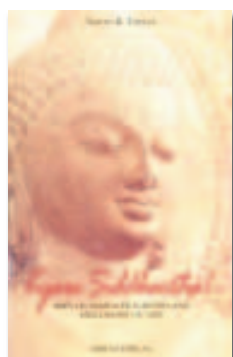
Øverengets observasjon er at vi ofte er mye mer nådeløse, fordømmende og harde mot oss selv enn mot andre når vi for eksempel mislykkes i ett eller annet. Vi er ikke like flinke til å trøste og støtte oss selv i vanskelige livssituasjoner som vi kan være det mot nære venner. «*Mennesker har lettere for å tilgi andre enn seg selv*» (s.105). Dette kan vel de fleste kjenne seg igjen i. I den kristne kulturkretsen har det vært svært mye forvridd fokusering på dette med egoisme versus altruisme; det å hovedsakelig være opptatt av seg selv, eller av andre. Spørsmålet burde heller være på hvilken måte og hvordan vi er opptatt av oss selv og andre. Forholdet til oss selv og forholdet til andre henger sammen på mye mer komplisert vis enn hva den gjengse hverdagspsykologien i vår kultur vil ha det til med sin grove polarisering mellom egoisme og altruisme. Ingen har skrevet bedre om dette enn den humanistiske psykoanalytiker Eric Fromm som for over femti år siden tok for seg en annen formulering av den Gyldne Regel: *Elsk din neste som deg selv*. Hans konklusjon var at i en pietistisk og repressiv kultur hvor man på mange subtile og delvis skjulte vis blir lært opp til å forakte og tukte seg selv, så vil det heller ikke bli mye elskelighet. Einar Øverenget er ikke akkurat inne på denne dimensjonen, men hans tematikk og resonnementer avspeiler den som et slags bakteppe.

Hvordan man forholder seg til seg selv og til andre, og den dype sammenheng mellom disse to forholdsmåter, er et filosofisk tema med en lang historie. Søren Kierkegaard definerte blant annet et menneske som *et forhold som forholder seg til et forhold*. Immanuel Kant var i sin etikk svært opptatt av selvforholdet; at vi ikke bare hadde plikter overfor andre, men også overfor oss selv, overfor menneskeligheten/menneskeheten i oss selv. Dette er et poeng som den norske moralfilosof Jens Saugstad gjentatte ganger eminent har trukket fram: Begynner etikken med *den annens ansikt* (Levinas) eller også andre steder, for eksempel med *ens eget ansikt*, forholdet til én selv?

I likhet med Øverengets forrige bok fra 2003, *Eksistens*, er denne boka også spekket med et mangfold av hverdagsfilosofiske refleksjoner som det er vanskelig å yte rettferdighet i en kort omtale: tilfeldighetenes rolle i livet; tvil, tro og trygghet; frihet og forutbestemthet; indre og ytre tvang; fremmedgjeringen i

det overkompliserte eksperterfunnet; maktrelasjoner og språkets grenser... osv... Han har også mange frapperende og fiffige formuleringer som for eksempel: «*I et fortvilet forsøk på ikke å bli ført bak lyset, så slukker du det*» (s.108), «*...en som ikke er sin egen venn vil heller ikke kunne velge en annen som sin venn*» (s.66) ...» *det kan være lettere å pleie et ekte vennskap med en annen enn seg selv. Det er mindre truende for meg å anerkjenne at en annen person er viktig og betydningsfull, enn å innrømme for meg selv at jeg er det*» (s.88). «*Om du utelukkende omgir deg med mennesker som ikke tar seg bryet å kritisere og korrigere deg, så har du strengt tatt ingen venner*» (s.100). Det siste gjelder da selvfølgelig også ditt vennskapsforhold til deg selv.

Kjartan Selnes

Notto R. Thelle
*Kjære Siddhartha!
Brev og samtaler i
grenseland mellom
Øst og Vest*
Oriens Forlag 2005

Lærerik bok om religionsdialog

Det er to bilder som treffende brukes om bøker man opplever som givende: Noen bøker er som å vandre gjennom en skog med en kurv, og når man kommer ut på den andre siden av skogen så er kurven full av ting man har plukket. Ved andre bøker har man ikke fullt så mye i kurven, men man har opplevd noe som gjør at når man kommer ut av skogen på den andre siden så fortoner verden seg litt annerledes enn før, man har fått et nytt perspektiv man ikke helt kan redegjøre for, men som uomtvistelig er der.

«*Kjære Siddhartha*» (Buddha) kan for ulike lesere ha mer av det ene enn av det andre i seg, men for denne anmelder er det mest av det siste. Notto Thelle, professor i teologi, misjonsvitenskap, med lang erfaring fra Japan og Østens religioner, har skrevet en dypt personlig bok om religionsdialog, likheter og forskjeller mellom kristendom og varianter av buddhisme, daoisme og annen østlig religiøsitet. Det er en bok som kommuniserer bra med flere lesergrupper ved å kombinere det opplevelsesmessig enkle og nære, med ryddige filosofiske refleksjoner rundt dette med hva som samler og hva som skiller retninger innenfor noen kulturbærende verdensreligioner.

Sammenlikningen mellom Jesus og Buddha inn- tar en særlig plass. Vestens fascinasjon av Østens spiritualitet samt Vestens konstruerte og mystifiserte bilde av Østens eksotiske karakter – det Edward Said kaller «*Orientalisme*» – gir Thelle en grei og klar- gjørende historisk oversikt over. Sjarmerende og innsiktsgivende er en del fiffige fiktive samtaler og meningsutvekslinger mellom Buddha, Jesus, Laozi, Zhuangzi, sørlandsfiskeren Markus fra Gabriel Scotts roman *Kilden*, samt Notto sjøl, Samuel Beckett, Hermann Hesse og andre.

Notto Thelle har arbeidet mye med religionsdialog, og han har også beskjeftiget seg med New Age-bevegelsen med dens ulike former for nyreligiøsitet, religionsblandinger, meditasjon, yoga, psykologiske selvrealiseringsteknikker og drømmen om en ny og verdensforenende fellesspirualitet. Det er interessant å merke seg at han selv finner det spesielle i sin egne kristne tro styrket og klarere profilert på bakgrunn av den store innflytelse og intellektuelle gjeld han uttrykker at kontakten med Østens religioner har gitt ham. I letingen etter det som er felles, må man ikke helt miste av syne betydningen og verdien i det som er forskjellig. Det er det ene. Det andre er at man gjerne finner det man er forhåndsinnstilt på å lete etter. Det man finner kan være mer en funksjon av ens egen måte å lete og tolke på enn av saksområdet selv.

Ett tema som har opptatt idéhistorikere gjennom generasjoner er omfanget av den kontakt og påvirkning som har vært mellom den greske filosofi og sivilisasjon, og den indiske, helt siden Alexander den stores felttog til India rundt 300 år før vår tidsregning. Notto Thelle bruker en del plass på dette og setter det i sammenheng med de øvrige kontakter mellom kristne og Østens religioner opp gjennom tidene. En grei og poengtert oversikt.

Likhetstrekkene mellom Jesus og Buddha kan fortone seg store og mange. Begge var opprørere mot hevdvunne religiøse tradisjoner som de opplevde som undertrykkende; den fariseiske jødedom og kastesystemets hinduisme. Nettopp framstillingen av dette, og den drøftelse Notto Thelle gjør av hele den litteraturen som har dette som tema, står for meg som det best klargjørende i denne boka.

Kjartan Selnes

Seremoniene trenger n

I denne kronikken kommer Kjell Kristensen med en historisk gjennomgang og statusrapport for Human-Etisk Forbunds seremoniarbeid. Oppsummeringen er et resultat av åtte måneders utredningsarbeid. Kristensen mener det er riktig at alle seremonier endrer navn fra «borgerlig» til «humanistisk».

Ideologisk og organisatorisk framstår Borgerlig konfirmasjon som en bærebjelke i forbundets virksomhet. Foto: Jorun Sjøli

«Human-Etisk Forbunds store befolkningsundersøkelse fra 2004 viser at forbundets seremonier har et gledelig og overraskende stort vekstpotensial.»

Etter et omfattende arbeid er utredningen av HEFs virksomhet på seremonisektoren ferdig. De anbefalingene til framtidige strategier på seremoniområdet som utredningen munner ut i, er først og fremst en sak for forbundets besluttende organer. De vil derfor ikke bli nærmere omtalt her. Jeg vil heller prøve å komme med en sammenfatning av noen sentrale deler av utredningen.

BORGERLIG KONFIRMASJON – DESIDERT STØRST

Ideologisk og organisatorisk framstår Borgerlig konfirmasjon (BK) som en bærebjelke i forbundets virksomhet. Å gi ungdommen en humanetisk valgmulighet i forhold til den kirkelige konfirmasjonen ble vurdert som den mest maktpåliggende oppgaven av HEFs grunnlegger Kristian Horn og den lille gruppen av humanetiske pionerer.

Dette krevde imidlertid at man måtte formulere sitt livssyn og sitt eget verdigrunnlag på en positiv og forståelig måte. Arbeidet med BK ga derfor norske humanister et praktisk og samtidig ideologisk samlande prosjekt. I utgangspunktet var BK og HEF et storbyfenomen med forankring i Oslo. Oppslutningen og utbredelsen vokste langsomt, først i Akershus, deretter i Vestfold. Men det skulle gå lang tid før de andre store byene fulgte etter; Bergen i 1968, Trondheim i 1970 og Stavanger i 1973. Grunnen til den lang-

somme veksten var utvilsomt at HEF i sine første tjue år var en liten og fattig organisasjon. I 1975 hadde HEF et totalt medlemstall på 805 og et årsregnskap på drøye 90.000 kroner, der over halvparten av inntektene besto av bidraget fra Oslo kommune til nettopp BK.

Fra midten av 1970-årene skulle HEF oppleve en eventyrlig vekst. Fra 1977 til 1983 ble medlems-tallet mer enn tidoblet, mens det årlige budsjettet ble femtendoblet. Det å sette i gang med BK var noe av det første de nye lokal- og fylkeslagene gjorde. Mens det var fem byer som arrangerte BK i 1976, var det over hundre byer og tettsteder som arrangerte BK i 1989. Ideologisk og organisatorisk har BK derfor vært en godt integrert og meget viktig del av HEFs samlede virksomhet i hele forbundets historie.

BK skulle også vise seg å få stor betydning for HEFs mangeårige arbeid for livssynsfrihet i skolen. I 1972 ble den første delseieren oppnådd, da mønsterplanen for Grunnskolen åpnet for Livssynsorientering som valgfag i 9. klasse. I årene som fulgte, arbeidet HEF iherdig som premissleverandør for det nye faget. Innspillene til undervisningsopplegget og lærerutdanningen var i utgangspunktet basert på det arbeidet forbundet allerede hadde nedlagt i BK-virksomheten. Den lange prosessen med å bygge opp BK var altså en forutsetning for at alternativ livssynsundervisning

Kjell Kristensen er forfatter og dramatiker og har arbeidet med alle Human-Etisk Forbunds fire seremonier i løpet av de siste tjue årene. Kristensen har nylig levert en utredning om Human-Etisk Forbunds seremoniarbeid.

fikk den utformingen og oppslutningen som faget etter hvert fikk. Samtidig fungerte oppslutningen om den alternative livssynsundervisningen som en stadig viktigere rekrutteringskilde for BK. Stort klarere er det ikke mulig å få illustrert at seremoniarbeid og arbeid for livssynsfrihet ikke står i motsetning til hverandre, men utgjør to sider av samme sak.

BK har endret seg atskillig når det gjelder innhold, pedagogiske metoder og organisering i løpet av de snart to mannsaldrene dette humanetiske seremonitilbudet har eksistert. Antallet konfirmanter nærmer seg nå 11.000 i året, eller vel 17 % av ungdomskullet på landsbasis. En ytterligere vekst vil kreve et godt og målrettet arbeid, siden BK trolig er det seremonitilbudet som allerede har tatt ut mesteparten av sitt oppslutningsmessige potensial.

BORGERLIG GRAVFERD – ET VANSKELIG VALG?

Også Borgerlig gravferd (BG) var ideologisk sett viktig for pionerene i HEF, noe som blant annet kom til uttrykk i følgende programformulering fra stiftelsesmøtet: *»Mest tvingende er det å ta fatt på arbeidet med å få orden på spørsmålet om bisettelser uten pastoral assistanse.»*

En gravferd er utvilsomt den av seremoniene som representerer det største, eksistensielle alvor. Og siden det å ta vare på folks redelighetsfølelse var en viktig begrunnelse for pionerens satsing på egne, humanetiske seremonier, blir programformuleringen over desto mer forståelig. Det skulle likevel gå nærmere 25 år før HEFs arbeid med BG for alvor begynte å få en landsomfattende karakter. Forbundet hadde bare en håndfull gravferdstalere da den eksplosive veksten på 70-tallet tok til, og situasjonen ble snart så prekær *«at det nærmest ble drevet rovdrift på de få frivillige som stilte opp på denne typen oppdrag»*, som Solveig Bonde Ormestad formulerte det.

De første, landsomfattende BG-kursene ble avholdt i 1980 og 1981. 90 interesserte deltok, og 48 nye talere ble rekruttert.

I de 25 årene som har gått siden da, har HEF bygd opp et landsomfattende talerkorps. I tillegg er det gjort en betydelig innsats for å få satt spørsmålet om verdige og livssynsnøytrale seremonilokaler under gravferder på dagsordenen. Antallet borgerlige gravferder har vokst jevnt og trutt, men med en ujevn geografisk fordeling. I de seks største fylkene når det gjelder HEF-medlemmer og seremonivirksomhet er veksten jevn og stabil. Disse fylkene sto i 2003 for over 70 % av de borgerlige gravferdene på landsbasis. I de mellomstore og mindre fylkene er situasjonen langt mer ustabil. Antallet kan svinge betydelig fra det ene året til det neste.

I de siste fem årene viser HEFs statistikker at tre av fem av forbundets medlemmer begraves borgerlig. De fleste av de øvrige begraves trolig i kirken. Statistikken viser også at rundt 40 % av forbundets gravferder dreier seg om ikke-medlemmer. Det

samlede antallet borgerlige gravferder ligger derfor meget nær det totale antallet HEF-medlemmer som dør årlig.

Forklaringen på disse statistiske utslagene ligger trolig i seremoniens særpreg.

Ved gravferder er det de pårørende som velger gravferdsform, og det er viktig å forstå hva som kan avgjøre deres valg. Blant de pårørende kan man finne ulike tros- og livssyn, og dette krever at man oppnår en konsensus om det valget som skal tas. Dette bidrar trolig til at det kjente og tradisjonelle ofte får forrang framfor det mindre kjente og kanskje også mer kontroversielle.

De geografiske forskjellene i BG-arbeidet synes å underbygge dette. I de seks største fylkene har man lyktes best i å etablere og alminneliggjøre BG som seremoni, og det er også innenfor disse fylkene at veksten i antallet seremonier er jevn og stabil. I resten av landet befinner man seg øyensynlig stadig i en etableringsprosess, og har enda et stykke igjen før BG er tilstrekkelig etablert og alminneliggjort som seremonitilbud.

NAVNEFEST – ET STEBARN I SEREMONIVIRKSOMHETEN?

Borgerlig navnefest (BN) har utvilsomt hatt en trang fødsel innenfor forbundet. For BNs del var den første, framherskende strategien å privatisere ansvaret for denne seremonien. HEFs viktigste bidrag var lenge et komplett forslag til hvordan man kunne feire navnefest hjemme.

Det store tilsiget av nye medlemmer førte imidlertid at ønsket om et eget seremonitilbud vokste seg sterkere og sterkere, og i 1988 ble de fem første offentlige, borgerlige navnefestene arrangert.

HEF var imidlertid stadig avventende med å forplikte seg for mye i forhold til dette nye seremonitilbudet, og overlot i hovedsak dette ansvaret til lokalagene. Det fantes gode, pragmatiske grunner til å innta en så vidt uforpliktende og avventende holdning. HEF hadde allerede bundet opp store ressurser i en stadig voksende BK-virksomhet, så frykten for å skulle gape over for mye, var trolig høyst reell. At BN har hatt en relativt svak ideologisk og organisatorisk forankring i forbundet, gjenspeiler seg også i seremoniens utviklingshistorie. Oppslutningen om seremonien var eksempelvis den samme i 1998 som i 1993.

De tre fylkene som har satset mest på BN, har imidlertid lyktes godt i å etablere og alminneliggjøre dette seremonitilbudet. Oslo, Rogaland og Hordaland har hatt den største veksten i perioden 1993 - 2003, og står for nær halvparten av oppslutningen i 2003, da 1439 barn deltok på landsbasis. BN må oppvurderes og bygges planmessig ut som seremonitilbud i årene som kommer. Det bør også vurderes om innholdet i seremonitilbudet bør utvides, ved å tilby et kurs om foreldrerollen og barns rettigheter i tilknytning til seremonien.

«Borgerlig konfirmasjon har endret seg atskillig i løpet av de snart to mannsaldrene dette humanetiske seremonitilbudet har eksistert.»

VIGSEL OG PARTNERSKAP – ET PLANLAGT, LANDSOMFATTENDE SEREMONITILBUD

Når det gjelder vigsler, tok HEF utgangspunkt i at det fantes et seremonitilbud om borgerlig vigsel allerede lenge før forbundet ble etablert. Hovedstrategien var i flere tiår rettet inn på å forbedre dette offentlige seremonitilbudet. Dette ga næring til det man kan kalle en statshumanistisk linje innenfor HEF – en oppfatning av at det var det offentliges ansvar å kunne tilby humanistiske seremonier til befolkningen. At dette prinsipielt sett ville være like tvilsomt som et statskirkelig offentlig seremonitilbud, har i liten grad preget diskusjonene innad.

Debatten tok imidlertid en ny retning etter at det ble klart at også Human-Etisk Forbund kunne få vigselsrett. Et grundig forarbeid for å lage en klar humanistisk profil og plattform for forbundets vigselsvirksomhet ble igangsatt, etterfulgt av et omfattende skoleringsarbeid for å bygge opp et landsomfattende vigslerkorps.

Dette er første gang forbundet har planlagt og igangsatt et landsomfattende seremonitilbud fra dag én, de øvrige seremoniene har en langt mer kronglete og sprangvis utviklingshistorie. Den tunge satsingen på dette området har imidlertid i høyeste grad vært berettiget. Allerede i løpet av det første året ser det ut til å bli rundt 500 humanistiske vigsler og partnerskapsinngåelser. Vekstpotensialet synes også å være meget sterkt. Rundt halvparten av befolkningen kan tenke seg å velge Humanistisk vigsel, et tall som samsvarer godt med den andelen som har giftet seg borgerlig de siste årene.

Å utvikle tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å kunne bygge ut et høyverdig, humanistisk seremonitilbud når det gjelder vigsler og partnerskapsinngåelser, vil derfor være en viktig oppgave i årene som kommer.

VI TRENGER NYE NAVN

HEFs store befolkningsundersøkelse fra 2004 viser at forbundets seremonier har et gledelig og overraskende stort vekstpotensial. Skal forbundet kunne ta vare på dette potensialet, krever dette en opprustning av hele det apparatet som arbeider med seremoniene. Planmessig rekruttering og et omfattende skolingstilbud vil stå sentralt i den videre satsingen på seremonivirksomheten, der målsetningen må være å få til et høyverdig, humanistisk seremonitilbud over hele landet.

Et viktig tiltak for å styrke den humanistiske profilen og plattformen i seremonivirksomheten, vil være et navneskifte til Humanistisk navnefest, Humanistisk konfirmasjon og Humanistisk gravferd. De nåværende navnene er ikke like klargjørende i forhold til det humanistiske livssynet. I tillegg bidrar det eksisterende offentlige seremonitilbudet om borgerlig vigsel til ytterligere forvirring om seremonienes innhold og opprinnelse.

Noen filosofiske betraktninger

I det meste av det vi ikke direkte kan persipere, men føler et behov for, hypotaserer vi og danner videre også våre fantomer.

I første rekke ånder som guder/djevlere og sjeler, men tidligere også tilsynelatende fysiske «nødvendigheter» som eter og flogiston. De siste ser vi nå at vi kan avvise som hypotetiske og spekulative. Det kunne vi og med de fire elementer pluss det onde og gode, men ikke realiteter som godheten og ondskapen. (Godheten og ondskapen er en realitet i det enkelte menneske, men det gode fra naturen kan lett vende seg til det onde og omvendt.)

Det er selvfølgelig dette som er viktig – å skille mellom realiteter og rene spekulasjoner.

Spekulasjoner blir ofte forsvart med fanatisk religiøs iver, ja, styrken av innsatsen synes å være omvendt proporsjonal med usikkerheten i innholdet, mens realitetene forsvare seg selv. (Det var kanskje dette Galilei hadde i bakhodet da han mot sin egen overbevisning kunne, under tvang, avsvære at jorden beveget seg. Det hadde naturligvis vært betydelig vanskeligere for ham etisk, om han som religiøs skulle gått fra en religiøs overbevisning.)

Til tross for likheten mellom spekulasjoner og realiteter – er der en vesentlig forskjell. Selv om realiteter som energien til gravitasjonen, magnetismen, ja, også vinden, bare kan iakttas indirekte, kan de som realiteter under like forhold etterprøves og alltid vise samme resultat. Derimot viser «ånder» seg ofte nokså lunefulle og uforutsigbare – ja alt kan sågar variere fra gang til gang.

Tilføyelse: At Platons idéleære var en ren spekulasjon er utvilsomt. Men er Kants «Ding an sich» ren energi?

Per Knag

Humanistisk språkbruk

Vi er i ferd med å erobre ordet humanisme som betegnelse for vårt sekulære livssyn. Dette har Levi Fragell skrevet utførlig om, senest i Humanist nr. 1 for 2005. Annerledes stiller det seg med vår bruk av begrepene *seremoni* og *ritualer*. Disse begrepene har helt klart hatt forskjellig meningsinnhold, men i moderne dagligtale, og vel også innenfor sosialantropologien (jfr. Kjartan Selnes i Fri tanke nr. 02-05), er det skjedd en glidning i retning av at begrepene brukes synonymt.

Dette bør vi humanister søke å motvirke, både

for å bevare verdifulle språklige nyanser og for å tydeliggjøre at våre seremonier er uten ritualer, og det er viktig som jeg mener å kunne påvise i det følgende. Noen leksikale sitater vil vise situasjonen:

1. Aschehougs konversationsleksikon, bind II og VIII. (utgave 1923):

»*Ceremoni*, (lat) skik, høflighetsskik, hofskik, (jfr. Etikette), enhver høytidelig skik, også kirkeskik, gudstjenestens hele ytre form.

Ritual, en liturgisk bok hvor findes optegnet de til sakramenterne knyttede bønner og faste formularer. *Rituale romanum*, som utarbeidedes under pave Paul V, indførtes 1614.

Ritus (lat skik) er særlig i den katolske kirke navnet paa de faststaaende kirkeskikke og kultiske handlinger.

Ritualmord kaldes et i gudstjenstlig øiemed begaaet mord.»

2. Caplex leksikon fra 1990:

»*Seremoni* (av lat caerimonia), høytidelig handling utført etter bestemte regler. Det lat. Ordet skal være avledet av bynavnet Caere, nå Cerveteri, i oldtiden etruskisk by hvorfra romerne hentet mange religiøse forestillinger.

Rite (av lat ritus; bruk), kultushandling som utføres etter faste tradisjonelle regler.

Ritual (av lat. Ritus, bruk), fastsatt form for religiøs handling, seremoni, også brukt i ikke-religiøs bet.» (her merkes glidningen, G.J.)

3. Norsk Fremmedordbok, Kunnskapsforlaget, år 2000:

»*Seremoni* (latin) høytidelig handling, oftest av symbolsk art; formalitet.

Ritual, en fastsatt ordning (særlig for kirkelige handlinger) og videre: Ritual, (i den rom-kat. kirke bok som inneholder ritualer for gudstjenesten.

Ritualmord, et, menneskeofring som del av religionsutøvelse.

Ritus, en, lat. Bruk, skikk; kirkelig ordning.»

4. Kunnskapsforlaget (Aschehoug og Gyldendals store ettbindsleksikon 2001):

»*Seremoni* (av lat) høytidelig utført, ofte symbolsk handling, formalitet.

Seremoniell, De foreskrevne former ved seremonien.

Rite, (lat. Ritus) fast formet sosial seremoni som grunner seg på tro. Vi regner med tre hovedtyper, kalenderriter, overgangsriter og kriseriter.

Kalenderriter, utføres på faste årlige merkedager. *Overgangsriter*, blir utført når et menneske går fra en status til en annen, for eksempel dåp, bryllup og død.

Kriseriter, blir utført i farlige eller utrygge situasjoner, for eksempel ved sykdom.» (ritual er ikke oppført som oppslagsord i dette verket, G.J.)

For meg synes det klart at ordet seremonier egentlig står for fastlagte *former* for handlinger, mens ritual

Delta i debatten, men gjør det kort og konsist! (2500 tegn inkludert mellomrom – ca én maskinskrevet A4-side med dobbel linjeavstand.) Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg.

Debattinnlegg sendes:

FRI TANKE
postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

E-post: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 29. september

står for *kultisk* innhold. At denne forskjell i meningsinnhold fortsatt er levende tross famlende språkbruk følger av følgende eksempler: Uttrykket ritualmord er vel kjent, mens neppe noen har hørt om et seremonimord. Videre er vi alle kjent med at der er seremonier ved Stortingets åpning, men det er vel ukjent å si «ritualer» i den forbindelse. Hvorvidt der inngår ritualer i disse seremonier, er mer enn jeg vet, men her er vi ved et poeng. Det må være riktig å si at der kan inngå ritualer i en seremoni, f.eks. selve dåps-handlingen («Jeg døper deg i sønnens...») og likeledes jordpåkastelsen som et rituelt innslag i en kirkelig gravferds-seremoni, mens det blir meningsløst å si at det inngår en seremoni i et ritual.

For oss humanister mener jeg det er viktig å ta vare på denne opprinnelige meningsforskjellen mellom disse ordene, for dermed til enhver tid å gjøre det klart at vi har sekulære seremonier uten slike (kultiske) ritualer som forbeholdes religiøse seremonier.

Jeg har med beklagelse sett at også den svenske *Høgtidsboken* blander disse begrepene og hadde gjerne sett at dette ble endret ved et nytt opplag.

Gisle Johnson
(Innlegget er forkortet)

Kreasjonist – jeg???

Jeg anmeldte Bjørn Vassnes' bok *Livets dans – om kjønn, krig og kjærlighet* i Fri Tanke 01-05. Jeg la ikke skjul på at jeg er kritisk til bokas hovedbudskap: «I både kropp og sinn er vi først og fremst mann og kvinne, tilpasset til å utføre det evolusjonen har utviklet oss for å gjøre: sette barn til verden.» Jeg fikk en usakelig salve i retur i 02-05 («Går Fri tanke kreasjonistenes ærend?»).

Vassnes hevder at jeg drar ut noen halve setninger av boka, men innholdet i sitatet over, repeteres gjennom hele boka. Jeg kan klippe «biologistiske» utsagn i bøtter og spann: «Våre dypeste lengsler og sterkeste drifter er der for å tjene reproduksjonen» ... «De to kjønnene har grunnleggende forskjeller både fysisk og mentalt» (...) «Følelser er geneses meldinger til oss om hvordan vi skal forholde oss i en gitt situasjon». [Riktignok har Freud skrevet mye rart, men så lett kan det neppe avskrives at opplevelser og påvirkninger i barndommen kan prege våre følelser og våre valg seinere i livet?].

Vassnes' store avsløring er ellers: «Nordahl [sic] er for øvrig botaniker, en disiplin der atferd ikke er spesielt viktig. Nordahl burde opplyse om dette i stedet for å bruke sin professortittel i 'biologi' som en falsk autoritetskappe.» Nå flagget jeg verken tittel eller fag i min bokaanmeldelse. Men jeg innrømmer umiddelbart: min forskning dreier seg om planter –

Debatt

utrolig interessante organismer for nettopp å studere samspillet mellom arv og miljø. Jeg kan fritt kloner dem, deretter utsette genetisk identiske individer for ulike miljøpåvirkning, og så eksakt analysere hva som ligger i gener/arv og hva som ligger i miljø. Denne type forskning på mennesket er selvsagt utenkelig. Vassnes virker å tro at human sosiobiologisk forskning er av samme eksakte naturvitenskapelige natur. Det er den ikke.

Vassnes skriver: «Det er ganske utrolig at en professor ved UiO kan kalle arbeidet til noen av sine fremste – og internasjonalt anerkjente – kolleger (bl.a. Jan Lifjeld, Tore Slagsvold) pseudovitenskap». Igjen tøv: Jeg har dyp respekt for den forskningen Lifjeld og Slagsvold utfører – når det dreier seg om svart og hvit fluesnapper. Selv om jeg, i avslappede diskusjoner med dem, ikke har lagt skjul på at konklusjonene de trekker for sine fuglehunner, kanskje litt kjapt kan bli overført til også å gjelde sårne som meg? Og at jeg synes de burde finne annen terminologi enn f. eks. voldtekt og utroskap når de beskriver adferd i fugleverden. (Slik språkbruk kunne nemlig tenkes å føre «vitenskapsjournalister» på ville veier.) I sin fugleforskning utnytter Lifjeld og Slagsvold, til fulle, biologiens ypperste metode – eksperimentet! De flytter egg fra reir til reir, de manipulerer fjærdrakter, de eksperimenterer og analyserer; igjen metoder som er umulige å bruke på vår egen art. God naturvitenskap, men med liten overføringsverdi til menneske.

Og hvis jeg skulle slå tilbake i forhold til min påståtte irrelevante faglige bakgrunn: Vassnes er filolog og avslører manglende kunnskap når det gjelder fenomenet årsak/virkning. Hans utsagn vrirler av naturvitenskapelig ubegrunnede *derfor*. Statistisk er han også på jorden når han skriver om gjennomsnittlige forskjeller mellom kjønn og slår fast at «Det jeg beskriver her, er generelle, statistiske fakta, som gjelder det store flertall». De eventuelle gjennomsnittsforskjellene mellom gutter/jenter, evt. menn/kvinner, som er påvist i adferds- og kognitive tester, er meget små (2-5 %). Tegn to normalfordelingskurver med 5 % gjennomsnittsforskjell, og langt over halvparten vil ligge i snittflaten. Vassnes' «store flertall» må være et resultat av ønsketenking – naturvitenskap er det i alle fall ikke.

Når det gjelder kultur, får vi vite: «Akkurat som påfuglhannens hale og nattergalens sang er til for seksualitetens skyld, kan også svært mye i den menneskelige kulturen føres tilbake til den evige kampen for å finne seg en partner og føre slekten videre.» Og «Vår hang til 'unyttige' aktiviteter som musikk, kunst, poesi og religion, kort sagt det vi gjerne kaller 'kultur', er en 'bieffekt' av seksuell seleksjon», ifølge boka. «Jo da, Beethoven, vi snakker om deg. Og deg også Jesus,» slår Vassnes fast på s. 158 [puh!].

Og når det gjelder betegnelser på kjønn, har vi ordpar på norsk som: damer & herrer, kvinner & menn, hunner & hanner – de to førstnevnte rimeligvis forbeholdt menneske? Vassnes skriver om elefant-

seler: «For dem er livet en eneste stor batalje, der en stor del av hannene stryker med i kampen for å få bli den ene som får pare seg med *damene*.» Og om sjimpanser: «Det gjelder ikke bare å være stor og sterk, det er også en fordel å være smart, og kunne kunsten å gjøre inntrykk på *damene*.» Kjønnsnøytralt? Jeg vil gratulere Vassnes den dagen han belærer oss om adferden til elefantseleherrer og sjimpansemenn.

Min konklusjon i bokanmeldelsen, om arv vs. miljø i forhold til menneskelig adferd, var: «Verken 'ultraradwinistiske' eller 'ultrakulturalistiske' doktriner er vitenskapelig bevist. Jeg hevder at *vi kan ikke vite* (i vitenskapelig forstand).» Kreasjonisme? Nepp! Det er vel snarere Vassnes som er den troende dogmatikeren?

Inger Nordal

Er det meningsløst at barn dør?

»Hvorfor må små, uskyldige barn dø? Det er aldeles meningsløst!» Jeg forstår den mor og far som i sin fortvilelse sier dette. Min medynk er stor. Jeg har ikke opplevd denne tragedien selv. Noen vil nok si at jeg mangler nødvendig erfaring for å uttale meg. Jeg våger allikevel et forsøk på å uttrykke noe jeg lenge har følt behov for å si.

Jeg mener det finnes en mening med at mennesker dør, – i alle aldrer. Jeg mener det er en mening i at både ufødte barn, spedbarn, småbarn, ungdommer, unge voksne, modne mennesker og gamle mennesker dør. Jeg inkluderer både syke som har lidd lenge og friske som dør plutselig. Det være seg personer som utsettes for plutselig og uventet død på grunn av tilfeldig ulykke og de som dør på grunn av andre menneskers misgjerninger.

Før jeg forklarer meg videre vil jeg først stille deg et spørsmål. «Hvor gammel må et menneske være når det dør for at du ikke skal oppleve døden som meningsløs?» Svaret på dette vil nok variere mye, men jeg tror mange gir et svar som ikke er avhengig av alder, men av helse og funksjonsdyktighet.

La oss i første omgang se bort fra mennesker som er syke og kanskje sliter med smerte eller som er funksjonshemmet.

Jeg spør videre: «Hvor gammel mener du et friskt og funksjonsdyktig menneske må være når det dør for at vi som lever videre ikke skal oppleve døden som meningsløs?» Svaret er vanskelig å finne. La meg si at svaret ditt er enten 30, 60 eller 90 år.

Tenk deg en familie, et samfunn eller en verden hvor det er en ubestridt selvfølge at ingen dør før de er 30, 60 eller 90 år. Hvordan ville et slikt samfunn arte seg? Hvilken omsorg ville vi ha for hverandre i

et slikt samfunn. Ville vi vise hverandre den samme respekten, omtanken og kjærligheten, hvis vi visste helt sikkert at ingen av oss vil dø før vi var 30, 60 eller 90 år? Tenk på alle de som vokser opp i dag med mennesker rundt seg som er glad i dem, men som har det så travelt i hverdagen at det sjelden blir tid til å vise kjærligheten vi føler for hverandre. Hva ville en livsgaranti gjøre med oss og med kvaliteten på livet vårt?

Er det ikke nettopp frykten for at de vi er glade i skal ødelegge seg, helsa og livet sitt som er den store drivkraften for å vise hverandre respekt og kjærlighet? Er det ikke nettopp vissheten om at ingen vet hvor lenge vi har hverandre som gjør at vi klarer å rekke ut en forsonende hånd etter en uoverensstemmelse?

Hvis barn ikke kunne rammes av alvorlig sykdom eller bli funksjonshemmet, hvilken oppvekst ville de få da? Hvordan kan vi få et barn til å forstå, «Nå kan du gjøre akkurat som du vil, for nå vil du ikke kunne ta skade av noe. Men når du blir 30, 60 eller 90 år er det farlig!»

Det er vanskelig å tenke seg slike grenser. Hvis vi forsøker å se bort fra slike teoretiske spørsmål blir ikke svaret mitt annerledes.

Jeg mener fortsatt at noen mennesker, uansett alder, må dø, at andre må bli alvorlig syke og noen må bli funksjonshemmede. Det må skje av den enkle grunn at vi mennesker trenger en påminnelse om hvor sårbare vi er og at vi derfor må vise hverandre oppriktig kjærlighet og omsorg den tiden vi lever, – om livet blir kort eller langt.

Jeg vil faktisk snu utsagnet jeg innledet med; «Det er da helt meningsløst at et lite uskyldig barn skal dø» til å si at «Livet ville bli meningsløst om vi hadde en garanti for at en slik sorg ikke kunne ramme oss».

Kirsten Aune

Takk for vellykket navnefest!

2. april var slekt og venner invitert til navnefest for barnebarna mine, tvillingene Håkon og Sondre. Seremonien ble holdt på Dagestadmuseet på Voss.

For alle som var til stede ble det en høytidsstund i gamle koselige lokaler med sang, musikk og tale som vi vil minnes med glede. Et virkelig godt og gjennomtenkt program som alle var fornøyde med.

Jeg vil gjerne hilse til ansvarlige Ragnhild. Det har hun fortjent. All ære for et hyggelig arrangement.

Bestemor Kari Brandhaug

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonnér på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

- ☐ Jeg ønsker å abonnere på Humanist fra nr 3/2005 (I tillegg får jeg nr. 1 og 2 - 2005)

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Fri tanke 3/4 2005

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Nettbutikken!

Fleece i herre- og damemodell. Sort jakke i deilig fleece materielle, med logo brodert i hvit på brystet. Kommer i størrelsene S – XXL i herremodellen og størrelsene S – XL i damemodellen.

Pris: 298,-

Pique skjorte med logo brodert på brystet. Kommer i hvit med grønn og blå logo, eller i sort med hvit logo. Skjortene er 100% bomull. Str. S – XXL.

Pris: 148,-

www.human.no/nettbutikk

BESTILLINGSKUPONG:

- stk fleecejakke, herre str à **kr. 298,-**
.... stk fleecejakke, dame str à **kr. 298,-**
.... stk pique skjorte str à **kr. 148,-**

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Underskrift:

Fri tanke 3/4 2005

Human-Etisk
Forbund

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Straff som fortjent?

Regionalt etikkseminar
for HEF-medlemmer

15.-16. oktober 2005
Vetrest hotell i Asker

Arr. HEFs fylkeslag i Oslo, Akershus og Østfold

Hvilken effekt håper vi straff vil ha på straffedømte? Håper vi på forbedring, eller iallfall avskrekking, eller er vi fornøyd med at de blir isolert fra samfunnet så lenge de soner? Eller søker vi rett og slett hevn? Hva kan hjelpe ofrene eller deres pårørende? Hvilken stilling bør humanister ta til disse samfunnsspørsmålene?

INNLEDERE:

Nils Christie

Professor i kriminologi

Marit Hermansen

Styremedlem i Benjamins minnefond og mor til avdøde Benjamin Hermansen

Graham Dyson

Fra Senter for fredsbygging og konflikthåndtering

Forbehold om endringer. Følg med på www.human.no/akershus eller www.human.no/oslo

Diskusjoner i grupper og plenum.
Kveldsunderholdning, sosialt samvær.

Programmet starter kl. 11 lørdag 15.10.
Gratis seminarbuss fra og til Humanismens hus.

Pris kr. 700 for plass i dobbeltrom og kr 850 for plass i enkeltrom.

PÅMELDING:

Påmelding til Østfold HEF v/ Gerd Brandshaug
E-post: brandshaug@human.no

Andre henv. til Akershus HEF v/ Moa Myklebust
Tlf: 23 15 60 81, E-post: myklebust@human.no

Ja, jeg melder meg på etikkseminar på Vetrest hotell, 15.-16. oktober:

Navn:
Adresse:
Postnr. og sted:
E-post:
Tlf:
Særskilte opplysninger:
Ønsker å være med bussen:
Ønsker: ☐ Enkeltrom ☐ Dobbeltrum
Skal dele rom med: Navn:

Kupongen sendes til:
Østfold fylkelag
Pb 417 – 1601 Fredrikstad

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00
Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem kr. 300,-
Studenter, pensjonister og
husstandsmedlemmer kr. 50,-
Konto: 0805 2351252

Generalsekretær: Lars Gule
Styreleder: Roar Johnsen (tlf. p: 22 62 44 32)
Nestleder: Jan Tambs-Lyche (tlf. p: 61 18 00 33)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
brandshaug@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
(ma-fr 9-16)
(sommer 9-15)

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
(ma-fr 9-16)
(sommer 9-15)

Hedmark fylkeslag
hefhedma@online.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf./faks 61 17 67 10
(ti og to 10-16)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma 13-19, ti-to 10-15)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Telemark fylkeslag
hef-telemark@netcom.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, on 15-17)

Aust-Agder fylkeslag
hefaustagder@human.no
Tlf. 37 00 10 06
Faks 37 02 86 40
(ti og to 10-15)

Vest-Agder fylkeslag
lauritsen@human.no
Tlf. 38 02 33 94
Faks 38 02 77 89
(ti 13-16, on 10-15)

Rogaland fylkeslag
humrog@online.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-to 10-15)

Hordaland fylkeslag
sortvedt@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Sogn og Fjordane fylkeslag
humsogn@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 72 03 91
(ti og to 8.00-15.00)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 57 76
(ma - to 9.30-15.30)

Sør-Trøndelag fylkeslag
stavsoien@human.no
munkeby@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 81
(ma-fr 9.00-15.30)

Nord-Trøndelag fylkeslag
tangerud@human.no
Tlf. 74 08 88 40
Faks 74 08 88 41
(ma-on 9-13)

Nordland fylkeslag
kristiansen@human.no
Tlf. 75 54 49 20
Faks 75 54 49 19
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Troms fylkeslag
hef.tromso@online.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
lyder@human.no
Tlf. 78 95 36 55
Faks 78 95 36 68
(ma-to 9-13)

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss. Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten («Kirkeskatten») som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettiget livssynsorganisasjon.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Foreldre (evt. den som har foreldreretten):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

MELD DEG INN!

Over 66.000 er medlemmer av Human-Etisk Forbund. Nærmere en femtedel av den norske befolkningen hevder å stå nærmest det humanistiske livssyn.

Human-Etisk Forbund har 120 lokallag og 19 fylkeslag som tilbyr en rekke aktiviteter over hele landet. Tilbud og aktiviteter varierer fra temamøter og lokale aksjoner til feiring av vintersolverv og midtsommerfest.

Human-Etisk Forbund tilbyr også seremonier med et humanistisk innhold:

- Borgerlig navnefest
- Borgerlig konfirmasjon
- Humanistisk vigsel/partnerskap (det siste ikke juridisk)
- Borgerlig gravferd

Human-Etisk Forbund trenger flere medlemmer slik at vi kan utvikle tilbud og aktiviteter videre. www.human.no

- ☐ Jeg ønsker nærmere opplysninger om Human-Etisk Forbund
☐ Jeg melder meg herved inn i Human-Etisk Forbund
☐ Jeg er ikke medlem av Statskirken eller annet trossamfunn
☐ Jeg ønsker skjema for utmelding av Statskirken

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Stilling/yrke: _____

Dato: _____

Fødselsdato: _____

Underskrift: _____

Human-Etisk
Forbund

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Sandra Petersen, Tonje Merete Viken (red.):

KALEIDOSKOP

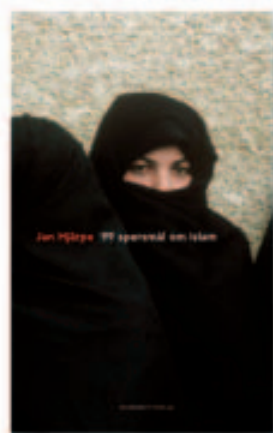
Israel og Palestina fra innsiden

Konflikten i Midtøsten er en av de mest omtalte og langvarige konfliktenes verden har sett i nyere tid. Her møter du israelere og palestinere med perspektiver og oppfatninger om samfunnet de lever i, konflikten de er en del av og den bakenforliggende historien.

■ **Den ujulete faktatunge stilen – kombinert med originale personportretter og overraskende perspektiver – gjør "Kaleidoskop" til en liten perle...** Hanne Andrea Kraugerud, Dagsavisen

■ **Når du har lest denne boka, vil du forstå hvor komplisert konflikten mellom israelere og palestinere er.** Jan-Erik Smilden, Dagbladet

Heftet m/klaffer. 295 sider
HEF-pris: 224,- (veil. 298,-)

Jan Hjärpe (red.):

99 spørsmål om islam

Hva sier Koranen om sløret? Hva menes med sharia? Hva har selvmordsattentater med religion å gjøre? Hvordan forholder islam seg til andre religioner? Tillater islam flerkoneri?

Her får du nyanserte svar på det du måtte lure på om islam.

Heftet. 179 sider
HEF-pris: 149,- (veil. 198,-)

Anne Beate Maurseth:

Opplysningens sjonglør

Denis Diderot 1713-1784

Hvem var Denis Diderot? Møt mannen bak Encyklopedien – verdens første leksikon – og en av de mest betydningsfulle humanistiske tenkerne i vår historie. Bli med på en reise i Diderots levende, underholdende og varierte forfatterskap og virke.

Heftet m/klaffer.
300 sider
HEF-pris: 209,- (veil. 278,-)

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

BESTILLINGSKUPONG

Petersen, Viken (red.): Kaleidoskop 224,- ☐
Hjärpe (red.): 99 spørsmål om islam.. 149,- ☐
Maurseth: Opplysningens sjonglør..... 209,- ☐

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto en

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Pris: 209,-